

Univerzita Pardubice

Fakulta restaurování

Průzkum a restaurování portrétu biskupa Maxmiliána z Hamiltonu

Diplomová práce

Univerzita Pardubice
Fakulta restaurování
Akademický rok: 2023/2024

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **BcA. Karolína Bartoníková**
Osobní číslo: **R22003**
Studijní program: **N0222A310001 Restaurování a konzervace děl hmotného kulturního dědictví**
Specializace: **Malířská umělecká díla na textilní podložce**
Téma práce: **Průzkum a restaurování portréту biskupa Maxmiliána z Hamiltonu.**
Zadávající katedra: **Ateliér restaurování uměleckých děl na papíru**

Zásady pro vypracování

Komplexní průzkum a dokumentace fyzického stavu olejomalby na plátně před restaurátorským zásahem. Stanovení koncepce a jednotlivých kroků restaurátorského zásahu na základě výsledků průzkumu. Postup restaurování bude konzultován s vedoucím práce a kurátorem sbírky. Proces restaurátorského zásahu bude podrobně písemně a fotograficky zdokumentován v souladu s platnými organizačními pokyny pro psaní diplomových prací na FR UPce. Nedílnou součástí DP je vyhotovení restaurátorské dokumentace v písemné a elektronické podobě pro uložení v archivu investora.

Rozsah pracovní zprávy:

Rozsah grafických prací:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

BRANDI, C. Teorie restaurování, Praha 2002.

ĐUROVIČ, M. a kolektiv, Restaurování a konzervování archiválií a knih, Praha 2002.

GOLOB, N., VODOPIVEC, J. (eds.) Works of Art on Parchment and Paper Ljubljana 2019.

HACKNEY, S. On Canvas, Preserving the Structure of Paintings, Getty Trust 2020.

HÉGR, M. Technika malířského umění, Praha 1941.

HÉGR, M. Malba, materiály a techniky, Praha 1953.

KELLY, F. Art Restoration, Newton Abbot: David and Charles, 1971.

KIPLIK, D., I. Technika malby, Praha 1952.

KUBIČKA, R., ZELINGER, J. Výkladový slovník, malířství, grafika, restaurátorství, Praha 2004.

NEJEDLÝ, V. K vývoji retuše malířských děl v českých zemích ve druhé polovině 20. století, Zprávy památkové péče, ročník 65, číslo 6, Praha 2005.

NICOLAUS, K. The Restoration of Paintings. Kónemann 1999.

POULSSON, T. G. Retouching of art on paper, 2008.

SLÁNSKÝ, B. Technika malby, průzkum a restaurování obrazů, Praha, 1956.

SLÁNSKÝ, B. Technika v malířské tvorbě (malířský a restaurátorský materiál), Praha 1973.

WOLBERS, R. Cleaning Painted Surfaces, Aqueous Methods, 2000.

ZELINGER, J. HEIDINSFELD, V., KOTLÍK, P., ŠIMŮNKOVÁ, E. Chemie v práci konzervátora a restaurátora, Praha 1987.

Vedoucí diplomové práce:

Mgr. art. Luboš Machačko, ArtD.

Ateliér restaurování uměleckých děl na papíru

Datum zadání diplomové práce:

13. prosince 2023

Termín odevzdání diplomové práce:

14. srpna 2024

L.S.

Mgr. BcA. Radomír Slovík
děkan

Mgr. art. Luboš Machačko, ArtD.
vedoucí ateliéru

V Litomyšli dne 27. června 2024

Prohlašuji

Práci s názvem *Průzkum a restaurování portrétu biskupa Maxmiliána z Hamiltonu* jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Litomyšli dne 14. srpna 2024

Karolína Bartoníková

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat všem, kteří mě podporovali po celou dobu mého studia.

Za možnost restaurovat dané dílo vděčím Mgr. Aleně Tobolkové Dis., vedoucí oddělení památkové péče, správci depozitáře AO, a Tomáši Gulášovi děkuji za zprostředkování této příležitosti.

Za vedení této práce, ochotu, vstřícnost a odbornou pomoc vděčím vedoucímu Ateliéru restaurování a konzervace uměleckých děl na papíru Mgr. art. Luboši Macháčkovi Art.D.

Mé díky patří asistentkám Ateliéru restaurování a konzervace uměleckých děl na papíru MgA. Kateřině Fialové, asistentka ARUDP FR UPCE, a MgA. Mgr. Věře Sejkorové Kašparové, asistentka ARUDP FR UPCE, za konzultace, cenné rady a ochotu pomoci, během celého procesu restaurování mé diplomové práce.

Za zhotovení analýzy mikrobiologické aktivity vděčím doc. Ing. Marcele Pejchalové, KBBV FCHT UPCE, Pardubice, za chemicko-technologické průzkumy a ochotu ke konzultaci děkuji Ing. Aleně Hurtové, KCHT FR UPCE.

Velice děkuji Bc. Cyrilu Měsíci, kurátorovi a správci zámecké knihovny v Kroměříži, který si s ochotou našel čas a poskytl mně přístup do Arcibiskupského zámku a za cenné rady ke kulturně-historické části.

Další dík patří panu PhDr. Radku Martínkovi, Ph.D., který mi s ochotou věnoval svůj čas a seznámil mě s informacemi k chórovým oděvům a objasnil mně slavnostní oděv biskupa na restaurovaném obraze.

Dále pak Mgr. Petru Arijčukovi, který s ochotou zodpověděl mé dotazy ohledně restaurovaného díla a rozšířil mé informace ke kulturně-historické části.

Dále si velice vážím pomoci od správce depozitáře AMK MgA. Jiřího Miláčka za jeho ochotu a umožnění fotodokumentace děl z AMK.

Za ochotu, odbornou pomoc a zhotovení fotografií ve *VIS*, *VISTR*, *IRR*, *IRFC* a poskytnutí informací k analýze ve falešných barvách vděčím Vojtěchu Krajíčkovi DiS.

Mé díky patří spolužákům, přátelům, kteří se z nás během šesti let studia stali. Podporovali jsme se v těžkých chvílích a smáli se spolu v těch příjemných.

V neposlední řadě bych velice ráda poděkovala mé rodině, která za mnou stála po celou dobu studia, a mému příteli. Bez jejich podpory by nebylo možné tuto práci nikdy dokončit.

Anotace

Diplomová práce v první části představuje průběh komplexního restaurátorského zásahu včetně podrobných popisů neinvazivních a invazivních průzkumů provedených na reprezentativním portrétu biskupa Maxmiliána z Hamiltonu ze sbírek Arcibiskupství olomouckého. Jedná se o olejomalbu na plátně. Autor díla a datace vyhotovení jsou neznámé. V rámci průzkumu byl obraz datován v rozmezí let cca 1760–1776.

Druhá část diplomové práce se zabývá kulturně-historickým průzkumem života biskupa Maxmiliána z Hamiltonu. Dále se věnuje malířům pracujících v biskupových službách a porovnává jejich díla s restaurovaným obrazem. Tento průzkum pokračuje srovnáním všech nalezených biskupových vyobrazení v Olomouci a v Kroměříži, což jsou místa jeho působení.

Klíčová slova

Arcibiskupství olomoucké, biskup Maxmilián Hamilton, Kroměříž, olejomalba, Olomouc, reprezentativní biskupské obrazy, restaurátorská dokumentace, restaurování závěsného obrazu.

Title

Research and complex restoration of the portrait of Bishop Maximilian of Hamilton from The Archbishopric of Olomouc.

Annotation

The first part of the diploma thesis presents a complex restoration treatments, including detailed descriptions of non-invasive and invasive surveys carried out on a representative portrait of Bishop Maxmilián of Hamilton from The Archbishopric of Olomouc. This is an oil painting on canvas. The author of the work and the date of execution are unknown. The painting was dated to approximately 1760–1776 as part of the survey.

The second, part of the diploma thesis deals with the cultural-historical research of the life of Bishop Maximilian of Hamilton. The thesis also deals with painters working for Bishop Maximilian. Compares their works with the restored art work, this research continues with a comparison of all the bishop's depictions located at Olomouc and Kroměříž, wich are the places of his work.

Keywords

Archbishopric of Olomouc, Bishop Maxmilián Hamilton, Kroměříž, oil painting, Olomouc, representative episcopal paintings, restoration documentation, restoration of a easel painting.

OBSAH

1	Úvod.....	10
2	Identifikace restaurovaného objektu.....	18
3	Typologický popis objektu.....	19
3.1	Typologický popis závěsného obrazu.....	19
3.2	Typologický popis ozdobného rámu	20
4	Popis poškození objektu před restaurováním.....	22
4.1	Popis poškození závěsného obrazu před restaurováním	22
4.2	Popis poškození ozdobného rámu před restaurováním.....	22
5	Průzkum restaurovaného objektu	24
5.1	Neinvazivní metody průzkumu.....	24
5.2	Invazivní metody průzkumu	25
5.3	Vyhodnocení průzkumu	28
6	Restaurátorský záměr	30
6.1	Restaurátorský záměr závěsného obrazu	30
6.2	Restaurátorský záměr papírových štítků.....	31
6.3	Restaurátorský záměr ozdobného rámu	32
7	Postup restaurátorských prací.....	33
7.1	Fotodokumentace a průzkum díla.....	33
7.2	Mechanické čištění	33
7.3	Čištění vlhkými vatovými smotky.....	33
7.4	Přechodné zajištění barevné vrstvy přelepy z japonského papíru	33
7.5	Demontáž díla z napínacího rámu	33
7.6	Lokální vyrovnání.....	34
7.7	Snímání druhotných zásahů a dobového štítku z rubové strany obrazu	34
7.8	Celoplošná konsolidace barevné vrstvy roztokem BEVA 375.....	34
7.9	Ztenčování lakových vrstev	34
7.10	Dočištění od lakových reziduí	35
7.11	Odstranění nevyhovujících druhotných zásahů	35
7.12	Strip-lining.....	36
7.13	Vypnutí díla na nový vypínací rám	36
7.14	Tmelení ztrát podkladu s barevnou vrstvou.....	36
7.15	Nápodobivá retuš a aplikace ochranného laku	37
7.16	Adjustace díla do nového ozdobného rámu.....	37
7.17	Restaurování novodobého přípisu	39
7.18	Restaurování historického přípisu	41

7.19	Závěrečná fotodokumentace a vypracování restaurátorské dokumentace	44
8	Seznam použitých pomůcek, materiálů a chemikálií	45
8.1	Použité pomůcky a materiály.....	45
8.2	Použité chemikálie.....	46
8.3	Použité přístroje.....	46
9	Doporučené podmínky uložení.....	48
10	Kulturně-historický průzkum	49
10.1	Úvod	49
10.2	Historie rodu Hamilton	49
10.3	Biskup Maxmilián, hrabě z Hamiltonu.....	51
10.4	Malíři působící pro biskupa Maxmiliána z Hamiltonu	52
10.5	Jan Leopold, rytíř z Haye (*22. duben 1735 Fulnek –†1. červen 1794 Chrast)	53
10.6	Faleristika	54
10.7	Arcibiskupský zámek v Kroměříži	56
10.8	Díla s vyobrazením biskupa Maxmiliána z Hamiltonu nacházející se v depozitáři Arcidiecézního muzea v Kroměříži	59
11	Závěr.....	62
12	Seznam tabulek.....	64
13	Seznam grafických příloh	65
13.1	Seznam grafických příloh restaurátorské dokumentace	65
13.2	Seznam grafických příloh kulturně-historického průzkumu	65
14	Seznam obrazových příloh	73
14.1	Seznam obrazové přílohy restaurátorské dokumentace.....	73
14.2	Seznam obrazové přílohy kulturně-historického průzkumu	75
15	Seznam textových příloh.....	148
15.1	Chemicko-technologický průzkum.....	148
15.2	Mikrobiologické zkoušky	166
16	Seznam použitých pramenů	168
16.1	Seznam použité literatury	168
16.2	Seznam použitých internetových zdrojů.....	170
16.3	Seznam použitých pramenů.....	171
16.4	Ústní sdělení	172
17	Seznam použitých symbolů a zkratk.....	173

1 Úvod

Diplomová práce se v první části zabývá komplexním restaurátorským zásahem závěšného obrazu, jeho podrobným popisem neinvazivních a invazivních průzkumů, které zásahu předcházely. Vše je sepsáno v restaurátorské dokumentaci a podrobně fotodokumentováno. Na restaurátorskou dokumentaci navazuje kulturně-historická část, věnující se osobnosti biskupa Maxmiliána z Hamiltonu.

Hlavním cílem práce je podrobně představit komplexní restaurátorský zásah závěšného obrazu, který představuje reprezentativní portrét olomouckého biskupa Maxmiliána z Hamiltonu ze sbírek Arcibiskupství olomouckého, vyhotoveného pravděpodobně mezi lety 1760–1776. Restaurátorský záměr byl založen na podrobných neinvazivních a invazivních průzkumech, jehož cílem bylo zamezit postupující degradaci, sejmout nevyhovující druhotné zásahy a navrátit dílu estetickou hodnotu, jelikož stav malby byl před restaurováním vyhodnocen jako havarijní. Předložený postup restaurátorských prací řeší celou řadu problémů. Mezi nejzávažnější poškození lze jmenovat nevyhovující druhotné zásahy, silně degradovanou lakovou vrstvu, dále můžeme zmínit ztrátu podkladové i barevné vrstvy.

Navazující kulturně-historická část si klade za cíl předložit souhrn informací ze života biskupa Maxmiliána z Hamiltonu, historii jeho rodu, působení v Olomouci a v Kroměříži. Zároveň chce seznámit čtenáře s umělci na jeho dvoře, působícími za jeho episkopátu a jejich díly vyhotovenými na biskupovo objednání. Zároveň má snahu zhodnotit a popsat další malby v tomto prostředí, na kterých je osobnost biskupa Maxmiliána z Hamiltonu vyobrazena, popřípadě najít podobnost ve výjevu, či malířova rukopisu s restaurovaným dílem.

RESTAURÁTORSKÁ DOKUMENTACE

Vedoucí práce: Mgr. art. Luboš Macháčko, Art.D.

Komplexní restaurování olejomalby na textilní podložce

Portrét biskupa Maxmiliána z Hamiltonu

Vedoucí práce: Mgr. art. Luboš Machačko, Art.D., vedoucí Ateliéru restaurování uměleckých děl
na papíru, Fakulta restaurování, Univerzita Pardubice

Dokumentaci vypracovala: BcA. Karolína Bartoníková, studující 2. ročník NMgA., ARUDP FR
UPCE

Litomyšl 2024

Počet vyhotovených restaurátorských dokumentací: 3

Místo uložení restaurátorské dokumentace:

1. Fakulta restaurování Univerzity Pardubice v Litomyšli
2. Arcibiskupství olomoucké
3. Soukromý archiv restaurátora

Počet stran textových příloh: 68

Počet stran obrazových příloh: 42

Počet stran grafických příloh: 6

Celkový počet stran dokumentu: 116

Typ fotoaparátu:

Digitální zrcadlovka Canon EOS 70D

Canon EOS 600D, modifikovaným na tzv. „*full spectrum*“, s objektivem Canon EF 50 mm f/1,8 II.¹

Autor fotografií: BcA. Karolína Bartoníková, studující 2. ročník NMgA., ARUDP FR UPCE

© Dokumentace jako dílo vědecké a literární je chráněna ve smyslu zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském v úplném znění pozdějších dodatků (Autorský zákon podle č. 398/2006 Sb.) s tím, že právo k užití má příslušný orgán státní památkové péče a majitel památky.

¹ Přesnější parametry: *EF50mm f/1.8 II Instructions*. Canon, Inc. 1996. 2 s. (nečíslováno).
Transmitance objektivu: $\lambda_{\tau < 1\%} = 190\text{--}355\text{ nm}$; $\lambda_{\tau > 50\%} = 378\text{ nm}$; $\lambda_{\text{peak}} = 567\text{ nm}$ (veškeré hodnoty naměřeny na přístroji Specord® PC 210).

Prohlašuji, že jsem použila při restaurování pouze materiálů a postupů uvedených v této restaurátorské dokumentaci. Nejsm si vědoma nových zjištění a skutečností na restaurovaných částech díla, které by nebyly uvedeny v této dokumentaci.

V Litomyšli dne

.....

Restaurovala:

BcA. Karolína Bartoníková, studující

2. ročník NMgA.,

ARUDP FR UPCE

.....

Vedoucí práce:

Mgr. art. Luboš Macháčko, Art.D., vedoucí

ARUDP FR UPCE

OBSAH RESTAURÁTORSKÉ DOKUMENTACE

1	Úvod.....	10
2	Identifikace restaurovaného objektu.....	18
3	Typologický popis objektu.....	19
3.1	Typologický popis závěsného obrazu.....	19
3.2	Typologický popis ozdobného rámu	20
4	Popis poškození objektu před restaurováním.....	22
4.1	Popis poškození závěsného obrazu před restaurováním.....	22
4.2	Popis poškození ozdobného rámu před restaurováním.....	22
5	Průzkum restaurovaného objektu	24
5.1	Neinvazivní metody průzkumu.....	24
5.1.1	Průzkum v denním rozptýleném světle (VIS)	24
5.1.2	Průzkum v průsvitu (VISTR)	24
5.1.3	Průzkum v mikroměřítku.....	24
5.1.4	Průzkum v razantním bočním nasvícení.....	24
5.1.5	Průzkum v UV luminiscenci	25
5.1.6	Průzkum v IR reflektografii	25
5.1.7	Průzkum v rentgenovém záření.....	25
5.1.8	Průzkum ve falešných barvách (IRR-FC)	25
5.2	Invazivní metody průzkumu	25
5.2.1	Chemicko-technologický průzkum	25
5.2.2	Mikrobiologické stěry	26
5.2.3	Zkoušky ztenčování lakové vrstvy a stability barevných vrstev	26
5.3	Vyhodnocení průzkumu	28
6	Restaurátorský záměr	30
6.1	Restaurátorský záměr závěsného obrazu	30
6.2	Restaurátorský záměr papírových štítků.....	31
6.3	Restaurátorský záměr ozdobného rámu.....	32
7	Postup restaurátorských prací.....	33
7.1	Fotodokumentace a průzkum díla.....	33
7.2	Mechanické čištění	33
7.3	Čištění vlhkými vatovými smotky.....	33
7.4	Přechodné zajištění barevné vrstvy přelepy z japonského papíru	33
7.5	Demontáž díla z napínacího rámu	33
7.6	Lokální vyrovnání.....	34
7.7	Snímání druhotných zásahů a dobového štítku z rubové strany obrazu	34

7.8	Celoplošná konsolidace barevné vrstvy roztokem BEVA 375.....	34
7.9	Ztenčování lakových vrstev.....	34
7.10	Dočištění od lakových reziduí.....	35
7.11	Odstranění nevyhovujících druhotných zásahů.....	35
7.12	Strip-lining.....	36
7.13	Vypnutí díla na nový vypínací rám.....	36
7.14	Tmelení ztrát podkladu s barevnou vrstvou.....	36
7.15	Nápodobivá retuš a aplikace ochranného laku.....	37
7.16	Adjustace díla do nového ozdobného rámu.....	37
7.17	Restaurování novodobého přípisu.....	39
7.17.1	Fotodokumentace.....	39
7.17.2	Mechanické čištění.....	39
7.17.3	Zkoušky rozpustnosti psacích prostředků.....	39
7.17.4	Měření pH.....	39
7.17.5	Scelující retuš.....	40
7.17.6	Adjustace štítku do Melinexové fólie.....	40
7.18	Restaurování historického přípisu.....	41
7.18.1	Fotodokumentace.....	41
7.18.2	Přechodná fixace záznamového prostředku.....	41
7.18.3	Sejmutí přípisu z textilní podložky.....	41
7.18.4	Vyrovnaní.....	41
7.18.5	Mechanické čištění.....	41
7.18.6	Měření pH.....	41
7.18.7	Bathofenantrolinový test.....	42
7.18.8	Zkoušky rozpustnosti psacích prostředků.....	42
7.18.9	Celoplošná tepelná laminace.....	42
7.18.10	Doplnění ztrát.....	43
7.18.11	Scelující retuš.....	43
7.18.12	Adjustace štítku do obálky z fólie Melinex.....	44
7.19	Závěrečná fotodokumentace a vypracování restaurátorské dokumentace.....	44
8	Seznam použitých pomůcek, materiálů a chemikálií.....	45
8.1	Použité pomůcky a materiály.....	45
8.2	Použité chemikálie.....	46
8.3	Použité přístroje.....	46
9	Doporučené podmínky uložení.....	48
10	Kulturně-historický průzkum.....	49
10.1	Úvod.....	49

10.2	Historie rodu Hamilton	49
10.2.1	Genealogická linie po hlavní mužské linii (od Gilberta de Hambletona až po biskupa Maxmiliána z Hamiltonu)	50
10.3	Biskup Maxmilián, hrabě z Hamiltonu.....	51
10.3.1	Dětství a vzdělání	51
10.4	Malíři působící pro biskupa Maxmiliána z Hamiltonu.....	52
10.5	Jan Leopold, rytíř z Haye (*22. duben 1735 Fulnek – †1. červen 1794 Chrast)	53
10.6	Faleristika	54
10.6.1	Vojenský řád Marie Terezie	55
10.6.2	Královský uherský řád sv. Štěpána	55
10.7	Arcibiskupský zámek v Kroměříži	56
10.7.1	Zámecká arcibiskupská knihovna Kroměříž	56
10.7.2	Kaple sv. Šebestiána.....	57
10.7.3	Výmalba Sněmovního sálu.....	57
10.7.4	Biskupská mincovna.....	58
10.8	Díla s vyobrazením biskupa Maxmiliána z Hamiltonu nacházející se v depozitáři Arcidiecézního muzea v Kroměříži	59
11	Závěr.....	62
12	Seznam tabulek.....	64
13	Seznam grafických příloh	65
13.1	Seznam grafických příloh restaurátorské dokumentace	65
13.2	Seznam grafických příloh kulturně-historického průzkumu	65
14	Seznam obrazových příloh	73
14.1	Seznam obrazové přílohy restaurátorské dokumentace.....	73
14.2	Seznam obrazové přílohy kulturně-historického průzkumu	75
15	Seznam textových příloh.....	148
15.1	Chemicko-technologický průzkum.....	148
15.2	Mikrobiologické zkoušky	166
16	Seznam použitých pramenů	168
16.1	Seznam použité literatury	168
16.2	Seznam použitých internetových zdrojů.....	170
16.3	Seznam použitých pramenů	171
16.4	Ústní sdělení	172
17	Seznam použitých symbolů a zkratk.....	173

2 Identifikace restaurovaného objektu

Název díla / Předmět restaurování: „*Portrét biskupa Maxmiliána z Hamiltonu*“

Autor díla: neznámý

Datace: nedatováno, pravděpodobně 1760–1776 (episkopát biskupa Maxmiliána z Hamiltonu)

Technika: olejomalba na textilní podložce

Rozměry: **dílo:** 910 × 720 mm (v × š)

ozdobný rám: 1120 × 820 mm (v × š)

Inv. č.: nepřiráženo

Místo uložení: Arcibiskupství olomoucké, Wurmova 562/9, 779 00 Olomouc 9

Zadavatel: Arcibiskupství olomoucké, Wurmova 562/9, 779 00 Olomouc 9

Zhotovitel: Univerzita Pardubice, veřejná škola, zal. podle zák. č. 111/1998 Sb.,
sídlo Studentská 95, 532 10 Pardubice, zastoupená Mgr. et BcA. Radomírem
Slovikem, děkanem Fakulty restaurování, Jiráskova 3,
570 01 Litomyšl

Vedoucí práce: Mgr. art. Luboš Machačko, Art.D., vedoucí ARUDP FR UPCE

Konzultace: MgA. Kateřina Fialová, asistent ARUDP FR UPCE

MgA. Mgr. Věra Sejkorová Kašparová, asistent ARUDP FR UPCE

Restaurovala: BcA. Karolína Bartoníková, studující 2. ročník, ARUDP FR UPCE

Chemicko-technologický průzkum:

Ing. Alena Hurtová, KCHT FR UPCE

Mikrobiologické zkoušky:

doc. Ing. Marcela Pejchalová, Ph.D., KBBV FCHT UPCE, Pardubice

Datum započetí a ukončení restaurování: 13. 11. 2023 – 17. 6. 2024

3 Typologický popis objektu

3.1 Typologický popis závěsného obrazu

Předmětem restaurování je olejomalba na textilní podložce obdélníkového tvaru o rozměrech 910 × 720 mm (v × š) a jednoduché plátňové vazbě, datovaná pravděpodobně do 2. poloviny 18. století. Útek byl definován ve směru horizontálním a osnova ve směru vertikálním, 7 útkových vazebních bodů × 7 osnovních vazebních bodů na 1 cm².

Obraz je napnut na dřevěném napínacím rámu bez vypínacích klínů. Po obvodu je textilní podložka zachycena pomocí původních dřevěných klínků a novodobých kovových hřebíků z pozdějších úprav. Při tomto zásahu byl také pravděpodobně připevněn látkový pruh kolem celého obvodu, který měl sloužit ke zpevnění okraje plátna.

Výjev je namalován na červeném podkladu bolusového typu. Způsob malby je převážně pastózního charakteru. Reliéfní malbu lze sledovat převážně v detailech pro zdůraznění dekoru, a to na mitře, krajce a biskupské berly.

Jedná se o reprezentativní portrét, ústřední postavou je biskup Maxmilián z Hamiltonu s jeho náležitými atributy.

Obraz je rozdělen do tří plánů. V zadním plánu se nachází tmavé pozadí s atributy biskupa, jako je hodnostní koruna, seskládána ze zlaté obroučky, na níž byl nasazen hermelínový pruh s purpurovým dýnkem. Koruna má čtyři zlaté půloblouky, tři viditelné, posázené perlami, na vrcholku koruny se nachází říšské jablko. Biskupská berla je součástí biskupských insignií a je znakem pastýřské moci. Nepřehlédnutelným atributem je výrazně zdobená mitra, jakožto ceremoniální pokrývka hlavy je důležitou součástí reprezentativního výjevu. Ve středním, hlavním plánu je vyobrazen samotný biskup ve slavnostním oděvu. V popředí je znatelná část zdobně vyřezávaného dřevěného stolu s knihou, podírající biskupovu pravou ruku.

Biskup Maxmilián má na sobě slavnostní chórový oděv, který zahrnuje na první pohled velmi výraznou slavnostní bílou krajkovou rochetu s širokou krajkou s řídkou půdicí (typ krajky je pravděpodobně bruselský bez půdice), na této rochetě je navlečena superpelice (stříhově podobná s rochetou, avšak se širšími rukávy).² V našem případě se setkáváme se dvěma rouchy na sobě, později v některých zemích splynula v jedno, ovšem v tomto období by se mělo jednat o dvě roucha. Následuje hedvábná pelerína, zv. mozzeta z fialového hedvábí se vzorovaném moiré.³ Na prsou je mozzeta sepnuta knoflíky, přičemž jeden horní knoflík je rozepnutý a skrze tuto mezeru je veden

² MARTÍNEK, 2014

³ Mozzeta je s optickým efektem changeantem, tzn. osnova červená, útek modrý, výsledkem je proměnlivá látka, která když se zmáčkne, tak prosvítá červená osnova, toto hedvábí je ještě nad to vzorované (časté ve středoevropském baroku, jinak většinou jen jednoduchý efekt moiré), zde se tedy jedná o vzorované moiré (tj. jemně vroubkovaná hedvábná látka má v podkladu optický efekt moiré, přes to je vzor stylizovaných květin – v pásech vedle sebe, vše tón v tónu).

řetěz diamantového pektorálního kříže s ozdobným nástavcem s ostatky svatých, který je tak položen na prsa biskupa. Mozzeta má kapuci s červenou podšívkou, v této době měla jen ozdobnou funkci, proto se její velikost zmenšovala, nešlo o skutečnou kápi. Biskup má u krku francouzskou formu kněžského límce, černé tabulky⁴ z tenkého černého průsvitného plátna lemovaného bílou stužkou. Dokonalost a jemnost provedení opět charakterizuje vyššího preláta.⁵ Biskup má na hlavě paruku, což je šlechtický módní atribut.⁶ Malíček na pravé ruce nese prsten⁷, tvořený zlatým obroučkem s bílým drahým kamenem.⁸

Na rubové straně plátna se nachází pozdější opravy v podobě bílých záplat, které měly jednak za úkol zpevnění textilní podložky a za druhé i barevné vrstvy. Dále lze s velkou pravděpodobností říct, že soudržnost podkladu s barevnou vrstvou s textilní podložkou byla i v minulosti značně zhoršena. Tento defekt byl v minulosti zajištěn neznámým adhezivem naneseným z rubu díla v oblasti hlavy, což zapříčinilo ztmavnutí plátěné podložky. Na rubu se dále nacházejí dva štítky. Historický štítek, nacházející se v horní polovině díla z rubové strany, byl celoplošně přilepen na textilní podložce. Na štítku můžeme číst německý text: „*Maximilian Graf v. Hamilton /1761 Fürst Bischof /1776 gestorben*“.

Obeznamuje nás se jménem biskupa Maxmiliána, hraběte z Hamiltonu, a počátku jeho episkopátu, trvajících až do jeho smrti [Obr. 78]. Druhý štítek, pravděpodobně novější, byl pouze přiložen za napínacím rámem. Tento štítek stručně informuje o významných datech ze života hraběte Maxmiliána z Hamiltonu a o technice a rozměrech díla. Jedná se o text:

„*BISKUP HAMILTON /*1714 – 17. 3. NAROZEN V MNICHOVĚ /1729 – OLOMOUCKÝM KANOVNÍKEM /1752 – REKTOREM U SV. ANNY /1758 – GENERÁLNÍM VIKÁŘEM /1760 – 4. 6. BISKUPEM /1760 – 1776 V HODNOSTI BISKUPA /1776 – 31. 10. – POCHOVÁN V KAPLI SV. ANNY V OLOMOUCI NA DÓMĚ /OLEJ NA PLÁTNĚ 73 × 91*” [Obr. 76].

3.2 Typologický popis ozdobného rámu

Ozdobný rám obdélného tvaru je o velikosti 1 120 × 820 mm (v × š). Jádru rámu je tvořeno blíže neurčeným dřevem a je tvořeno osmi hlavními lištami, přičemž vnitřní čtyři lišty jsou o šířce 110 mm, na kterých jsou připevněny lišty vnější, které jsou užší o šířce 40 mm. Rám je z rubové strany zpevněn dřevěnými trojúhelníky pro lepší stabilitu. Z pohledové strany se na povrchu dřevěného rámu nacházejí velmi zdobené sádrové ornamentální reliéfy [Obr. 11]. Profilace rámu

⁴ rabat ecclesiastique

⁵ Tabulky byly od 19. století postupně nahrazeny kolárkem, pro italskou oblast by byl typičtější jen stojací límeček (podobný límcům dnešních košilí).

⁶ Duchovní měli variantu s tonzurou, což je paruka s volným kruhovým otvorem na temeni, protože je povinnost sloužit mši s nezakrytou hlavou a paruka byla chápána jako forma pokrývky.

⁷ Nutně nemusí jít o biskupský prsten (ten měl nejčastěji fialový kámen – ametyst) a byl úředním odznakem (u sídelního biskupa symbolizoval sňubní vztah s diecézí).

⁸ Biskupský chórový oděv byl identifikován a popsán po konzultaci s PhDr. Radkem Martínkem Ph.D.

je zkosená směrem k dílu. Takto byl pravděpodobně zhotoven původní rám, ovšem v minulosti byl rám upraven a doplněn o dřevěnou aplikaci se sádrovými doplňky nacházející se na horní liště.

Jelikož se jedná pravděpodobně o nepůvodní rám, musel být v minulosti k tomuto dílu upraven, a to o doplnění o dvě dřevěné lišty, které měly zajistit adjustaci díla k rámu. To, že rám nebude původní, naznačuje tomu i fakt, že rám překrývá značnou část díla po svislých stranách. Bezmála se jedná o 120 mm z každé strany, což je způsobeno šířkou obvodových lišt.

Dále se na rubové straně rámu nachází závěsný kovový systém, tvořený háčkem s kruhovým poutkem [*Obr. 14*].

4 Popis poškození objektu před restaurováním

4.1 Popis poškození závěsného obrazu před restaurováním

Obraz vykazuje známky rozsáhlých fyzických i chemických typů poškození. Příčina těchto poškození je především způsobena druhotnými zásahy a nevhodnými podmínkami uložení.

Kolísání relativní vzdušné vlhkosti, teploty a světla, kterým byl předmět pravděpodobně vystaven, způsobila rozměrové změny textilní podložky, které vedly k deformaci plátna, nesoudržnosti barevné vrstvy a k jejímu následnému odpadávání.

Jak bylo výše zmíněno, vlivem vnějších podmínek došlo k odlišnému chování podkladových, barevných a lakových vrstev, což vyústilo v rozsáhlou celoplošnou krakeláž. Díky sekundárnímu natření degradovaných míst zatím blíže neurčeným adhezivem (pravděpodobně kostní klíh) nejsou ztráty barevné vrstvy příliš rozsáhlé.

Dílo je celoplošně pokryto silným nánosem prachového depozitu. Čitelnost výjevu je vlivem degradace lakové vrstvy a znečištění povrchu značně snížena, výjev je viditelně ztmavlý.

Dřevěný rám, na kterém je dílo napnuto, se zřetelně prolisoval až na lícovou stranu, takže v těchto místech došlo k výrazné ztrátě barevné vrstvy. Ztráty barevné vrstvy jsou především při okrajích obrazu v mechanicky namáhaných oblastech. Nejrozsáhlejší ztráta se nachází na pravé straně od biskupovy hlavy. Ztráta je nepravidelného tvaru o velikosti cca 90 × 50 mm (v × š) [Obr. 4]. Dřívější druhotné zásahy neobsahovaly tmelení vypadané barevné vrstvy, ale pouze přetření defektu barvou přímo na defekt textilní podložky, čímž došlo k neodbornému přetření, které zasáhlo i samotnou malbu.

V textilní podložce se nachází celá řada perforací jak od dřevěných klínek a kovových hřebíků, tak i vlivem degradace samotného plátna. Nejvýrazněji poškozená místa byla v minulosti z rubové strany zpevněna bílými záplatami, menší perforace textilní podložky byly zajištěny více nespecifikovaným adhezivem.

Na napínacím dřevěném rámu je detekováno dřívější biologické napadení, které v současnosti již není aktivní.

Zákresy defektů díla jsou ilustračně zpracovány v grafické příloze [Zákres 2], [Zákres 3].

4.2 Popis poškození ozdobného rámu před restaurováním

Nejrozsáhlejší poškození ozdobného rámu je způsobeno dlouhodobými nevyhovujícími podmínkami uložení a nešetrným zacházením s objektem. Povrch je celoplošně pokryt silnou vrstvou nánosu prachového depozitu, který ulpěl zejména na spodní liště a v hloubkách sádrových reliéfů.

Především z vnější strany obvodových lišt je rám mechanicky poškozen. Na nárožích rámu došlo k odření sádrových reliéfů. V některých případech až na samotné dřevo. Na několika místech

se z rubové strany na rámu nacházejí otvory po hřebících, které v minulosti sloužily jako adjustační systém.

Závěsný systém rámu je mírně znečištěn prachovým depozitem, ovšem výraznější poškození závěsného systému je celoplošné pokrytí korozními produkty.

5 Průzkum restaurovaného objektu

Na základě výsledků restaurátorského průzkumu s ohledem na stav díla, požadavky investora a budoucí využití díla byl navržen následující postup restaurátorských prací. V případě zjištění nových poznatků během restaurování se postup restaurátorských prací může od navrhovaného záměru lišit.

5.1 Neinvazivní metody průzkumu

5.1.1 Průzkum v denním rozptýleném světle (VIS)

Průzkumem v denním rozptýleném světle bylo dílo vizuálně prozkoumáno, bylo zjištěno několik základních informací o textilní podložce, barevné vrstvě a celkovém stavu díla.

Na základě tohoto průzkumu v denním rozptýleném světle byly zpracovány kapitoly 3 *Typologický popis objektu* a 4 *Popis poškození objektu před restaurováním*.

5.1.2 Průzkum v průsvitu (VISTR)

V průsvitu byl pozorován fyzický stav objektu jak textilní podložky, tak barevné vrstvy. Byly zkoumány především defekty, hustota plátěné podložky a ztráty barevné vrstvy.

5.1.3 Průzkum v mikroměřítku

Zkoumání díla a dokumentace detailů v mikroměřítku.

Detailní průzkum byl proveden pod USB mikroskopem⁹, který poskytuje větší a podrobnější pozorování defektů a struktury. Byly pozorovány ztráty barevné vrstvy a stav textilní podložky. [Obr. 27].

Průzkum optickou stereomikroskopií byl proveden pomocí stereomikroskopu LeicaS6D, s fotoaparátem Canon EOS 600D, při zvětšení v bílém dopadajícím světle. Tímto průzkumem byla zkoumána stratigrafie barevných vrstev ozdobného rámu. Na poškozená místa ozdobného rámu, kvůli jeho složité profilaci, nebylo možné dostat a zaostřeně je vyfotit, z toho důvodu byl po konzultaci s technologem odebrán vzorek pro zjištění stratigrafie vrstev. Viz 15.1 *Chemicko-technologický průzkum*.

5.1.4 Průzkum v razantním bočním nasvícení

V razantním bočním nasvícení byla zkoumána morfologie povrchu, perforace, trhliny, zvlnění, vystouplé části, krakeláž a podobně.

Došlo ke zvýraznění a rozpoznání perforací i trhlín, které byly pozorované ve VIS.

⁹Digitální USB mikroskop *Dino-Lite AM4113T-FVW*

5.1.5 Průzkum v UV luminiscenci

Při expozici díla dlouhovlnnému ultrafialovému záření byly zjištěny bližší informace o lakových vrstvách, druhotných zásazích a také o projevech poškození, popřípadě biologickém napadení.

Dílo bylo dále vystaveno UV záření v průběhu restaurování, a to konkrétně při kontrole u ztenčování lakové vrstvy, z důvodu, aby nedošlo k přečištění a možnému poškození barevné vrstvy.

Při fotografování byly využity dvě UV lampy s trubicemi značky Philips TL – D 18 W BLB s rubínovým sklem. Fotografie byly pořízeny bez použití filtru. Průzkum v UV luminiscenci proběhl před restaurátorskými zásahy a v průběhu ztenčování lakových vrstev.

5.1.6 Průzkum v IR reflektografii

Metodou infračervené fotografie lze získat velmi cenné informace, například o skrytých přípravných nebo starších vrstvách malby, především o podkresbách a pentimentech. Viz 5.3 *Vyhodnocení průzkumu*.

Snímek byl proveden fotoaparátem Canon EOS 600D, modifikovaným na tzv. „full spectrum“, s objektivem Canon EF 50 mm f/1,8 II.

5.1.7 Průzkum v rentgenovém záření

Metoda využívá rentgenové záření, které dokáže prostoupit většinu materiálů. Díky této skutečnosti jsou rentgenové metody předurčeny k zobrazování vnitřní struktury předmětů, jejich vizuálně skrytých částí a vrstev, ale také vrstev maleb. Tento neinvazivní průzkum byl zvolen pro upřesnění nalezených pentimentů v IR reflektografii.

5.1.8 Průzkum ve falešných barvách (IRR-FC)

Z výsledného reflektografického snímku v kombinaci se snímek ve viditelném světle se vytvořil snímek ve falešných barvách (IRRFC); [Obr. 29]. Dále se tento snímek porovnal s tabulkou se vzorky ve falešných barvách. Tímto průzkumem bylo možné určit některé použité pigmenty bez invazivního průzkumu. Viz 5.3 *Vyhodnocení průzkumu*.

5.2 Invazivní metody průzkumu

5.2.1 Chemicko-technologický průzkum

Před započítím restaurování byly odebrány 3 vzorky, místa odběrů vzorků byla konzultována s technoložkou Ing. Alenou Hurtovou, KCHT FR UPCE.

První vzorek byl odebrán z barevné vrstvy za účelem zjištění stratigrafie lakové vrstvy díla. Dále byl odebrán vzorek z plátna pro identifikaci vláknového složení textilní podložky. Jako třetí byl odebrán vzorek z ozdobného rámu, pro zjištění stratigrafie vrstev.

Viz 15.1 Chemicko-technologický průzkum.

V průběhu pokračování restaurátorských prací byly z díla odebrány další 2 vzorky barevné vrstvy na místech v oblasti hlavy, konkrétně na čele (odběr se konal před sejmutím lakové vrstvy pro zjištění stratigrafie barevné vrstvy, pro zjištění případných pentimentů), a další vzorek byl odebrán již po sejmutí lakové vrstvy, a to z důvodu podezření druhotné přemalby v oblasti rukávu biskupa Maxmiliána z Hamiltonu zelenou barvou.

5.2.2 Mikrobiologické stěry

Stěry byly provedeny vatovými tyčinkami na ploše přibližně $10 \times 10 \text{ cm}^2$ ve dvou na sebe kolmých směrech. Byly odebrány dva stěry, první z lícové strany díla a druhý z ozdobného rámu.

Podrobné vyhodnocení analýzy je uvedeno v kapitole 15.2 Mikrobiologické zkoušky.

5.2.3 Zkoušky ztenčování lakové vrstvy a stability barevných vrstev

Před samotnou redukcí lakových vrstev byly provedeny zkoušky jak na rozpustnost lakové vrstvy, tak na stabilitu barevné vrstvy, aby nedošlo k nevratnému poškození díla. Viz Tab. 1: Zkoušky rozpustnosti lakové vrstvy a stability barevných vrstev, čistá rozpouštědla.

	laková vrstva	barevná vrstva	zákal
Demineralizovaná voda	-	-	-
Terpentýn	++	+	+
Isooktan	-	-	-
White Spirit	-	-	-
Toluen	+++	-	-
Aceton	+++	++	-
Isopropanol	++	-	-
Ethanol	++	+	-

Tab. 1: Zkoušky rozpustnosti lakové vrstvy a stability barevných vrstev, čistá rozpouštědla

Zdroj: vlastní zpracování

-	nereaguje
+	slabě reaguje
++	Reaguje
+++	rychle, nekontrolovatelně reaguje

Tab. 2: Vysvětlivky

Zdroj: vlastní zpracování

	1: 1	1: 2	2: 3	2: 1
Aceton: Isooktan	+	-	-	+
Ethanol: Isooktan	-	-	-	-
Aceton: White Spirit	++	-	+	++

Tab. 3: Zkoušky rozpustnosti lakové vrstvy, rozpouštědla v různých poměrech

Zdroj: vlastní zpracování

-	nereaguje
+	slabě reaguje
++	reaguje
+++	rychle, nekontrolovatelně reaguje

Tab. 4: Vysvětlivky

Zdroj: vlastní zpracování

5.3 Vyhodnocení průzkumu

Předmětem průzkumu byl obraz s názvem „*Portrét biskupa Maxmiliána z Hamiltonu*“.

Informace o všech provedených vstupních neinvazivních průzkumech v denním rozptýleném světle, v razantním bočním nasvícení, v UV luminiscenci, IR reflektografii, v rentgenovém záření a ve falešných barvách jsou zaznamenány v předchozí kapitole 5.1 *Neinvazivní metody průzkumu*. Souhrn zjištěných informací získaných z neinvazivních průzkumů je čistě optický, kdy byly zjištěny informace o díle, technice a poškození, viz kapitola 4 *Popis poškození objektu před restaurováním*. Na základě průzkumu byl stav díla vyhodnocen jako havarijní. Pro jeho záchranu je nezbytné provést restaurátorský zásah, bez kterého by další vystavování, ale také uložení díla, mohlo vést k jeho nevratnému poškození.

Dále se přistoupilo k invazivním průzkumům, veškeré informace jsou zaznamenány v předchozí kapitole 5.2 *Invazivní metody průzkumu*. Po odborné konzultaci s technologem¹⁰ byly pro chemicko-technologické analýzy odebrány vzorky. Jednalo se o vzorky barevné vrstvy v oblasti defektu barevné vrstvy, plátna a ozdobného rámu. Byla určena stratigrafie barevné vrstvy a ozdobného rámu. Dále byl vyhodnocen materiál textilní podložky, kdy se s pravděpodobností jedná o lněné plátno. Více informací a výsledky průzkumu se nacházejí v kapitole 15.1 *Chemicko-technologický průzkum*.

Pro mikrobiologický průzkum byly pomocí sterilních vatových tyčinek odebrány stěry z díla a z ozdobného rámu a poslány na analýzu¹¹. Jelikož nebyla zjištěna biologická kontaminace mikroskopickými houbami, nebylo nutné provádět dezinfekční zásah. Viz kapitola 15.2 *Mikrobiologické zkoušky*.

Díky vzorku odebraného z defektu barevné vrstvy bylo prokázáno, že byl obraz v minulosti restaurován. Na povrchu vzorku se nachází tenká hnědá sekundární barevná vrstva, tvořena řadou pigmentů: železitými červeněmi, barytovou bělobou a chromoxidem. Použití těchto pigmentů ukazuje na možné využití nejdříve v 1. polovině 19. století. Viz 15.1 *Chemicko-technologický průzkum*. K restaurování ztrát barevné vrstvy s podkladem bylo v minulosti přistoupeno bez vytmelení. Druhotný zásah v podobě retuší byl tedy proveden přímo na samotné plátno. Navíc se tyto retuše nenacházely pouze v oblasti defektu, ale přesahovaly až na samotnou původní malbu. Dále zřejmě došlo ke ztrátě přilnavosti malby i podkladu od textilní podložky, tento problém byl v minulosti vyřešen natřením díla z rubu blíže nespecifikovaným adhezivem, pravděpodobně by se mohlo jednat o kostní klíž [Obr. 2].

Světle modré, žluté až béžově zbarvené zákaly, které se po vystavení díla UV záření ukázaly, se vyskytují na povrchu díla a značně snižují jeho čitelnost, jedná se o degradovanou lakovou vrstvu. Ta vlivem silné degradace a kvůli četným množství mikrokrakel ztratila svou transparentnost. Místa s retuší byla v UV luminiscenci snadno detekovatelná, vyznačovala se velmi tmavou UV luminiscencí.

¹⁰ Ing. Alena Hurtová, KCHT FR UPCE

¹¹ doc. Ing. Marcela Pejchalová, Ph.D., KBBV FCHT UPCE, Pardubice

Retuše byly zaznamenány v oblasti defektu, vpravo od hlavy biskupa Maxmiliána z Hamiltonu, dále v místech dřevěného stolku, značné množství se nacházelo také po okrajích díla [Obr. 17].

Pomocí infračervené reflektografie byly prokázány pentimenty, nejvýraznější přemalby se nacházejí konkrétně v oblasti hlavy, tabulek, mitry, biskupovy pravé ruky. Více prokazatelné přemalby byly zřetelné v průzkumu, kdy dílo bylo vystaveno rentgenovému záření [Obr. 24, Obr. 25, Obr. 26].

Průzkum ve falešných barvách umožňuje určit některé použité pigmenty, viz 5.1.8 *Průzkum ve falešných barvách (IRR-FC)*. Jelikož se při pořizování fotografie nacházela na díle silná laková vrstva, znemožnilo to čitelnost některých pigmentů, ovšem s určitostí lze říct, že byla použita karmínová červeň, která byla pravděpodobně použita také v inkarnátu biskupova obličej v kombinaci s dalšími barvami, což bylo vyhodnoceno díky porovnání fotografie díla v IRR-FC s tabulkou vzorků pigmentů v IRR-FC [Obr. 29, Obr. 30].

Textilní podložka je s největší pravděpodobností ze lnu, viz 15.1 *Chemicko-technologický průzkum*.

Záznamový prostředek na přípiscích celkově nejevil výrazné známky poškození. Ovšem na historickém přípisku došlo k podezření, že jeví známky degradace železegalových inkoustů, jedná se především o blednutí samotného inkoustu, což může vést až k samotné nečitelnosti textu a rozpadu papírové podložky¹². Z toho důvodu bude proveden Bathofenantrolinový test na přítomnost železegalových inkoustů.

Celkový povrch rámu, včetně rubové strany, je tvořen vrstvou pigmentů s mosaznými šupinami v organickém pojivu, kterou byl rám pravděpodobně v minulosti opatřen, viz 15.1 *Chemicko-technologický průzkum*.

¹² „K blednutí dochází hydrolytickým štěpením řetězců a jednotlivých molekul komplexu za účinku silných kyselin. K rozkladu může přispět i katalytické působení železa a mědi. K blednutí písma přispívá i působení kyslíku za podmínek zvýšené vlhkosti prostředí a působení světla.“ BÁRTOVÁ, 2012 s. 54-55

6 Restaurátorský záměr

Na základě výsledků restaurátorského průzkumu s ohledem na stav díla, požadavky investora a budoucí využití díla byl navržen následující postup restaurátorských prací. V případě zjištění nových poznatků během restaurování se postup restaurátorských prací může od navrhovaného záměru lišit.

6.1 Restaurátorský záměr závěsného obrazu

1. Fotografická dokumentace před, po a v průběhu restaurování.
2. Provedení neinvazivních a invazivních průzkumů:
 - Neinvazivní průzkum:
 - Viditelné světlo (VIS);
 - Boční osvětlení;
 - VIS průsvit;
 - UV fotografie;
 - IR reflektografie;
 - Mikroskopický průzkum (USB mikroskop, stereo-lupa);
 - Rentgenové záření;
 - Falešné barvy.
 - Invazivní průzkum:
 - Odebrání stěru z povrchu díla a rámu pro vyhotovení mikrobiologické analýzy (případně provedení dezinfekce na základě výsledků analýzy);
 - Odebrání vzorků pro chemicko-technologický průzkum (vláknové složení, stratigrafii barevných vrstev, určení typu pojiva barevných vrstev).
3. Šetrné mechanické suché čištění lícové strany díla.
4. Zajištění barevné vrstvy lokálním přelepem z japonského papíru při okrajích a v místech mechanického poškození.
5. Sejmutí pásky z obvodu díla (druhotný materiál, který již neplní svoji funkci a pravděpodobně již nebude navrácen).
6. Sejmutí díla z napínacího rámu.
7. Mechanické suché čištění rubové strany díla.
8. Sejmutí nevyhovujících záplat na rubu díla a šetrné sejmutí dobového přípisu, pomocí parového skalpelu a kovové restaurátorské špachtle.
9. Lokální zvlhčení a vyrovnání okrajů díla pomocí restaurátorské vyhřívané špachtle.

10. Celoplošné zvlhčení díla přes paropropustnou textilií *SympaTex*, vyrovnání na nízkotlakovém perforovaném nažehlovacím stole, low pressure table NSD 1101 a následné umístění díla do lisu.
11. Celoplošná konsolidace barevné vrstvy adhezivem vybraným na základě zkoušek.
12. Sejmutí lokálního přelepu a následné dočištění.
13. Sejmutí lakových vrstev na základě zkoušek rozpustnosti organickými rozpouštědly.
14. Vyspravení trhlin pomocí intarzie z nového lněného plátna a vhodným adhezivem.
15. Strip-lining pomocí nového lněného plátna a vhodným adhezivem.
16. Nanesení tenké ochranné mezivrstvy olejo-pryskyřičného damarového laku.
17. Vypnutí na nový vypínací rám pomocí hřebíků s antikorozií úpravou.
18. Vytmelení defektů klišokřídovým tmelem.
19. Lokální nanesení damarového laku na vytmelená místa.
20. Scelující retuš defektů, pomocí olejopryskyřičných barev.
21. Nanesení závěrečného ochranného laku nástřikem air-brush.
22. Adjustace zrestaurovaného díla do původního ozdobného rámu.
23. Vytvoření ochranné obálky na fragmenty.
24. Závěrečná fotodokumentace a vypracování restaurátorské dokumentace.

6.2 Restaurátorský záměr papírových štítků

Sejmutí historického štítku před započítím restaurátorských prací pomocí parového skalpelu, tenké restaurátorské kovové špachtle a skalpelu.

1. Fotografická dokumentace před, po a v průběhu restaurování.
 - VIS.
2. Šetrné mechanické čištění pomocí jemných vlasových štětců a polyuretanových houbiček.
3. Zkoušky rozpustnosti psacích prostředků.
4. Měření pH, případné odkyselení.
5. Bathofenantrolinový test historického štítku (Bathofenantrolin v ethanolu, filtrační papír 700 g/m², pH neutrální, demineralizovaná voda).
6. Historický štítek je s ohledem na jeho fyzický stav nutné celoplošně zpevnit.
7. Scelující retuše pomocí suchého pastelu *Schmincke, Künstler-Pastellfarben*.
8. Adjustace štítků na alkalickou lepenku a vložení do obálky z antiadhezivní folie *Melinex*.
9. Závěrečná fotodokumentace a vypracování restaurátorské dokumentace.

6.3 Restaurátorský záměr ozdobného rámu

1. Fotografická dokumentace před, po a v průběhu restaurování.
 - VIS;
 - UV;
 - Mikroskopický průzkum (USB mikroskop, stereo-lupa).
2. Odebrání vzorku z rámu pro FTIR analýzu a mikrobiální analýzu.
3. Případná dezinfekce v parách n-butanolu.
4. Očištění povrchu rámu mechanicky na sucho.
5. Případně šetrné mokré čištění demineralizovanou vodou.
6. Čištění závěsného systému od degradačních korozních produktů (závěsný systém je v dobrém stavu) a jeho následné ošetření v 5% roztoku Paraloid v ethanolu.
7. Tmelení poškozených částí povrchové úpravy rámu kličokřídovým tmelem a pomocí kličopilinového tmelu defekty z rubové strany.
8. Retuš na předem izolovaný povrch polychromie vhodným odstínem barvy Goldfinger.
9. Vlepení dilatační vložky do rámu (Filmoplast T).
10. Vypracování restaurátorské dokumentace.
11. Závěrečná fotodokumentace a vypracování restaurátorské dokumentace.

7 Postup restaurátorských prací

7.1 Fotodokumentace a průzkum díla

Po převzetí díla proběhly podrobné průzkumy a fotodokumentace před restaurováním v denním rozptýleném světle, v bočním razantním nasvícení, záznam v UV luminiscenci, IR reflektografii a mikroskopický průzkum pomocí USB mikroskopu¹³ a Stereolupy¹⁴. Průzkum v mikroskopickém měřítku byl využit také při kontrole u ztenčování lakové vrstvy a jiných restaurátorských prací.

Získané informace jsou zaznamenány ve výše uvedených kapitolách *5.1 Neinvazivní metody průzkumu* a *5.2 Invazivní metody průzkumu*.

Podrobná fotodokumentace probíhala průběžně během restaurování až po závěrečné focení vyhotoveném po komplexním restaurátorském zásahu.

7.2 Mechanické čištění

Z důvodu nánosu silné vrstvy prachového depozitu bylo dílo velice jemně mechanicky očištěno z lícové strany pomocí bílých polyuretanových houbiček, jemných vlasových štětců, čistící pryže Wishab a muzejního vysavače.

7.3 Čištění vlhkými vatovými smotky

Před aplikací přelepů z japonského papíru bylo dílo velice opatrně očištěno vatovým smotkem navlhčeným v demineralizované vodě. Tento krok byl zvolen, jelikož barevná vrstva samovolně neopadávala a docílilo se tím lepší adheze přelepů k samotnému dílu.

7.4 Přejídné zajištění barevné vrstvy přelepů z japonského papíru

Pro nedostatečnou soudružnost barevné vrstvy s podkladem bylo nutno barevnou vrstvu zajistit, aby nedocházelo k jejím ztrátám při dalších restaurátorských krocích. Pro přelepů byl zvolen japonský papír Tengujo 13 g/m² a adhezivum 4% viskózní roztok Tylose MH 6000 v demineralizované vodě.

7.5 Demontáž díla z napínacího rámu

Nejprve byla z díla sejmuta druhotná textilní páska, která se nacházela po obvodu, jejíž funkce měla být v minulosti pravděpodobně zpevňovací.

Dílo bylo sejmuto z napínacího rámu mechanicky postupným vytahováním hřebíků a původních dřevěných klínek pomocí tenkého páčidla, kleští a skalpelu.

¹³ Digitální USB mikroskop Dino-Lite AM4113T-FVW

¹⁴ Stereolupa Leica S6D, Leica Microsystems

7.6 Lokální vyrovnání

Po sejmutí díla z napínacího rámu byly deformované kraje jemně navlhčeny houbou Blitz-Fix v demineralizované vodě, rozžehleny tepelnou špachtlí¹⁵ při teplotě 55–60 °C a následně ponechány pod mírnou zátěží mezi měkkými proklady do druhého dne.

Nyní mohla být rubová strana mechanicky očištěna od hrubých nečistot muzejním vysavačem a pryží CleanMaster. Lícová strana byla posléze dočištěna jemnými vlasovými štětci, pryží CleanMaster a polyuretanovými houbami.

7.7 Snímání druhotných zásahů a dobového štítku z rubové strany obrazu

Z rubové strany byly sejmuty druhotné zásahy v podobě bílých záplat, které již neplnily svou funkci. Záplaty byly sejmuty pomocí parového skalpelu, kovových špachtlí a skalpelu. Po sejmutí byla místa, kde se nacházela residua adheziva, lokálně a mechanicky dočištěna skalpelem a zubařskou jehlou.

Velice opatrně se přistoupilo ke snímání dobového štítku. Detailní popis procesu je popsán v kapitolách 7.18.2 *Přechodná fixace záznamového prostředku*, 7.18.3 *Sejmutí přípisu z textilní podložky*.

7.8 Celoplošná konsolidace barevné vrstvy roztokem BEVA 375

Vzhledem k nesoudržnosti barevné vrstvy bylo před dalšími kroky přistoupeno k celoplošné konsolidaci 15% roztokem BEVA Lascaux® Heat-Seal Adhesive 375 ve White spiritu. Adhezivum bylo nanášeno z rubové strany, po odtěžení rozpouštědla bylo dílo otočeno lícem nahoru a dáno na nízkotlakový stůl¹⁶ (antiadhezivní fólie Hostaphan 75 μ – dílo lícem nahoru – antiadhezivní fólie Hostaphan 75 μ) za podtlaku 160 mPa o teplotě 68 °C.

Po aktivaci adheziva byla barevná vrstva zažehlena do studena a poté bylo dílo ponecháno pod zátěží v „sendviči“ (dřevěná deska – dřevitá lepenka – Hollytex 81 g/m² – dílo lícem nahoru – Hollytex 81 g/m² – filc – dřevěná deska).

7.9 Ztenčování lakových vrstev

Před samotným ztenčováním lakové vrstvy byly nejprve provedeny zkoušky rozpustnosti. Na základě jejich vyhodnocení bylo zvoleno nejvhodnější a zároveň nejúčinnější médium pro ztenčení lakové vrstvy.

¹⁵ Tepelná restaurátorská špachtle RTC 2 F

¹⁶ Nízkotlakový perforovaný nažehlovací stůl, low pressure table NSD 1101

Na základě předchozích zkoušek, viz kapitola 5.2.3 *Zkoušky ztenčování lakové vrstvy a stability barevných vrstev*, byla ke snímání lakových vrstev vybrána směs Aceton: White Spirit (1: 1), čištěné místo bylo zamýváno Isooktanem.

Celý proces byl kontrolován UV LED baterkou¹⁷ pro kontrolu při dočištění lakových reziduí tak, aby nedošlo k nevratnému poškození barevné vrstvy [Obr. 42-Obr. 48].

7.10 Dočištění od lakových reziduí

Před dočištěním malby od reziduí laku, která se na díle nacházela po ztenčení lakové vrstvy, byly provedeny zkoušky pro zvolení nejvhodnějšího způsobu. Viz *Tab. 5: Zkoušky snímání lakových reziduí*.

Jelikož se lokálně jedná o strukturovanou malbu, bylo nutné tato místa vyčistit od reziduí laku, která ulpěla v nerovnostech struktury malby. Po zkouškách, bližší informace v *Tab. 5: Zkoušky snímání lakových reziduí*, bylo k dočištění zvoleno Marseillské mýdlo, které bylo nanášeno pomocí jemného jednosvazkového kartáčku, díky jemným syntetickým štětinám byla dočištěna i místa špatně přístupná a zanesená silně degradovanou lakovou vrstvou. Marseillské mýdlo bylo pečlivě zamyto demineralizovanou vodou.

	residua lakové vrstvy	zákal
Agarový gel: Isopropanol	+	-
Agarový gel: Aceton	+	+
Klucel G: Isopropanol	+	-
Klucel G: Aceton	+	+
Benátské mýdlo	++	-

Tab. 5: Zkoušky snímání lakových reziduí

Zdroj: vlastní zpracování

-	nereaguje
+	slabě reaguje
++	reaguje

Tab. 6: Vysvětlivky

Zdroj: vlastní zpracování

7.11 Odstranění nevyhovujících druhotných zásahů

Jelikož se na díle nacházely druhotné zásahy, způsobené předešlým nevyhovujícím zásahem, konkrétně se jedná o retuše v místech s absencí barevné vrstvy i podkladu, které byly nanášeny přímo na textilní podložku s přesahem až na originální barevnou vrstvu, bylo nutné přistoupit k jejich odstranění. Sejmutí druhotných zásahů bylo provedeno za použití viskózního gelu¹⁸, který byl na dané místo nanášen pomocí tenkého vlasového štětce a ponechán působit cca 30 sekund, čas působení

¹⁷ Superfire nabíjecí UV LED baterka 365NM 800mAh micro USB [S11-H]

¹⁸ Carbopol 10gr., Ethomeen C-25 100 ml, Isopropanol 700 ml., Benzylalcohol 70 ml., dest. voda 30 ml

se lišil podle síly nánosu retuše. Nabobtnaná barevná vrstva byla opatrně sejmuta skalpelem. Čištěné místo bylo zamyto lakovým benzínem.

7.12 Strip-lining

Pro vypnutí textilie a zároveň posílení mechanicky namáhaných okrajů bylo dílo nadstaveno o stripy z kvalitního nového lněného plátna¹⁹. Lněné plátno o správném rozměru bylo nejdříve vysráženo, vyžehleno a následně napnuto na pomocný rám. Takto připravené plátno bylo napenetrováno koncentrovaným penetračním nátěrem Perdix 510²⁰ v demineralizované vodě (1: 15). Z takto připravené textilie byly naměřeny a uštíženy stripy o velikosti obdélníkového tvaru cca 100 × 30 cm.

Stripy byly pro hladký přechod a omezení budoucího rizika prolisování na lícovou stranu rozvlákněny z jedné z delších stran. Poté se mohlo přistoupit k napojení stripů z rubové strany originální plátěné podložky, rozvlákněná místa byla opatřena nátěrem pomocí disperzního lepidla *Acrylkleber 498 HV* a lepena po obvodu díla. Následně byly stripy zažehleny tepelně regulovatelnou restaurátorskou špachtlí přes netkanou textilií *Hollytex*²¹ při teplotě 70–80 °C. Lepené spoje byly po zažehlení zatíženy [Obr. 50].

7.13 Vypnutí díla na nový vypínací rám

Původní dřevěný napínací rám již nebyl stabilní, rám přiléhal přímo na dílo a nebylo možné do něj vložit vypínací klíny. Proto bylo přistoupeno k jeho nahrazení. Nový dřevěný vypínací rám byl opatřen obvodovou zaoblenou distancí, aby se dílo nedotýkalo příček rámu v ploše. Nová konstrukce zároveň umožňovala vložení dřevěných klínů.

Vypínací rám byl před vypnutím díla natřen řídkým nátěrem včelího vosku v technickém benzínu (1: 5) a vyleštěn hadříkem.

Na takto připravený dřevěný rám bylo dílo vypnuto pomocí vypínacích kleští a kovových hřebíků s antikorozní úpravou²². Kraje stripů, které byly na dílo připevněny, viz 7.12 *Strip-lining*, byly založeny a přibity z rubové strany hřebíky s antikorozní úpravou.

7.14 Tmelení ztrát podkladu s barevnou vrstvou

Před nanášením klihatřídového tmelu byl obraz nejprve zalakován tenkou vrstvou řídkého damarového laku za studena rozpuštěného ve White spiritu (1: 4) naneseného pomocí štětce. Tento krok izoloval textilní podložku a barevnou vrstvu od tmelu. Poté byla místa ztrát tmelena klihatřídovým tmelem, který byl tvořen z 5% želatiny v demineralizované vodě a boloňské křídly.

¹⁹ Belle arti 549, 100% len, 220 g/m²

²⁰ PERDIX – 510 Penetrační nátěr je koncentrovaná přísada do stavebních směsí a univerzální penetrační přípravek na bázi syntetického polymerního pojiva. Má velmi dobré pojivové a filmotvorné vlastnosti.

²¹ Hollytex, 81 g/m², hladká netkaná textilie, 100% polyester, bez obsahu kyselin

²² Feingeschnittene Nägel 13 mm, gebläut

Objemový podíl sypké a tekuté fáze tmelu byl přibližně 1: 2, poměr se lišil s ohledem na tmelená místa. Tmely byly do míst se ztrátou nanášeny tenkým štětcem a pružnou nerezovou restaurátorskou špachtlí [Obr. 55].

U větších vytmelených ztrát byla upravena morfologie povrchu napodobením krakel pomocí tenkého šídla, nerovnost povrchu a tahy štětce, aby po retuších vizuálně nerušily [Obr. 56].

Na závěr po zavadnutí tmelených míst byly tmely začištěny mikroporézní houbou Blitz-Fix a nebo buničinou zvlhčenou v demineralizované vodě.

7.15 Nápodobivá retuš a aplikace ochranného laku

Estetické scelení díla bylo provedeno formou nápodobivé retuše. Tmelené defekty byly podmalovány akvarelovými barvami Schmincke Horadam, které se nanášely na klišokřídové tmely natřené volskou žlučí pro snížení povrchového napětí a upravení nasákavosti.²³ Následně byla provedena lazurní nápodobivá retuš pryskyřičnými barvami Gamblin Conservation Colors ředěnými benzínem Shellsolem A. Pro docílení obdobného lesku retuší a nově nalakované malby bylo lokálně využíváno médium 5% Laropalu A-81 rozpuštěném v Shellsolu A a 10% Laropalu A-81 rozpuštěném v Shellsolu A.

Dílo muselo být lokálně dorovnáno, na místech nejvýraznějšího poškození, za použití restaurátorské žehličky. A to tak, že se obraz otočil lícem dolů na voskovaný papír a z rubové strany byl zažehlen také přes voskovaný papír, aby se předešlo přilepení. Dané místo bylo zchlazeno a zatíženo. K tomuto restaurátorskému postupu muselo být přistoupeno z důvodu vracející se nerovnosti plátna, která byla způsobena již v minulosti.

Pro dosažení estetického scelení díla byla retuší také lokálně potlačena mechanicky poškozená místa malby a výrazná rušivá krakeláž.

Nakonec bylo dílo sceleno nánosem tenké lakové vrstvy obrazovým lakem Kremer v Shellsolu A 1:1, která byla aplikována nástřikem pomocí air-brush²⁴.

7.16 Adjustace díla do nového ozdobného rámu

Z důvodu nevhodného původního ozdobného rámu, který do samotné malby zasahoval z každé ze svislých stran bez mála 10 cm, a tím překrýval podstatnou část výjevu [*Zákres 1*], bylo po konzultaci se zadavatelem přistoupeno k vytvoření nového ozdobného rámu zhotoveného na míru. Původní rám byl po dohodě se zadavatelem ponechán v nezrestaurovaném stavu.

Před samotnou adjustací byla do nového ozdobného rámu po stranách rámového falcu vlepena dilatace ze samolepicí pásky z tkaného plátna Filmoplast ® T tak, aby nedošlo k přímému styku ozdobného rámu s dílem a nehrozilo tak mechanické poškození barevné vrstvy.²⁵

²³ EGER2005

²⁴ XTline pistole stříkací s horní nádobkou za pomoci kompresoru POWERPLUS POWX 1723

Dílo bylo vsazeno do ozdobného rámu a připevněno na míru vyhotovenými plíšky z nastříhané kovové pásoviny s pozinkovaným povrchem a přivrtáno vruty vhodných rozměrů [Obr. 74, Obr. 75]. Viz grafická příloha [Zákres 4].

K dílu byly přiloženy vypínací klínky pro případné dopnutí díla na vypínacím rámu, aby se zabránilo pozdější případné degradaci plátna v podobě prověšení a následnému poškození barevné vrstvy.

²⁵ JELÍNKOVÁ 2017, s. 30-47.

7.17 Restaurování novodobého přípisu

7.17.1 Fotodokumentace

U přípisu, obdobně jako u samotného díla, byla provedena před započítím a v průběhu restaurátorských prací podrobná fotodokumentace.

7.17.2 Mechanické čištění

Přípisek byl před započítím následujících restaurátorských postupů jemně mechanicky očištěn od vrstvy prachového depozitu. Z lícové strany byly nejprve udělány zkoušky na otěr psacích prostředků, jejichž výsledky byly negativní a mohlo se přistoupit k očištění z obou stran pomocí bílých polyuretanových houbiček, jemných vlasových štětců a čisticí pryže Wishab.

7.17.3 Zkoušky rozpustnosti psacích prostředků

S ohledem na možnost čištění přípisu mokrou cestou a případného odkyselení papírové podložky byly provedeny zkoušky na rozpustnost psacích prostředků nacházejících se na přípisu.

Po zkouškách stability psacích prostředků bylo vyhodnoceno, že použití vodných způsobů je zcela vyloučeno z toho důvodu, aby nedošlo k nevratnému poškození přípisu. Viz *Tab. 7: Zkoušky rozpustnosti psacích prostředků*.

	modrá			červená		
	přítlak	otěr	působení kapky	přítlak	otěr	působení kapky
Demineralizovaná voda	-	+	++	+	++	+++
Demineralizovaná voda: Ethanol 1: 1	-	-	++	-	++	+++
Ethanol	-	-	+	-	+	+++

Tab. 7: Zkoušky rozpustnosti psacích prostředků

Zdroj: vlastní zpracování

-	nereaguje
+	slabě reaguje
++	reaguje
+++	silně reaguje

Tab. 8: Vysvětlivky

Zdroj: vlastní zpracování

7.17.4 Měření pH

Na přípisu bylo provedeno měření pH pro zjištění hodnoty kyselosti papírové podložky. Měření bylo provedeno na dvou místech. Průměrná hodnota byla 6,45, z toho důvodu nemuselo být přistoupeno k odkyselení papírové podložky. Viz *Tab. 9: Hodnoty pH papírové podložky, měřené z líce*.

Místo měření	Hodnota pH
Pravý horní roh	6,3
Levý spodní roh	6,6
Průměr měřených hodnot	6,45

Tab. 9: Hodnoty pH papírové podložky, měřené z líce

Zdroj: vlastní zpracování

7.17.5 Scelující retuš

K zachování estetické celistvosti přípisu byl zvolen způsob scelující retuše. Místa s defektem byla zatónována pomocí suchého pastelu *Schmincke, Künstler-Pastellfarben*, který byl nanášen v podobě prášku vlasovým štětcem.

Ke konsolidaci pastelu bylo přistoupeno s ohledem na jeho charakteristickou sprašnost. Konsolidace probíhala za použití 0,5% roztoku vyziny v demineralizované vodě aplikovaného ultrazvukovým minizmlžovačem²⁶.

Místa s defektem záznamového prostředku byla doplněna pomocí akvarelových barev²⁷ a jemného vlasového štětce.

7.17.6 Adjustace štítku do melinexové fólie

Typ a způsob uložení přípisu byl vybrán s ohledem na místo uložení a stav štítku. Konečné rozhodnutí bylo zvoleno po konzultaci se zadavatelem.

Papírová podložka byla ve velice dobrém stavu, z toho důvodu mohl být zvolen způsob adjustace pouze do obálky z antiadhezivní fólie *Melinex*²⁸. Ovšem z estetického hlediska se přistoupilo ke stejné adjustaci, jako je tomu u historického přípisu. Viz 7.18.12 *Adjustace štítku do obálky z fólie Melinex*.

K adjustaci bylo použito alkalických materiálů. Viz grafická příloha [Zákres 5].

²⁶ wn30-307.pdf (culturalheritage.org)

²⁷ Akvarelové barvy *Schmincke Horadam*

²⁸ Melinex 401–100% polyesterová fólie

7.18 Restaurování historického přípisu

7.18.1 Fotodokumentace

Před započítím a v průběhu restaurátorských prací byla provedena podrobná fotodokumentace.

7.18.2 Přejídná fixace záznamového prostředí

Historický přípisek byl přilepen z rubové strany díla k textilní podložce a z toho důvodu bylo nutno přistoupit k jeho sejmutí.

Barevná vrstva byla dočasně konsolidována taveninou *Cyklododekanu* [Obr. 35], aby nedošlo k jejímu nevratnému poškození při následném snímání.

7.18.3 Sejmutí přípisu z textilní podložky

U snímání se muselo postupovat velmi opatrně, jelikož papírová podložka působením času a působením klimatických podmínek degradovala, značně zkréhla a již se nenacházela v celku.

Ke snímání bylo použito parového skalpelu a jemné kovové špachtle. Veškeré fragmenty štítku byly vloženy do obálky z Hollytexu 81 g/m² a zatíženy.

7.18.4 Vyrovnání

Po sejmutí štítku a sublimaci *Cyklododekanu* byl štítek vložen do prokladů (lepenka²⁹ – Hollytex 81 g/m² – přípisek – Hollytex 81 g/m² – lepenka) a ponechán pod zátěží.

7.18.5 Mechanické čištění

K mechanickému čištění bylo přistoupeno s velkou opatrností a ohledem na stav papírové podložky. K čištění byly použity jemné polyuretanové houbičky.

7.18.6 Měření pH

Na papírové podložce bylo provedeno měření pH pro zjištění kyselosti. Měření bylo provedeno na dvou místech. Průměrná hodnota byla 5,9, z toho důvodu nemuselo být přistoupeno k odkyselení papírové podložky. Viz *Tab. 10: Hodnoty pH papírové podložky, měřené z lícové strany*.

Místo měření	Hodnota pH
Horní levý roh	5,6
Dolní levý roh	6,2
Průměr měřených hodnot	5,9

Tab. 10: Hodnoty pH papírové podložky, měřené z lícové strany

Zdroj: vlastní zpracování

²⁹ Dřevitá lepenka, 1,5 mm, s vysokým obsahem ligninu (určená na lisování)

7.18.7 Bathofenantrolinový test

Z důvodu podezření použití železozalových inkoustů na historickém přípisu byl proveden test na přítomnost železnatých iontů. Test byl proveden pomocí proužku filtračního papíru, který byl nasycen roztokem bathofenantrolinu v ethanolu, následně byl vysušen a před aplikací zvlhčen demineralizovanou vodou. Proužek byl přiložen na místo s textem. Po kontaktu se záznamovým prostředkem se filtrační papír zbarvil do růžova, což potvrdilo přítomnost železnatých iontů v záznamovém prostředku.

7.18.8 Zkoušky rozpustnosti psacích prostředků

S ohledem na možnost čištění přípisu mokrou cestou, případného odkyselení papírové podložky a celoplošného zpevnění byly provedeny zkoušky na rozpustnost psacích prostředků nacházejících se na přípisu, aby nedošlo k jejich nevratnému poškození. Viz *Tab. 11: Zkoušky rozpustnosti psacího média na historickém přípisu*.

	přítlak	otěr	působení kapky
Demineralizovaná voda	+++	+++	+++
Ethanol	+	++	+++
White Spirit	-	+	+++
Toluen	-	+	+++

Tab. 11: Zkoušky rozpustnosti psacího média na historickém přípisu

Zdroj: vlastní zpracování

-	Nereaguje
+	slabě reaguje
++	Reaguje
+++	silně reaguje

Tab. 12: Vysvětlivky

Zdroj: vlastní zpracování

7.18.9 Celoplošná tepelná laminace

K laminaci se přistoupilo s ohledem na fyzický stav historického přípisu [*Obr. 78*].

Pro tento krok bylo zvažováno více možností. Vodné procesy musely být z důvodu náchylnosti záznamového přípisu vynechány, aby nedošlo k nevratnému poškození. Dále záznamový prostředek negativně reagoval na otěr ethanolomem, ovšem na přítlak reagoval velmi slabě. Z toho důvodu byla provedena zkouška na vyztužující podložku, tvořenou japonským papírem a 4% roztokem Klucel G v ethanolu. Také tato možnost byla po zkoušce vyloučena, a to z důvodu horší celoplošné adheze k historickému přípisu a křehkosti filmu.

Celková skeletizace se na základě zkoušek prováděla tepelnou laminací na vyhřívaném nízkotlakovém stole³⁰. Nejprve bylo nutno připravit podložku, na kterou má být nalaminován samotný přípisek. Ta byla vyhotovena z laminační fólie BEVA 371 film 25 μ m, která byla nažehlena na japonský papír Tengujo 17,5 g/m² za podtlaku 140–190 hPa o aktivací teplotě 68 °C. Následně po vychladnutí vyhřívaného nízkotlakového stolu byl přípisek položen na připravenou podložku³¹. Jednotlivé fragmenty papírové podložky byly sesazeny, aby k sobě přesně lícovaly.

Poté bylo přistoupeno k celoplošnému nažehlení přípisu na připravenou podložku za podtlaku 140 hPa a aktivací teplotě 68 °C. Během chladnutí nízkotlakového stolu, za použití bavlněných zátěžových polštářků, byl přípisek uhlazován pod mírným tlakem, aby došlo k adhezi historického štítku k podložce [Obr. 79].

Po vychladnutí byl laminovaný přípisek vložen do sendviče (dřevěná deska – lepenka – Hollytex 81 g/m² – historický přípisek – Hollytex – lepenka – dřevěná deska) a následně dán pod zátěž, kde byl ponechána 24 hodin.

Části štítku, které zcela nepřilnuly k papírové podložce, byly lokálně dožehleny za použití tepelně regulované restaurátorské špachtle.

7.18.10 Doplnění ztrát

Místa, kde se nacházely ztráty papírové podložky, byly doplněny tónovaným japonským papírem Kawashahi 35 g/m². Japonský papír byl natónován saturnovými azobarvivy do požadovaného odstínu. Tvar doplňku byl tvarován pomocí tenkého šídla a prosvětlovací podložky do požadovaného tvaru a následně přižehlen pomocí tepelně regulované špachtle při teplotě 68 °C přes fólii Hostaphan³² a nebo voskovaný papír.

Doplňek se skládal z jedné vrstvy tónovaného japonského papíru Kawashahi 35 g/m². K drobnému prostoru mezi jednotlivými díly se přistoupeno tmelením. Tmelení bylo provedeno natónovanými vlákny japonského papíru a pinzetou byla vlákna vkládána na požadované místo a následně přižehlena pomocí tepelně regulované špachtle při teplotě 68 °C přes fólii Hostaphan. Tímto krokem se docílilo celkového optického sjednocení papírového historického přípisu. Přilepené doplňky, u kterých byla lehce roztřepena vlákna, byly po okraji zahlazeny 4% viskózním roztokem Tylose MH 6000 v demineralizované vodě.

7.18.11 Scelující retuš

Pro vizuální celistvost přípisu bylo přistoupeno ke scelujícímu retušování. Místa s defektem a doplňky z japonského papíru byla retušována suchým pastelem³³. Proces retušování probíhal

³⁰ Nízkotlakový perforovaný nažehlovací stůl, low pressure table NSD 1101

³¹ laminační fólie BEVA 371 film 25 μ m a japonský papír Tengujo 17,5 g/m²

³² Hostaphan fólie RN 75 μ , vyrobená z polyethylentereftalátu (PET)

³³ Schmincke, Künstler-Pastellfarben

za denního rozptýleného světla. Retuše suchým pastelem jsou zcela reverzibilní. Tato technika je velmi citlivá vůči mechanickému namáhání, z toho důvodu se přistoupilo k následné konsolidaci 0,5% roztokem vyziny v demineralizované vodě aplikovaného na požadované místo pomocí ultrazvukového minizmlžovače³⁴.

7.18.12 Adjustace štítku do obálky z fólie Melinex

K adjustaci bylo použito alkalických materiálů.

Typ a způsob uložení byl vybrán s ohledem na kritéria depozitáře, místa uložení objektu a po konzultaci se zadavatelem byl zvolen následující způsob uložení.

Štítek byl adjustován na alkalickou lepenku *AlphaCell Ivory* 2 mm, 350 g/m² pomocí proužků z fólie *Melinex*³⁵, jejichž funkcí je přichytit přípisek k lepence, aby nedocházelo k mechanickému poškození. Proužky byly na rubové straně lepenky přichyceny z jedné strany *Filmoplastem T* a z druhé strany byly opatřeny suchými zipy. Suché zipy byly zvoleny pro snadné vyjmutí přípisku v případě potřeby.

Takto adjustovaný přípisek byl následně uložen do obálky z melinexové fólie. Viz grafická příloha [*Zákres 6*].

7.19 Závěrečná fotodokumentace a vypracování restaurátorské dokumentace

Fragmenty z díla, v podobě dochovaných dřevěných klínek a novodobějších kovových hřebíčků, byly adjustovány na archivní alkalickou lepenku *Box Board*, 0,7 mm pomocí černé nitě a vloženy do obálky z melinexové fólie [*Obr. 82*].

Po dokončení všech restaurátorských prací byla zhotovena závěrečná fotodokumentace díla a byla vypracována restaurátorská dokumentace.

³⁴ wn30-307.pdf (culturalheritage.org)

³⁵ Melinex 401–100% polyesterová fólie

8 Seznam použitých pomůcek, materiálů a chemikálií

8.1 Použité pomůcky a materiály

- AlphaCell Ivory – 0,5 mm, alkalická lepenka;
- Blitz-Fix – mikroporézní čisticí houba;
- Box Board – archivní alkalická lepenka, 0,9 mm, pH 7–10;
- Brusný papír;
- CleanMaster – čisticí houba ze 100% latexové gumy;
- Filc (100% vlna);
- Filmoplast T – textilní lepicí páska archivní kvality;
- Filtrační papír 700 g/m², 250 g/m² – pH neutrální, bělená buničina;
- HollyTex 81 g/m² – netkaná textilie, 100% polyester;
- Hostaphan 36 g/m² – antiadhezivní 100% polyesterová fólie;
- Japonský papír Kawashahi 35 g/m², Tengujo 17,5 g/m²;
- Jemné vlasové štětce;
- Kapesní váha LESAK HD258;
- Knihařská kost, teflonová;
- Kovová restaurátorská špachtle;
- Kovové hřebíky s antikorozií úpravou, Feingeschnittene Nägel 13 mm, gebläut;
- Laboratorní sklo;
- Lisovací lepenka 1,5 mm;
- Lněné plátno – Belle arti 549, 100 % len, 220 g/m²;
- Vruty k adjustaci díla do ozdobného rámu;
- Melinex 401 100 μm – 100% PE;
- Melinex 401 75 μm – 100% PE;
- Pinzeta;
- Plíšky z nastříhané kovové pásoviny s pozinkovaným povrchem;
- Rybářský vlasec (100% nylon);
- Silikonový papír – papír s antiadhezivní úpravou;
- Skalpel;
- SympaTex – paropropustná membrána;
- Vata vinutá – 100% buničina;
- Vata buničitá dělená;
- Wishab;
- Zubní jehla.

8.2 Použité chemikálie

- Aceton;
- Acrykleber 498 HV, Lascaux;
- Agar – přírodní polysacharid s gelující schopností z červených mořských řas;
- Akvarelové barvy *Schmincke Horadam*;
- Bělený včelí vosk;
- BEVA® Artist Gesso-p;
- Boloňská křída;
- Damarový lesklý lak, odolný proti UV záření, 1:2 rozpuštěný ve dvojitě destilovaném terpentýnu Kremer Pigmente GmbH & Co. KG, Německo;
- Demineralizovaná voda;
- Ethanol;
- Gel na snímání nevyhovujícího druhotného zásahu (Carbopol 10gr., Ethomeen C-25 100 ml, Isopropanol 700 ml, Benzylalcohol 70 ml, dest. voda 30 ml);
- Isooktan;
- Isopropanol;
- Klucel G, hydroxypropylcelulóza;
- Laropal A-81 – syntetická pryskyřice;
- Lascaux Acrykleber 498 HV – disperze na methyl metakrylátové nebo butyl akrylátové bázi;
- PERDIX – 510 penetrační nátěr;
- Pryskyřičné barvy na bázi Laropalu A-81 Gamblin Conservation Colors;
- Suchý pastel *Schmincke, Künstler-Pastellfarben*;
- Shelsoll A – uhlovodíkové rozpouštědlo;
- Terpentýn;
- Toluén;
- Tylose MH 6000 (methylhydroxyethylcelulosa);
- Volská žluč – Ox Gall smáčedlo pro olejové a temperové barvy, Schmincke;
- Vyzina – klíh z plovacích měchýřů jeseterovitých ryb;
- White Spirit – lakový benzín;
- Želatina.

8.3 Použité přístroje

- Air-brush;
- Dotyková elektroda AMPHEL HI1413B;
- EXTOL CRAFT vrtací šroubovák aku, 12 V Li-ion, 1300mAh;

- Kompresor POWERPLUS POWX 1723;
- Muzejní vysavač Muntz 555-MU-EHEPA;
- Nízkotlaký perforovaný stůl s tepelnou regulací, low pressure table NSD 1101;
- Parový skalpel;
- pH metr zn. Orion Star A111;
- Prosvětlovací podložka;
- Restaurátorská ruční žehlička s širokou teflonovou plochou;
- Stereolupa Leica S6D, Leica Microsystems;
- Superfire S11 – H, USB dobíjecí UV baterka;
- Tepelně regulovaná vyhřívaná restaurátorská špachtle a jehla zn. RTC 2 F;
- Ultrazvukový minizmlžovač wn30-307.pdf (culturalheritage.org);
- USB mikroskop;
- UV lampy s trubicemi značky Philips TL – D 18 W BLB, s rubínovým sklem 360–380 nm;
- XTline pistole stříkací s horní nádobkou.

9 Doporučené podmínky uložení

Pro zachování kvality zrestaurovaného díla je nutné zajistit odpovídající podmínky jeho uložení, které zabrání předčasnému znehodnocení. Obecně platí, že uložení při nižších teplotách, nižší relativní vlhkosti a nižší intenzitě osvětlení je pro dílo vhodnější. Změny relativní vlhkosti a teploty by měly být pozvolné a měly by probíhat v delších časových intervalech. Je doporučeno zabránit náhlému a extrémnímu kolísání relativní vlhkosti i teploty, nesmí docházet k náhlým výkyvům, které by přesáhly 3 % v průběhu jednoho dne.

V případě vystavování díla v expozici doporučuji udržovat standardní klimatické podmínky a řízené větrání dle normy ČSN EN 15757, tj. teplota $20\text{ °C} \pm 1\text{ °C}$ a RV $50\% \pm 5\%$.³⁶ Součástí díla je barevná vrstva, která vlivem světelného záření degraduje, urychluje se tmavnutí lakové vrstvy. Proto je nutné objekt umístit mimo přímé denní světlo, jiné zdroje UV záření a dále také mimo zdroje sálavého tepla.

Pro tento typ díla je také doporučeno nepřesáhnout hodnotu osvětlení 150 lx. za den. Doporučuji dílo osvětlovat pouze bodovým umělým svícením s maximálním zamezením vstupu denního světla.

Zároveň je doporučeno před osazením obrazu architekturu očistit od silných nánosů prachového depozitu a jiných usazenin, které jsou vhodnou živnou půdou pro plísně. Proto je nutná i pravidelná kontrola přiléhající stěny, zda vlivem zvýšené vlhkosti není plísní napadena. Při preventivní péči o dílo je doporučeno ošetřovat jej pouze nasucho, opatrným ometáním měkkými a čistými vlasovými štětci, popř. vysáváním.

Zvýšená opatrnost je rovněž důležitá při jakékoliv manipulaci s dílem či při jeho transportu. Je třeba vyvarovat se nárazů a otřesů.³⁷

Zapůjčení objektu doporučuji pouze při zajištění vhodných podmínek uložení a bezpečné manipulaci. Pro zachování zrestaurovaného objektu je nutné zajistit takové podmínky, které zabrání jeho předčasné degradaci.

Doporučujeme pravidelnou kontrolu díla.

Všechny případné zásahy či úpravy je nutno konzultovat se zástupci odborné složky památkové péče, rovněž jim je třeba hlásit veškeré negativní změny (nápadné změny barevnosti či struktury povrchu apod.).

³⁶ ČSN EN 15757

³⁷ KOPECKÁ 2002, s. 61–65.

10 Kulturně-historický průzkum

10.1 Úvod

Kulturně-historický průzkum se zabývá komplexním průzkumem týkající se uměleckého díla portrétovaného biskupa Maxmiliána z Hamiltonu, viz kapitola 2 *Identifikace restaurovaného objektu*. Je kladen důraz na rozbor a seznámení se s díly, kde je vyobrazen samotný biskup Maxmilián z Hamiltonu, pravděpodobně vyhotovenými za jeho episkopátu. Díla se nacházejí na území Olomouce a Kroměříže, což jsou místa jeho působení. V této části se nachází jejich vzájemné porovnání, určení přibližné datace, ikonografické upřesnění, popřípadě příležitost, okolnost z biskupova života, která se s daným dílem pojí.

Budou zde představeny některé realizace umělců působící pro biskupa Maxmiliána z Hamiltonu a díla s ním spojená. Jedná se o malby z Katedrály sv. Václava v Olomouci, Arcibiskupství olomouckého, Muzea umění Olomouc, Arcibiskupského zámku Kroměříž, depozitáře Arcibiskupského zámku v Kroměříži apod. V rámci diplomové práce není možné postihnout všechny realizace, které byly za daného období vytvořené.

Se všemi díly, pokud to bylo možné, jsme se seznámili z autopsie, abychom mohli prozkoumat detailněji charakter malby.

Dále představíme stručnou historii rodu Hamiltonů, původně skotského klanu Hamilton, jeho spřízněnost s rodem Steward, a tím pádem jejich velký vzestup. Detailnější pohled na původ biskupa Maxmiliána, hraběte z Hamiltonu, a jeho cestu k působení na Moravě.

10.2 Historie rodu Hamilton

Historie hrabat z Hamiltonu sahá až do skotských nížin, kde se nacházelo území skotského klanu Hamilton, konkrétně jižní Lanarkshire, západní Lothian a ostrov Arran. Tyto země zahrnovaly sídlo Cadzow³⁸, které se později stalo městem Hamilton.³⁹

Původní rodový erb se odvíjí od znaku skotského klanu Hamiltonů [Obr. 1], jehož základní figurou je tzv. pětilist, ovšem původní znak pětilist neobsahoval, vzhled byl odlišný. Ke klenotu erbu, kterým je dub se zlatými plody rostoucí z koruny, do jehož kmene je zařazena zlatá rámová pila s nápisem „Through“, se vztahuje pověst, která se přihodila Siru Gilbertu de Hambleton. „V roce 1323 Sir Gilbert de Hambleton pronikl na dvůr krále Edwarda II. anglického, aby se vyhnul zatčení. Spolu se svým sluhou se převlékli za dřevorubce a pustili se do práce. Když kolem nich prošli jejich pronásledovatelé bez povšimnutí, Sir Gilbert pronesl ke svému společníkovi Through – skrz díky.“⁴⁰

³⁸ Z toho důvodu se můžeme setkat s pojmem *Hamilton of Cadzow*, než se panství přejmenovalo na *Hamilton*.

³⁹ Hamilton clan history. [online]. [cit. 19. 7. 2024].

⁴⁰ Clan Hamilton, a history. [online]. [cit. 6. 6. 2024].

Postupným vývojem se ustálila varianta tří pětistů (v postavení dva nad jedním) v červeném poli, které jsou uprostřed proražené [Obr. 2]. Některé vedlejší větve svůj erb od původního pozměnily.

Zajímavou variantou je erb biskupa Maxmiliána z Hamiltonu, který zahrnuje dva štíty, které biskup často používal společně. První štít byl s erbem svého úřadu a druhý štít obsahoval rodový erb, který býval používán jako srdeční štít [Obr. 3].

Domníváme se, že historie skotského klanu Hamilton pochází od Normana jménem Walter fitz Gilbert z Hambledonu, který se objevuje v listině kláštera Paisley kolem roku 1294. Předpokládá se, že název pochází z vesnice Hamilton nebo Hameldune poblíž Barkby v hrabství Leicestershire.⁴¹

Jméno pochází ze starých anglických slov „*hamel*“, což v překladu znamená „*tupý*“, nebo „*s plochým vrcholem*“ a „*dun*“, což v překladu znamená „*kopec*“ a „*farma*“. Dohromady by to znamenalo něco ve smyslu „*farma na kopci s plochým vrcholem*“.⁴²

10.2.1 Genealogická linie po hlavní mužské linii (od Gilberta de Hambledona až po biskupa Maxmiliána z Hamiltonu)

Rodová linie od historicky známého prvního příslušníka rodiny Hamilton je až na jedno odvětví přímá. K výjimce dochází u Sira Alexandera Hamiltona of Holborn, což je druhý syn Clauda Hamiltona.

Hamiltonové jsou jedním z nejvznešenějších skotských klanů. Tento klan měl v průběhu let obrovský vzestup, ke kterému došlo díky spříznění s rodem Stewart za Jamese Hamiltona (6th of Cadzow), který se oženil se skotskou princeznou Marií, dcerou krále Jakuba II. Stewarta.⁴³

Gilbert de Hambledon (*cca 1272 – †?) historicky první příslušník rodiny Hamilton.

↓

Walter fitz Gilbert de Hambledon (*cca 1292 – †?) s přídomkem „de Hameldon“ a roku 1296 „de Hamildon“.⁴⁴

↓

David Fitz David Fitz Walter (*cca 1310 – † cca 1374) králem Davidem II. byl pasován na rytíře a získal královským darem do dědičného držení přízvisko baron Cadzow. Není však známo, že by někdy užíval přídomek de Hamilton, či některé jeho jiné pravopisné varianty.

↓

David Fitz David Fitz Walter de Hamyldon (*? – † cca 1392)

↓

⁴¹ Clan Hamilton, a history. [online]. [cit. 6. 6. 2024].

⁴² Clan Hamilton, a history. [online]. [cit. 6. 6. 2024].

⁴³ 32. Hamilton. [online]. [cit. 13. 4. 2024].

⁴⁴ Clan Hamilton, a history. [online]. [cit. 6. 6. 2024]. - Walter Fitz Gilbert znamená normanským způsobem syn Gilbertův.

John Hamilton of Cadzow (**3th of Cadzow**) (cca *1370 – † cca 1402)

↓

James Hamilton of Cadzow (**4th of Cadzow**) (*? – † cca 1441)

↓

James Hamilton, (6th of Cadzow) (cca *1415 – † 6. listopadu 1479), který byl králem Jakubem 28. června 1445 povýšen na dědičného Lorda Hamiltona a byl přijat do parlamentu. Rovněž město a panství Cadzow si po tomto povýšení změnilo jméno na Hamilton. V roce 1474 se podruhé oženil se skotskou princeznou Mary Stewart, sestrou krále Jakuba III., dcerou krále Jakuba II. Stewarta.

↓

James, 2. Baron Hamilton (*cca 1475 – †?) byl královským komořím. 11. srpna 1503 byl povýšen na hraběte z Arranu (Earl of Arran).

↓

James Hamilton, (2nd Earl of Arran) (*cca 1519 – †22 ledna 1575)

↓

Claud Hamilton, 1st Lord Strabane, (* 3 June 1546 – †3 May 1621)

↓

Sir Alexander Hamilton of Holborn, (*cca 1609 – †cca 1669) nyní musíme odejít od hlavní větve rodu po prvním mužském potomku. Dostaneme se k druhému synovi Clauda Hamiltona.

↓

Jakob (James) říšský, hrabě Hamilton (*1642 – † 3. června 1716)

↓

Julius František Xaver Leopold říšský, hrabě Hamilton (*1687 – †13. července 1759 Vídeň)

↓

Maximilian říšský hrabě Hamilton, (*17. března 1714 Mnichov – †31. října 1776 Olomouc), 54. biskup olomoucký

10.3 Biskup Maxmilián, hrabě z Hamiltonu

Hrabě Maxmilián z Hamiltonu byl v pořadí 54. biskupem olomouckým.⁴⁵ Ovšem v knize Josefa Kramáře je biskup označován za 57. biskupa v pořadí⁴⁶, což v porovnání s více zdroji můžeme zcela vyloučit. Episkopát biskupa Maxmiliána trval od roku 1761 do jeho smrti dne 31. října 1776.

10.3.1 Dětství a vzdělání

Maxmilián byl synem Julia Františka Xavera Leopolda, říšského hraběte Hamiltona a Marie Ernestiny Josefy, hraběnky von Starhember. Jednalo se také o poslední generaci rodu Hamiltonů, která

⁴⁵ Posloupnost biskupů a arcibiskupů Olomoucké arcidiecéze. [online]. [cit. 22. 5. 2024].

⁴⁶ KRAMÁŘ, 1881, s. 215

měla sedm synů, z nichž dospělosti dosáhli pouze tři. Dva z bratrů šli cestou duchovní. Prostřední z bratrů, hrabě Mikuláš Hamilton, ze svého manželství potomky neměl. Hrabě Maxmilián byl z bratrů nestarší a dalo by se říci, že i nejvýznamnější.⁴⁷

Jak bylo již zmíněno, už mladému Maxmiliánovi byla zvolena duchovní cesta. První náboženské a humanitní vzdělání se mu dostalo u benediktů v Ettalu. Dne 8. července 1729 byl jmenován nesídelním kanovníkem olomouckým. Následně ve svých dvaceti letech započal studia v Římě, kde se věnoval teologii a právům, po čtyřech letech studia roku 1738 získal doktorát.⁴⁸ Dne 31. srpna 1738 byl vysvěcen na kněze a od roku 1742 sloužil ve farnosti svého nejmladšího bratra Antonína Jana Nepomuckého Hamiltona v Dürnkrot v Dolních Rakousích. V roce 1752 obdržel od papeže Benedikta XIV. právo pontifikálií⁴⁹ pro kapli sv. Anny a pro celou diecézi mimo katedrálu.⁵⁰ Roku 1751 se stal rektorem u sv. Anny v Olomouci a 27. listopadu 1758 generálním vikářem diecéze. Dne 4. března 1761 byl ve třetím kole voleb zvolen knížetem-biskupem olomouckým, kde přetrval až do své smrti.⁵¹

10.4 Malíři působící pro biskupa Maxmiliána z Hamiltonu

Významné realizace na poli výtvarného umění druhé poloviny 18. století v olomouckém prostředí jsou povětšinou spojovány s objednávkami jednotlivých biskupů. Díla byla vytvářena k reprezentaci biskupů. V této práci budeme klást důraz na portréty, na kterých byl biskup zobrazen ve slavnostním oděvu, a kolem něj byly atributy spojené s jeho hodností.

Za episkopátu biskupa Maxmiliána z Hamiltonu působilo v jeho službách hned několik umělců.

František Antonín Palko (*1717 Vratislav – †1766 Vídeň)⁵², původem Slezan, který pracoval již předtím pro biskupa Ferdinanda Julia Troyera (episkopát 1745–1758). Z jeho rukou jsou známy dva obrazy, na kterých je vyobrazen biskup Maxmilián Hamilton. Jedná se o malbu *Olomoucký biskup Maxmilián, hrabě Hamilton, předává fundační listinu piaristickému knězi* [Obr. 5] a *Karetní společnost u biskupa Hamiltona* [Obr. 4] (okolo 1765).⁵³

František Adolf z Freenthalu (*5. 7. 1721, Mikulov – †6. 2. 1773 Kroměříž)⁵⁴ byl malíř pocházející z Mikulova. Na požádání biskupa Maxmiliána z Hamiltonu přijel do Olomouce a zasloužil se především o výzdobu arcibiskupského zámku v Kroměříži, kde v tzv. „Velké jídelně“, dnes Sněmovní sál, osazuje tři rozměrná plátna nazývaná *Vítězství lásky*, *Vítězství moudrosti a vlády* a *Apoteózu biskupa Maxmiliána, hraběte Hamiltona*.⁵⁵ Viz kapitola 10.7.3 *Výmalba Sněmovního sálu*.

⁴⁷ 32. Hamilton. [online]. [cit. 13. 4. 2024].

⁴⁸ Maxmilián Hamilton. [online]. [cit. 20. 5. 2024].

⁴⁹ Pontifikálie: biskupské insignie, odznaky a roucha.

⁵⁰ Posloupnost biskupů. [online]. [cit. 20. 5. 2024].

⁵¹ 32. Hamilton. [online]. [cit. 13. 4. 2024].

⁵² František Antonín Palko. [online]. [cit. 18. 7. 2024].

⁵³ TOGNER 2008, s. 120–121.

⁵⁴ František Adolf z Freenthalu. [online]. [cit. 18. 6. 2024].

⁵⁵ TOGNER 2008, s. 124–125.

Ve službách biskupa Hamiltona působí jako dvorní malíř a komorník bratr Františka Adolfa, **Karel Josef Adolf** (*4. září 1715 Milotice – †5. ledna 1771 Kroměříž)⁵⁶, který byl považován za umělce zaměřeného především na lovecká zátíší. Většina jeho děl se nachází v kroměřížském zámku.⁵⁷

Dále v Olomouckém kraji působil **Jan Kryštof Handke** (*18. února 1694 v Janovicích u Rýmařova – †31. prosince 1774 Olomouc), autor vlastního životopisu, sepsaného v umělcových 72 letech. Životopis je velice podrobný, avšak neobsahuje informace o jeho působení coby v roli dvorního malíře biskupa Maxmiliána z Hamiltonu, i když zmínku o zakázkách pro olomoucké biskupství ano. Nemálo podstatnou informací je fakt, že v době biskupova episkopátu byl již malíř v pokročilém věku. Od roku 1768 se již nedochovalo žádné Handkeho dílo.⁵⁸ Malíř byl upoután na lůžko a opatrován svou dcerou Janou Františkou. Jan Kryštof Handke zemřel 31. prosince 1774.⁵⁹

10.5 Jan Leopold, rytíř z Haye (*22. duben 1735 Fulnek – †1. června 1794 Chrast)

Jan Leopold Hay byl kněz, který byl sekretář a ceremonář olomouckého biskupa Leopolda Egkha. V jeho úřadě si ho také ponechal jeho nástupce biskup Maxmilián z Hamiltonu, který byl jeho příznivcem a dobrodincem. Hay byl často svědkem biskupova počínání. Horlivě se snažil napravit nedostačující duchovní správu na Moravě a nekatolické myšlení lidí. Za tuto horlivost dostal od císařovny Marie Terezie velkokříž, nově zřízeného řádu sv. Štěpána (viz kapitola 10.6.2 *Královský uherský řád sv. Štěpána*). Avšak v olomoucké diecézi jeho chování příliš schvalováno nebylo, z čehož lze usoudit, že jeho počínání nebylo příliš se souladem čistého diecézního duchovenstva.⁶⁰

Roku 1775 byl v Čechách vydán dekret o duchovenstvu, jednalo se o tzv. návod, jak se zbavovat „bludařských knih“ (kacířské knihy), mládež má minimálně dvakrát denně být nábožensky vzdělávána, kdo se ve víře podezřele chová, má s ním být i tak zacházeno. Ovšem roku 1775 povolila Marie Terezie ve městě Aši a v Chebsku zřídit konsistoř lutherskou, jelikož se tamní obyvatelstvo přihlásilo k protestantství. Tomu se ovšem nijak nezabránilo, byly pořádány tajné schůzky nekatolíků. Věděli, že musí přetrvat, protože po nástupu následníka, císaře Josefa II. začne působit směr osvěťářský. Podobné poměry jako v Čechách v té době panovaly také na Moravě. Pohraničí horských krajín se hlásilo k evangelické víře. Od roku 1717 se hlásilo téměř na tisíc rodin nekatolíků do Slezska. Morava tvořila celou diecézi a biskup olomoucký ji spravoval, z čehož vyplývá, že je takřka nemožné mít pod kontrolou takové množství obyvatelstva.⁶¹

⁵⁶ TOGNER 2008, s. 125.

⁵⁷ ADOLF, [online]. [cit. 15. 4. 2024]

⁵⁸ HANDKE 1994, s. 46.

⁵⁹ HANDKE 1994, s. 6.

⁶⁰ ŘEZNÍČEK 1915, s. 8.

⁶¹ SVÁTEK 1898, s. 727, 728.

Vztah Jana Leopolda Haye s biskupem Maxmiliánem z Hamiltonu lze popsat jako přátelský, což dokazuje fakt, že když roku 1776 biskup Maxmilián zemřel, kněz Hay pronesl smuteční řeč. „*Byl mým pánem, mým dobrodincem, ano smím říci také mým přítelem. Necht' ještě dnes v lůně věčnosti vidí mou jemu zasvěcenou vděčnost.*“⁶²

10.6 Faleristika

Faleristika je pomocná věda historická zabývající se nositelnými vyznamenáními, především za vojenské zasloužilé a chrabré služby. Zde si zdůrazníme dva řády habsburských vyznamenání⁶³, a to Vojenský řád Marie Terezie a Královský uherský řád sv. Štěpána.

Velkokříž sv. Štěpána dostal biskup Maxmilián rok před svou smrtí od císařovny Marie Terezie za své služby. Ovšem na díle z katedrály sv. Václava⁶⁴, kde je vyobrazena osobnost biskupa Maxmiliána, nenese toto ocenění, ale je zobrazen s Vojenským řádem Marie Terezie [Obr. 10, Obr. 12]. Z průzkumu, který byl podstoupen, lze vydedukovat, že neznámý malíř, který dílo namaloval, nebyl znalý daných řádů a došlo k omylu při zobrazení. Dílo se dá s pravděpodobností datovat od 1775–1777, jelikož se ve spodní části obrazu nachází epitaf psaný v latinském jazyce, který pojednává o tom, že dílo, nebo při nejmenším latinský text, byl zhotoven po biskupově smrti „*Sub Ara hic sepultus jacet Celsissimus Princeps ac Dominus Dominus Maximilianus Episcopus Olomucensis Dux S.R.I Princeps Regiae Capetha Bohemiae et ab Hamilton Comes nec non Insignis Ordinis Equestris S. Stephani.*

Regis Apostolici Magnae Crvcis Eqves. Qui ut Rector perpetuus ad S. Annam primam procuravit infolam Sacristiam ampliavit Vestes Sacras cum caeteris Ecclesiae necessatiis auxit; Verbo totus fuit Annaeus. Post mortem praetiosum suum multorum Céntenorum florenorum Calicem huic Ecclesiae donavit.

Ex gratitudine qua titulista hujus Insignis Principis posuit Dominicus Josephus Straus Aima Metropolitanae annis decem Capellanus viginti quatuor Vicarius et simul Septemdecim Ecclesiae hujus Administrator.

In VMsa Deo eXoptata prInCipi hVIC feLIX sIt hegMes seMplIerna.“⁶⁵ [Obr. 11].

⁶² ŘEZNÍČEK 1915, s. 8.

⁶³ KOLÁČNÝ, 2006, s. 90.

⁶⁴ Katedrála Olomouc. [online]. [cit. 10. 4. 2024].

⁶⁵ Překlad: „Pod oltářem zde leží pohřben Nejvznešenější kníže a pán, pan Maximilian, biskup olomoucký, vévoda Svaté říše římské, kníže Královského kapitulního kostela v Čechách a hrabě z Hamiltonu, a také člen slavného rytířského řádu svatého Štěpána, krále apoštolského, rytíř velkého kříže.

Jako věčný rektor u svaté Anny nejprve zřídil první sakristii a rozšířil ji, zvýšil počet svatých rouch spolu s dalšími potřebami kostela; slovem byl celý oddán svaté Anně. Po své smrti daroval tomuto kostelu kalich v hodnotě mnoha stovek florénů.

Z vděčnosti, jako titulář tohoto vznešeného knížete, umístil (asi tento obraz) Dominicus Josephus Straus Aima Metropolitní kaplan po dobu deseti let, dvacet čtyři let vikář a zároveň sedmnáct let správce tohoto kostela.

Na přání Bohu vyslyšeno/vyhověno, kéž je tomuto knížeti přáno šťastné a věčné panování.“

Dále podstatným detailem, poukazující na rok 1775, je Královský uherský řád sv. Štěpána, který téhož roku dostal biskup od Marie Terezie za zásluhy o veřejnost a dynastii [Obr. 20].

10.6.1 Vojenský řád Marie Terezie

Vojenský řád Marie Terezie byl založen roku 1757 a jedná se o první a nejvyšší vojenský řád Rakouska. Jak již z názvu vyplývá, řád byl udělován za vojenské zásluhy přesahující rozkazy. K založení řádu vedla panovnici událost ze dne 18. června 1757, což je den vítězství v bitvě u Kolína, v nichž rakouská vojska vybojovala důležité vítězství a panovnice získala znovu víru jak v samu sebe, tak ve svá vojska. Řád byl udělován až do zániku monarchie v roce 1918.⁶⁶

Pro odznak byl zvolen bíle smaltovaný zlatý rovnoramenný tlapatý kříž, který byl zakončen vlnovitě prohnutou linií. Pro svůj jedinečný tvar je dnes nazýván jako tereziánský kříž. Dále je v kříži kruhový střed s bílým břevnem v červeném poli, což je původní rakouský znak, okolo je napsáno heslo „*Fortitudini*“, statečnost.⁶⁷ Ze zadní strany řádu se nacházejí iniciály panovnického manželského páru „*M. T. F.*“⁶⁸ [Obr. 6].

Vojenský řád Marie Terezie se dělí na tři třídy. Velkokříž zahrnuje odznak na velkostuže, pro kterou byly také vybrány barvy babenberského erbu, červená stuha s bílým středovým pruhem, a hvězdu. Dále třída zvaná komandér, používaná od roku 1765, jehož způsob nošení byl při příležitosti umístěn u krku. A třetí třída se nazývá rytíř, který byl nošen na prsou⁶⁹ [Obr. 7].

10.6.2 Královský uherský řád sv. Štěpána

Královský uherský řád sv. Štěpána byl také založen Marií Terezií, a to roku 1764, při příležitosti korunovace Josefa II. římským králem. Vyznamenání bylo myšleno jako civilní obdoba Vojenského řádu Marie Terezie, který byl udělován za vojenské zásluhy, oproti tomu Královský uherský řád sv. Štěpána byl udělován jako nejvyšší civilní záslužný řád.⁷⁰

Řád se dělí na tři třídy. Velkokříž zahrnuje velkostuhu, hvězdu a řetěz. Dále komandér, který se při příležitosti nosil u krku. Následující, poslední třída je tzv. malý kříž, který býval nošen na prsou [Obr. 9]. Podobnost těchto křížů není pouze u tříd dělení ale také vzhledem. Dekorací řádu je zlatý, tmavozeleně smaltovaný tereziánský kříž, převýšený uherskou svatoštěpánskou korunou. Ve středu kříže je okrouhlé červené pole, v červeném poli se nachází zelený korunovaný pahorek, z něhož vyrůstá uherský patriarší dvojitý kříž. Po jeho straně jsou iniciály zakladatelky řádu „*M. T.*“ Okolo je napsáno heslo „*Publicum meritorum praemium*“, tedy „*Odměna za veřejné služby*“. Ze zadní strany kříže se nachází bílý kruhový střed se zkráceným nápisem „*STO. ST. RI. AP*“, což znamená „*Sancto*

⁶⁶ KOLÁČNÝ 2006, s. 91.

⁶⁷ LOBKOWICZ 1995, s. 124.

⁶⁸ KOLÁČNÝ 2006, s. 93.

⁶⁹ KOLÁČNÝ 2006, s. 92.

⁷⁰ KOLÁČNÝ 2006, s. 97.

Stephano, Regi Apostolico” tedy „*Sv. Štěpánu, králi apoštolskému*”. Stuha patřící k řádu je tmavě zelená s purpurovým pruhem ve středu⁷¹ [Obr. 8].

Nyní se dostáváme k samotnému dílu, které nás k tomuto tématu vede. Na obraze nacházející se v katedrále sv. Václava v Olomouci v jedné z bočních místností od oltáře je vyobrazen biskup Maxmilián z Hamiltonu, obraz není běžně přístupný veřejnosti. Nepřehlédnutelnou součástí obrazu je vyznamenání, které je součástí slavnostní kleriky. Nutno zdůraznit nejasnost nacházející se právě na tomto díle ohledně ocenění. Jak je známo z archivních zdrojů⁷² [Obr. 21, Obr. 22].

Biskupu Maxmiliánovi z Hamiltonu byl udělen velkokříž Královského uherského řádu sv. Štěpána panovnicí Marií Terezií, který získal rok před svou smrtí. Ovšem jak si můžeme povšimnout, velkokříž není zcela správně vyobrazen, na tereziánském kříži není již zmíněný uherský patriarší dvojitý kříž, ale v kruhovém středu se nachází původní rakouský znak, bílé břevno v červeném poli, což je součástí Vojenského řádu Marie Terezie.

10.7 Arcibiskupský zámek v Kroměříži

Na arcibiskupském zámku v Kroměříži bylo provedeno velké množství stavebních úprav, včetně vybudování knihovných sálů. Tyto úpravy trvaly přibližně dvacet let a byly postupně prováděny za episkopátu tří olomouckých biskupů, Ferdinanda Julia Troyera, Leopolda Bedřicha Egkha a Maxmiliána Hamiltona.⁷³

10.7.1 Zámecká arcibiskupská knihovna Kroměříž

Úpravy zámku lze tedy rozdělit do působení jednotlivých biskupů. První **biskup Ferdinand Julius Troyer** (v letech 1745–1758 biskup olomoucký) se zasloužil především o celkové úpravy zámku a o zaklnutí knihovných sálů.⁷⁴

Následuje **biskup Leopold Bedřich Egkh** (v letech 1758–1760 biskup olomoucký), který se věnoval opravě poničených knihovných sálů.⁷⁵ Za jeho episkopátu došlo k výmalbě knihovných stropů. Biskup Egkh podepsal smlouvu s brněnským malířem Josefem Sternem. V prvním výjevu je *Apoteóza zakladatele knihovny*, představující biskupa Lichtenstein-Castelkorna, který je doprovázen slovem „*Condidit*“ (*Založil*) a obnovitele knihovny, tedy jak již bylo zmíněno Leopolda Egkha, kterého doprovází nápis „*Instauravit*“ (*Obnovil*). V druhém plánu se malíř věnuje námětu oslavy víry, vědy a umění.⁷⁶

Jeho nástupce **biskup Maxmilián Hamilton** (v letech 1761–1776 biskup olomoucký) se zasloužil o pořízení reprezentativní, bohatě vyřezávané a zlatem zdobené dubové a bukové skříně.

⁷¹ LOBKOWICZ 1995, s. 125.

⁷² Zemský archiv Opava, pobočka Olomouc

⁷³ ZATLOUKAL, KINDL, ZATLOUKAL 2018, s. 144.

⁷⁴ BORTLOVÁ 2011, s. 131.

⁷⁵ ZATLOUKAL, KINDL, ZATLOUKAL 2018, s. 158.

⁷⁶ BORTLOVÁ 2011, s. 131.

Což je připomínáno nejen ikonografií nástropní malby, ale také již zmíněným biskupovým erbem, viz *10.2 Historie rodu Hamilton*, který se nachází nade dveřmi Velkého knihovního sálu [Obr. 13]. Za biskupa z Hamiltonu byla také objednaná štuková výzdoba knihovních sálů u sochaře Františka Hirnleho. V roce 1776 věnoval biskup Hamilton zámku v Kroměříži svou příruční knihovnu a sbírku mincí, což byly první přírůstky, které přibyly po požáru v roce 1752.⁷⁷ V roce 1770 byly všechny knihy, které zde byly uloženy, přeneseny z prozatímního uložení do knihovních sálů.⁷⁸

10.7.2 Kaple sv. Šebestiána

V arcibiskupském zámku v Kroměříži se nachází soukromá kaple olomouckých biskupů zasvěcená sv. Šebestiánovi. Kaple byla vystavěna po požáru v roce 1752, kdy vyhořelo celé druhé patro i část prvního patra. Biskup Maxmilián z Hamiltonu najal na výzdobu již zmíněného sochaře Františka Hirnleho, který zhotovil sochy, zlacené štuky a oltáře. Dále najal malíře Josefa Sterna.⁷⁹ Na biskupův čin poukazuje biskupův erb nacházející se na vrcholu hlavního oltáře [Obr. 15]. Umístění kaple se nachází ve druhém patře zámku, na pravé straně ode dveří, za kterými je soukromá chodba olomouckých biskupů vedoucí přes Mlýnskou bránu do kostela sv. Mořice⁸⁰ [Zákres. 1]. Dnes chodba není volně přístupná, jelikož část patří k Arcibiskupskému gymnáziu.

10.7.3 Výmalba Sněmovního sálu

Sněmovní sál, nacházející se v prvním patře Arcibiskupského zámku v Kroměříži, je velký sál obdélníkového půdorysu. Dnešní podoba sálu vznikla během působení biskupa Maxmiliána z Hamiltonu. Stavební práce vedl Jan Antonín Křoupal z Grünenbergu. Štukovou výzdobu, v duchu rokokového klasicismu, provedl podle návrhu Františka Hirnleho štukatér Karel Martin Keller. Ovšem neopomenutelnou součástí sálu jsou tři nástropní obrazy a jeden reprezentativní portrét biskupa z Hamiltonu od Adolfa Františka z Freenhalu.⁸¹ Tři rozměrná plátna umístěná na stropě o celkové ploše 400 m² nesou názvy *Vítězství lásky*, *Vítězství moudrosti a vlády* a *Apoteózu biskupa Maxmiliána, hraběte Hamiltona* [Obr. 16]. Jak název třetího díla napovídá, jedná se o oslavu biskupa Maxmiliána z Hamiltonu. Biskupův profil je zobrazen ve zlatém medailonu s textem „*Sola nobilitat virtus*“ („*Pouze ctnost činí šlechticem*“), který přidržují dvě postavy, Fama a Moudrost. Z nebe se vynořuje Apollón jedoucí na voze s čtyřspřežím, k medailonu slétá Štědrost a génius s knížecí korunou.⁸² V pozadí jsou shromáždění olympští bohové. V dolní části kompozice obrazu jsou umístěné Múzy vědy a umění, které biskup Maxmilián za svého života sbíral a podporoval. Dále je zde bůh času

⁷⁷ BORTLOVÁ 2011, s. 142.

⁷⁸ BORTLOVÁ 2011, s. 141.

⁷⁹ ZATLOUKAL, KINDL, ZATLOUKAL 2018, s. 164.

⁸⁰ Informace získané po konzultaci s Bc. Cyrilem Měsícem a prohlídce Arcibiskupského zámku v Kroměříži.

⁸¹ Adolf František Freenthalu. [online]. 14. 12. 2022 [cit. 20. 5. 2024].

⁸² BREITENBACHER 1925-1927, s. 40-46.

Chronos. Zleva přivádí bůh moří Neptun k biskupovu památníku jednoho z reků.⁸³ Profil biskupa na zlatém medailonu je velice podobný s biskupovými intronizačními medailemi. Viz kapitola 10.7.4 *Biskupská mincovna*.

Námět druhého nástropního plátna, umístěný nad čelní stranou sálu, nese námět únosu Ganyméda, syna trojského krále Tróa. Námětem třetí malby je Paridův soud a svatba Pélea a Thetidy.⁸⁴

Čtvrtým dílem ve Sněmovním sále, od malíře Franze Adolpha z Freenhalu, je závěsný obraz nacházející se v čele sálu. Na obraze je namalován reprezentativní portrét biskupa Maxmiliána z Hamiltonu.⁸⁵ Biskup je ve slavnostním oděvu, který na první pohled překvapí mozzetou představující velký plášť červené barvy dosahující až k zemi, jež v této době měla ozdobnou funkci.⁸⁶ Chórový oděv biskupa Hamiltona je velice podobný oděvu na restaurovaném díle s tím rozdílem, že se nejedná o půl postavy, ale o celou figuru, z toho důvodu je také možné více nahlédnout do pozadí díla. Biskup stojí na kamenném schodu, vedle něj stojí bohatě vyřezávaný dřevěný stůl, na kterém jsou položeny biskupovy atributy. Za biskupem můžeme vidět mohutný zelený závěs, za kterým se nachází část neznámé architektury [Obr. 18].

10.7.4 Biskupská mincovna

Původní budovu mincovny, nacházející se poblíž zámku, zřídil olomoucký biskup kardinál František z Dietrichsteinu. Razily se zde od roku 1614 groše, toлары i dukáty. Během jejího provozu začal biskup Karel II. Liechtenstein stavět novou biskupskou mincovnu na Sladovnickém předměstí v Kroměříži.⁸⁷

Dnešní budova kroměřížské mincovny na Sladovnickém předměstí je poslední dochovaná na Moravě a pochází z roku 1665. Dal ji postavit již zmíněný biskup Karel II. Liechtenstein. Biskupské mince se zde razily až do roku 1756, kdy byl vyražen poslední tolar biskupa Troyera. Zcela poslední ražbou pak byla intronizační medaile biskupa Ekgkha z roku 1759.⁸⁸

V Kroměříži se s výjimkou několika přechodných období odehrávala veškerá ražba olomouckých biskupů. Ražba v Kroměříži probíhala od počátku vlastní realizace privilegia někdy kolem roku 1613 až do zrušení mincovny v roce 1759 za biskupa Ekgkha. Po zániku vlastní biskupské mincovny využívali ještě někteří biskupové omezeného práva ražby mince ve Vídeňské císařské mincovně. Po Karlu II. Liechtensteinovi zde razili mince a výtvarně dokonalé medaile i biskup Karel III. Lotrinský, kardinál Wolfgan Hannibal Schrattenbach a Julius Troyer. Jeho nástupce Leopold II. Bedřich Ekgk již mince nerazí a jsou známy pouze intronizační medaile. Biskup Maxmilián Hamilton

⁸³ ELBELOVÁ, PERŮTKA 2011, s. 64.

⁸⁴ ELBELOVÁ, PERŮTKA 2011, s. 64.

⁸⁵ ZATLOUKAL, KINDL, ZATLOUKAL 2018, s. 44.

⁸⁶ MARTÍNEK 2013.

⁸⁷ Informace získané v prohlídkovém okruhu v Arcibiskupském zámku v Kroměříži. [cit. 2. 8. 2024].

⁸⁸ MYŠÁK, VIDEMAN, ENGELBRECHT 2014.

a arcibiskupové Colloredo-Waldsee a Rudolf Jan realizují své ražby již ve Vídeňské císařské mincovně pod kontrolou císařských úředníků. Rudolf Jan je pak zcela posledním vydavatelem mincí s erbem olomouckých biskupů.⁸⁹

Sbírka mincí a medailí olomouckého arcibiskupství patří k jedinečným kolekcím tohoto druhu v České republice. Především svým tematickým zaměřením na ražby duchovních osob.⁹⁰

Od biskupa Maxmiliána z Hamiltonu jsou známy jeho intronizační medaile, které byly raženy v roce 1762 v mincovně ve Vídni.⁹¹ Na aversu je ražen biskupův profil. Biskup je zobrazen ve slavnostním oděvu, kolem krku má tabulky a na prsou mu visí biskupský pektorální kříž. Také na tomto vyobrazení má biskup na hlavě paruku, která ovšem jak na restaurovaném díle, tak na intronizační medaili, slouží jako šlechtický atribut. Nad biskupem je v kruhu nápis „*DEUS REFGIVM NOSTRVM ET VIRTVS*“⁹². Na reversu medaile se nachází biskupův znak, pod kterým je vyražen nápis „*MAXIMILIANNUS. S: R: I: P: COMES / AB HAMILTON. NATUS A: 1714 / 17. MART: CANONICUS FACTUS / A: 1729. PRESBITER ORDINATUS A^o:/1738. 31 AUGUST: RECTOR PERPETUUS/INFULATUS AD S. ANNAM A^o: 1751. / 1.AUGUST. VICARIUS GENERALIS / A^o: 1758 27. NOVEM: EPISCOPI / OLOM: OMNIBUS VOTIS / ELECTUS A^o: 1762. / DIE 22. AUGUST.*“⁹³ Nápis je na reversu medaile s respektem kruhového tvaru vyražen jako dvanáctiřádkový⁹⁴ [Obr. 25].

10.8 Díla s vyobrazením biskupa Maxmiliána z Hamiltonu nacházející se v depozitáři Arcidiecézního muzea v Kroměříži

Tato kapitola zahrnuje srovnání děl s vyobrazením biskupa Maxmiliána z Hamiltonu z depozitáře Arcidiecézního muzea v Kroměříži. Jedná se celkem o pět portrétů [Obr. 26 – Obr. 40]. Díla byla studována z autopsie a porovnána jak mezi sebou, tak s restaurovaným dílem.

Byla porovnána pozice vyobrazení biskupů, způsob malby zaměřený na obličej, krajky nacházející se na biskupově bílé slavnostní rochetě, neopomenut byl také způsob malby na vyšívané mozetě s efektem *changeantm*. Viz kapitola 3 *Typologický popis objektu*

Mozetta byla druhem výšivek a barevností stejná na všech portrétech, včetně restaurovaného díla. V neposlední řadě jsme se zaměřili na pektorální kříž. Na dílech také byly zkoumány biskupské

⁸⁹ Biskupská mincovna. [online]. [cit. 30. 7. 2024].

⁹⁰ Informace získané v prohlídkovém okruhu v Arcibiskupském zámku v Kroměříži. [cit. 23. 7. 2024].

⁹¹ Zemský archiv Opava, pobočka Olomouc.

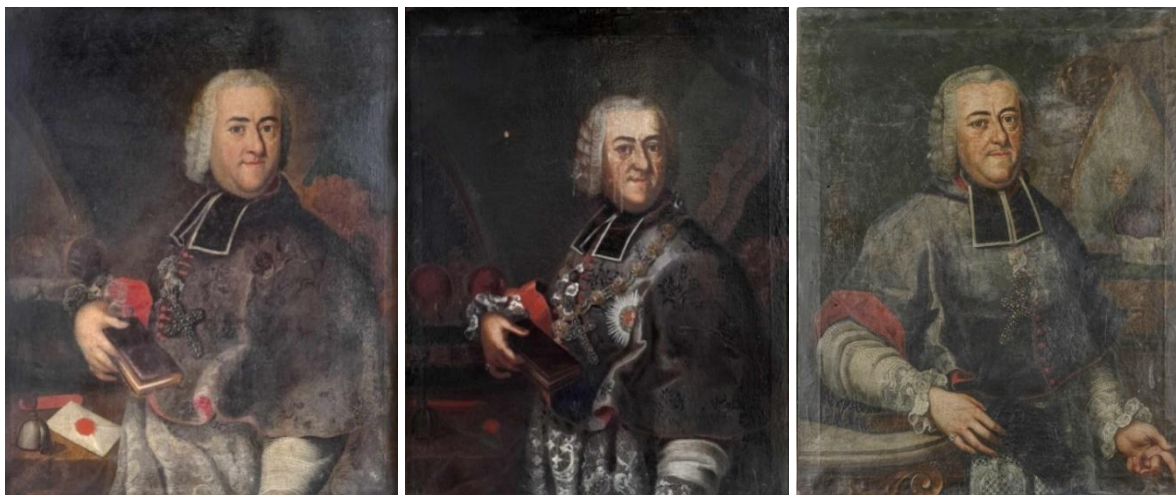
⁹² Překlad z latinského jazyka „Bůh je naše oživení a síla“.

⁹³ Překlad z latinského jazyka „*MAXIMILÁN S: R: I: P: PŘÍCHÁZÍ / OD HAMILTONA. NAROZEN A: 1714 / 17. BŘEZEN: VYROBEN KANON / A: 1729. VYSVĚTEN PRESBYTER AO:/1738. 31. SRPNA: VĚČNÝ REKTOR/INSPULOVANÝ S. ANNĚ AO: 1751. / 1. SRPNA GENERÁLNÍ VIKAR / AO: 1758 27. DEVĚT: BISKUPOVÉ / OLOM: VŠECH VŮLE / ZVOLEN AO: 1762. / ZEMŘEL 22. SRPNA.*“

⁹⁴ BORTLOVÁ 2011, s. 564.

atributy, ale díky degradaci lakové vrstvy a nánosu prachového depozitu povrch značně ztmavil a zežloutl. Čitelnost výjevů byla tím pádem omezena.

Největší shoda s restaurovaným dílem byla shledána u dvou obrazů, které jsou připisovány moravskému malíři po polovině 18. století. K porovnání došlo za jejich současného stavu s dílem před restaurátorským zásahem.

A

B

C

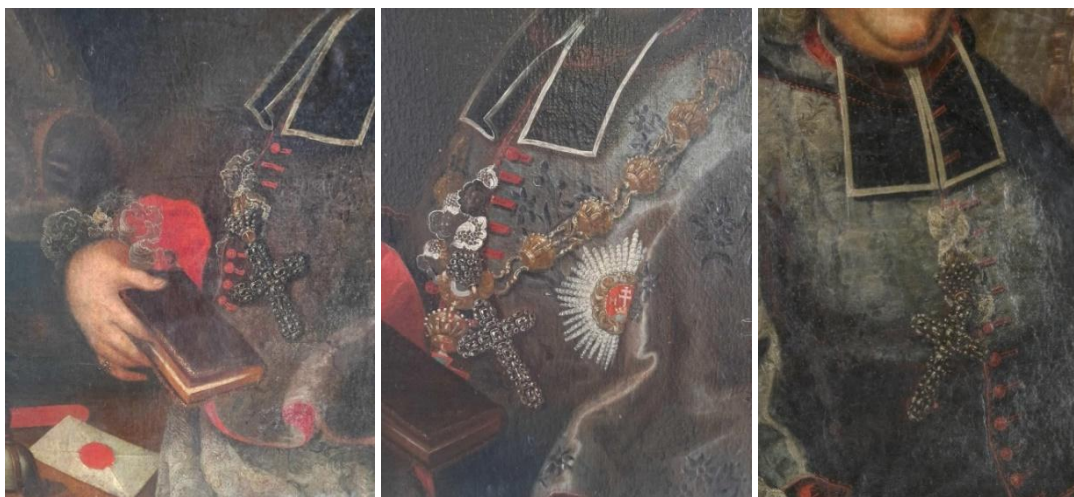
Moravský malíř po polovině 18. Století, AMK

Dílo před restaurováním, AO

Kompozice u děl z AMK by se dala nazvat totožná. Ať už zde hovoříme o biskupově pootočené hlavě doleva, nebo stejně držené knize v pravé ruce, také na konferenčním stolku vedle biskupa jsou položeny stejné atributy, jako koruna, dopis, mitra a jiné.

Restaurované dílo tuto kompozici nekopíruje, biskup je natočen na druhou stranu a v pravé ruce nedrží knihu ale baret, tuto ruku má opřenou o dřevěný vyřezávaný stolek, k čemuž dochází i u obrazů A a B.

Ovšem zde stojí za zmínku detailně zpracovaný pektorální kříž nacházející se na všech dílech, dalo by se nazvat až identicky provedený, i když u díla C je opět zrcadlově otočen. Dále je zde podobně zpracován detail krajky na rukávech bílé rochety a u pektorálního kříže.

A

B

C

Posloupnost stáří vyhotovených děl jde pravděpodobně chronologicky za sebou, dílo A, C a B. Obraz B byl pravděpodobně namalován mezi lety 1775–1776. Na tuto dataci nás zde upozorňuje velkokříž sv. Štěpána, viz 10.6.2 *Královský uherský řád sv. Štěpána*, který jak již bylo zmíněno, dostal biskup za své služby od císařovny Marie Terezie rok před svou smrtí. Dataci u portrétu A můžeme jen odhadnout, že se jedná o časové období 1761–1775, což je bez jednoho roku biskupův episkopát. To, že je dílo starší než restaurovaný obraz, je pouze domněnka, obličej biskupa působí mladistvěji než na obraze C.

Určení pravděpodobnosti malíře, zda se jedná o stejného autora, je pouze z vizuálního průzkumu nejednoznačné. Pokud jde o neinvazivní část průzkumu, bylo by vhodné pokračovat ve vyhotovení fotografií v UV luminiscenci, v IR reflektografii, popřípadě vystavení děl rentgenovému záření. Dále je možná fotodokumentace v mikroměřítku, která nás detailně seznámí s dílem. Důležitá je také konzultace s historikem, odborníkem na dané téma. Z invazivních průzkumů by bylo vhodné odebrat vzorky některých pigmentů - bílé, modré, červené, zda jsou shodné s restaurovaným dílem. Dále analýzu stratigrafie barevných vrstev. Všechny tyto průzkumy by mohly být nápomocny při pravděpodobném určení nebo vyvrácení autorství.

11 Závěr

Hlavním cílem diplomové práce bylo představit komplexní restaurátorský zásah závěsného obrazu s portrétem biskupa Maxmiliána Hamiltona z Arcibiskupství olomouckého. Nejzásadnějším poškození díla byla špatná lokální adheze podkladu s barevnou vrstvou, přičemž byl tento problém vyřešen celoplošnou konsolidací 15% roztokem *BEVA Lascaux® Heat-Seal Adhesive 375* ve *White Spiritu*. Tento krok byl nezbytný pro následující restaurátorský postup, aby nedošlo k nevratnému poškození barevné vrstvy. Tento krok byl úspěšně proveden. Podklad s barevnou vrstvou přilnul k textilní podložce, nadále neměl tendenci odpadávat a mohlo se přistoupit k sejmutí díla z napínacího rámu. Následující problematikou byly druhotné zásahy. Po obvodu díla se nacházela textilní páska, která původně mohla sloužit na zpevnění okrajů plátna, ovšem již neplnila svoji funkci. Další nevyhovující zásah byly dvě neodpovídající bílé záplaty nacházející se na rubové straně díla, jejichž funkce mohla být v minulosti zpevnění slabé textilní podložky, ovšem po jejich sejmutí tomu tak nebylo. Plátno nejevilo známky poškození, tudíž nebylo zapotřebí záplaty navracet, nebo jiné zpevnění plátna zahrnout do restaurátorského postupu. Tato problematika byla úspěšně vyřešena sejmutím druhotných zásahů a dočištěním textilní podložky od reziduí adheziva. S ohledem na dobrý stav plátna nebylo nutné přistoupit k rentoaláži a obvod původní textilní podložky byl tedy oblepen stripy z kvalitního lněného plátna, čímž došlo ke zpevnění okrajů původního plátna a bylo možné dílo znovu vypnout na nový vypínací rám. Dále proběhl restaurátorský proces tmelení, kde byla pomocí kovové špachtle a tenkého šídla napodobena morfologie originální struktury, na takto připravený podklad se nanášela napodobivá retuš. Bílý podklad se nejdříve akvarelovými barvami podmaloval a dále byly nanášeny olejo-pryskyřičné barvy. Tento krok se vydařil a celistvost díla byla splněna.

Dokončením komplexního restaurátorského zásahu došlo k omezení degračních procesů, obnovení fyzikálních vlastností a navrácení celistvosti a estetické hodnoty díla. Proces restaurátorských prací byl zachován v podobě podrobného popisu a fotodokumentace. Byly doporučeny vhodné podmínky uložení, aby se zamezilo předčasnému znehodnocení díla. Závěsný obraz je již vhodný k prezentaci.

Navazující kulturně-historická část shrnula život a působení biskupa Maxmiliána z Hamiltonu, v Olomouci a v Kroměříži. Pojednává o umělcích pracujících pro biskupa Maxmiliána. Zároveň byly představeny vybrané umělecké realizace, spojené se samotných biskupem, a to buď jeho donací, nebo jeho vyobrazením. Tato část popisuje daná díla, příležitosti k jejich vytvoření, místa uložení, zkoumá podobné znaky s restaurovaným dílem.

Kulturně-historická část obsahuje informace spojené s osobností biskupa Maxmiliána z Hamiltonu. V první řadě stručně popisuje historii rodu Hamilton, která sahá až do skotských nížin. Od Gilberta de Hambledona, což je historicky první příslušník rodiny Hamilton, přes vzestup rodu Hamiltonu, spojeným se spřízněností s rodem Steward, až po posledního potomka rodu biskupa Maxmiliána z Hamiltonu, což činí přibližně 500 let vývoje tohoto původního skotského klanu.

Nechybí medailon biskupa Maxmiliána, zahrnující jeho dětství, vzdělání, působení v hodnosti biskupa. Jsou zde zmíněni také malíři, působící pro biskupa Maxmiliána, ovšem průzkumem lze autorství s restaurovaným dílem vyloučit.

Ve spojitosti s biskupem byla v jedné z podkapitol nastíněna situace o duchovenstvu v Čechách a na Moravě, se kterou se biskup potýkal, jako sílící protestantismus a počínání samotné císařovny Marie Terezie na tuto situaci.

Čtenáři jsou seznámeni se dvěma typy habsburských vyznamenání, a to Vojenským řádem Marie Terezie a Královským uherským řádem sv. Štěpána, jelikož biskup Maxmilián dostal rok před svou smrtí od císařovny Marie Terezie velkokříž sv. Štěpána. Na obraze z katedrály sv. Václava v Olomouci je vyobrazen Vojenský řád Marie Terezie. Je zde možná hypotéza, že biskup tento kříž vlastnil, ovšem není dochován archivní záznam, nebo umělec neměl přesné informace o tom, jak řád vypadal. Na obraze z depozitáře AMK [Obr. 29] je zřetelně vyobrazen velkokříž sv. Štěpána.

S biskupem Maxmiliánem z Hamiltonu je bezesporu také spojena rekonstrukce Arcibiskupského zámku v Kroměříži, která trvala okolo dvaceti let. Renovace je spojena s obdobím tří biskupů, biskupa Maxmiliána a dalších dvou předchůdců, biskupa Ferdinanda Julia Troyera a biskupa Leopolda Bedřicha Egkha. Zahrnuje rekonstrukci prostor Sněmovního sálu, knihovny, kaple sv. Šebestiána. Proto i touto realizací se práce zabývá.

V neposlední řadě je zde historie biskupské mincovny a popis biskupových intronizačních medailí, jejíž ražba je velice podobná s profilem na medailonu, který je vyobrazen na nástrojném obraze od Františka Adolfa z Freenthalu *Apoteóza biskupa Maxmiliána, hraběte Hamiltona*.

Na závěr je zde sepsán průzkum provedený na všech portrétech biskupa Maxmiliána z Hamiltonu, které se nacházejí v depozitáři AMK. Díla byla mezi sebou porovnána, byly zdůrazněné podobné a odlišné rysy u jednotlivých portrétů. Snažili jsme se i o porovnání s restaurovaným dílem v rámci diplomové práce.

12 Seznam tabulek

Tab. 1: Zkoušky rozpustnosti lakové vrstvy a stability barevných vrstev, čistá rozpouštědla.....	26
Tab. 2: Vysvětlivky.....	26
Tab. 3: Zkoušky rozpustnosti lakové vrstvy, rozpouštědla v různých poměrech	26
Tab. 4: Vysvětlivky.....	27
Tab. 5: Zkoušky snímání lakových reziduí	35
Tab. 6: Vysvětlivky.....	35
Tab. 7: Zkoušky rozpustnosti psacích prostředků.....	39
Tab. 8: Vysvětlivky.....	39
Tab. 9: Hodnoty pH papírové podložky, měřené z líce	40
Tab. 10: Hodnoty pH papírové podložky, měřené z lícové strany.....	41
Tab. 11: Zkoušky rozpustnosti psacího média na historickém přípisku	42
Tab. 12: Vysvětlivky.....	42

13 Seznam grafických příloh

13.1 Seznam grafických příloh restaurátorské dokumentace

Zákres 1 Názorná ukázka zasahování původního ozdobného rámu do výjevu díla.....	66
Zákres 2 Orientační náčrt poškození lícové strany díla.....	67
Zákres 3 Orientační náčrt poškození rubové strany díla.....	68
Zákres 4 Grafické znázornění adjustace díla do nového ozdobného rámu.....	69
Zákres 5 Grafické znázornění způsobu adjustace novodobého štítku.....	70
Zákres 6 Grafické znázornění způsobu adjustace historického štítku.....	71

13.2 Seznam grafických příloh kulturně-historického průzkumu

Zákres. 1 Půdorys s vyznačenou soukromou chodbou olomouckých biskupů vedoucí od kaple sv. Šebestiána přes Mlýnskou bránu do kostela sv. Mořice.....	72

Zákres 1 Názorná ukázka zasahování původního ozdobného rámu do výjevu díla

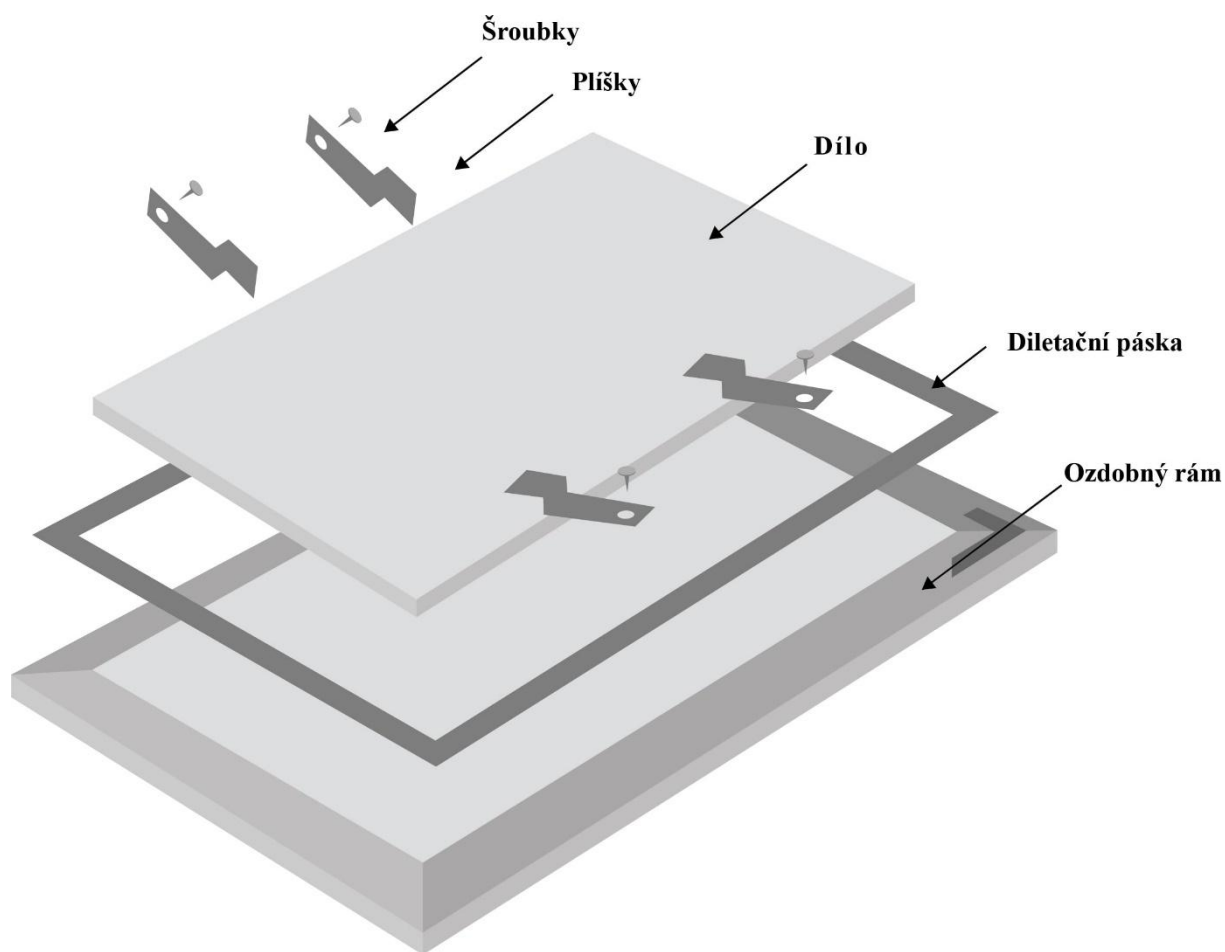
- Ztráta barevné vrstvy a podkladu
- Nevyhovující druhotný zásah (barva zasahující do originálu malby)
- Rezidua zlaté barvy
- Rýhy do barevné vrstvy
- Ztráta barevné vrstvy

Zákres 2 Orientační nákres poškození lícové strany díla

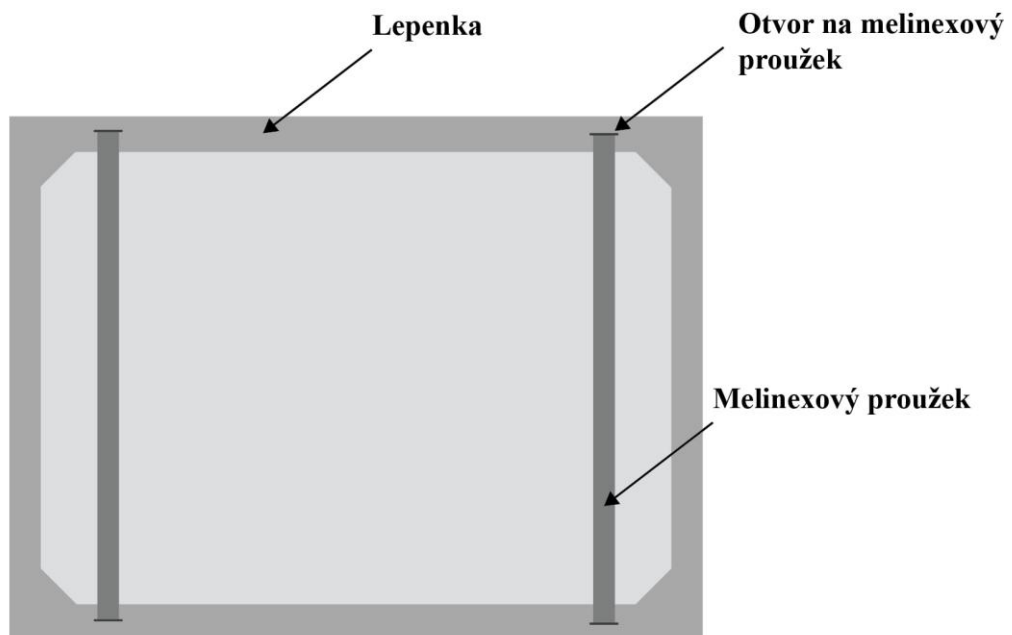
- Druhotný zásah
- Blíže nspecifikované adhesivum
- Nevhodný druhotný zásah (záplaty)

Zákres 3 Orientační nákres poškození rubové strany díla

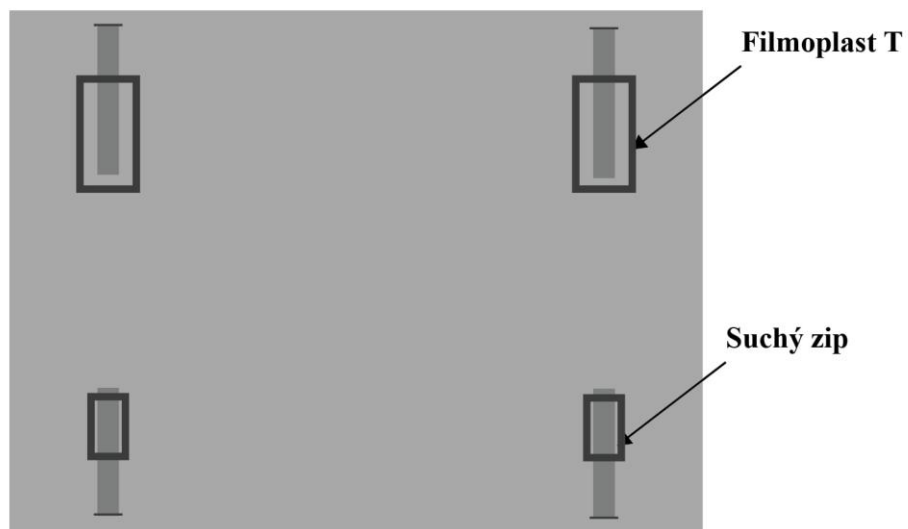

Zákres 4 Grafické znázornění adjustace díla do nového ozdobného rámu

LÍC

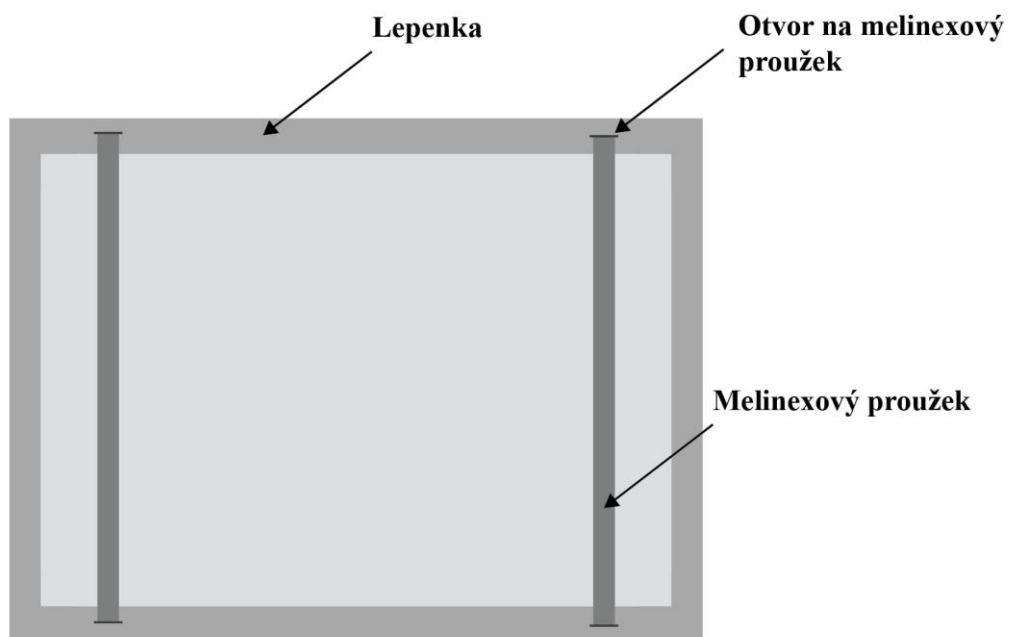

RUB

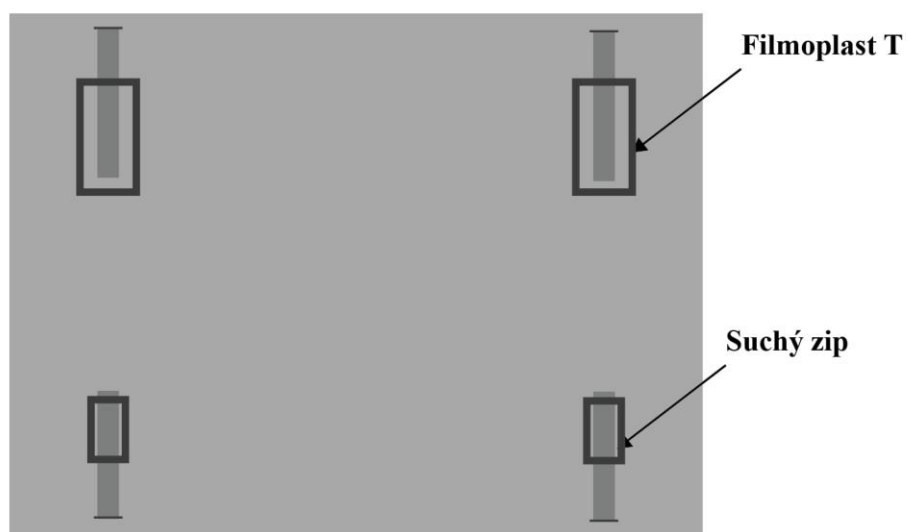

Zákres 5 Grafické znázornění způsobu adjustace novodobého štítku

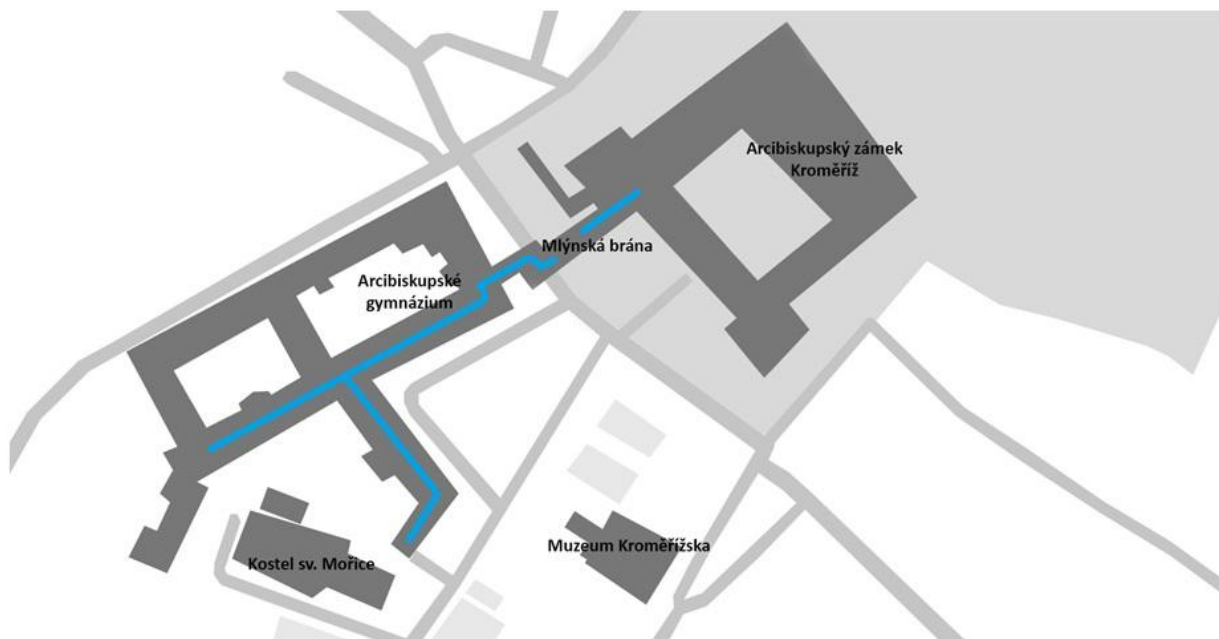
LÍC

RUB

Zákres 6 Grafické znázornění způsobu adjustace historického štítu

Zákres. 1 Půdorys s vyznačenou soukromou chodbou olomouckých biskupů vedoucí od kaple sv. Šebestiána přes Mlýnskou bránu do kostela sv. Mořice

14 Seznam obrazových příloh

14.1 Seznam obrazové přílohy restaurátorské dokumentace

Obr. 1 Celkový pohled na dílo před restaurátorským zásahem, líc, VIS	78
Obr. 2 Celkový pohled na dílo před restaurátorským zásahem, rub, VIS	78
Obr. 3 Detailní pohled na dílo před restaurováním, degradace v oblasti pravé ruky, líc, VIS.....	79
Obr. 4 Detailní pohled na dílo před restaurováním, výpadek barevné vrstvy včetně podkladu, líc, VIS	79
Obr. 5 Detailní pohled na dílo před restaurováním, mitra a koruna, líc, VIS	80
Obr. 6 Detailní pohled na dílo před restaurováním, degradovaná laková vrstva, líc, VIS.....	80
Obr. 7 Detailní pohled na dílo před restaurováním, blíže nespecifikované adhezivum, rub, VIS	81
Obr. 8 Detailní pohled na dílo před restaurováním, poškození napínacího rámu, rub, VIS	81
Obr. 9 Detailní pohled na dílo před restaurováním, textilní páska, líc, VIS	82
Obr. 10 Detailní pohled na dílo před restaurováním, pravý spodní roh, líc, VIS	82
Obr. 11 Celkový pohled na ozdobný rám před restaurováním, líc, VIS	83
Obr. 12 Celkový pohled na ozdobný rám před restaurováním, rub, VIS.....	83
Obr. 13 Detailní pohled na ozdobný rám před restaurováním, líc, VIS.....	84
Obr. 14 Detailní pohled na ozdobný rám před restaurováním, rub, VIS	84
Obr. 15 Detailní pohled na ozdobný rám před restaurováním, levý horní roh, líc, VIS	85
Obr. 16 Detailní pohled na ozdobný rám před restaurováním, levý spodní roh, líc, VIS	85
Obr. 17 Celkový pohled na dílo před restaurováním, líc, UV.....	86
Obr. 18 Celkový pohled na dílo před restaurováním, rub, UV	86
Obr. 19 Celkový pohled na dílo před restaurováním, líc, IRR.....	87
Obr. 20 Detailní pohled na dílo před restaurováním, detail hlavy, VIS × IRR.....	87
Obr. 21 Detailní pohled na dílo před restaurováním, detail pravé ruky, VIS × IRR.....	88
Obr. 22 Detailní pohled na dílo před restaurováním, detail levé ruky, VIS × IRR.....	88
Obr. 23 Detailní pohled na dílo před restaurováním, detail pravého ramene, VIS × IRR	88
Obr. 24 Detailní pohled na dílo před restaurováním, detail hlavy, VIS × rentgen.....	89
Obr. 25 Detailní pohled na dílo před restaurováním, detail pravé ruky, VIS × rentgen	89
Obr. 26 Detailní pohled na dílo před restaurováním, detail levé ruky, VIS × rentgen	89
Obr. 27 Soubor fotografií v mikroskopickém měřítku, VIS × UV	90
Obr. 28 Celkový pohled na dílo před restaurováním, líc, VIS, VISTR, IRR, IRFC (foto: Vojtěch Krajíček DiS 2024).....	91
Obr. 29 Celkový pohled na dílo před restaurováním, líc, IRFC (foto: Vojtěch Krajíček DiS 2024).....	92

Obr. 30 Tabulka vzorků pigmentů v IRFC na průzkum barev ve falešných barvách (foto: Vojtěch Krajíček DiS 2024)	92
Obr. 31 Čištění povrchu díla před restaurováním pomocí vatového smotku a DEMI vody	93
Obr. 32 Snímání textilní obvodové pásky pomocí kovové špachtle	93
Obr. 33 Lokální přelepy z japonského papíru	94
Obr. 34 Celkový pohled na dílo před snímáním z napínacího rámu	94
Obr. 35 Přejížděná fixace taveninou Cyklododekanu	95
Obr. 36 Celkový pohled na historický štítek po sejmutí z textilní podložky	95
Obr. 37 Celkový pohled na dílo po sejmutí z napínacího rámu, líc, VIS	96
Obr. 38 Celkový pohled na dílo po sejmutí z napínacího rámu, rub, VIS	96
Obr. 39 Konsolidace barevné vrstvy 15% roztokem BEVA 375 ve White Spiritu	97
Obr. 40 Konsolidace barevné vrstvy pomocí nízkotlakového stolu	97
Obr. 41 Snímání silné lakové vrstvy pomocí roztoku Aceton: White Spirit (1 : 1)	98
Obr. 42 Detail v průběhu snímání lakové vrstvy, VIS	98
Obr. 43 Celkový pohled na dílo v průběhu snímání lakové vrstvy, líc, UV	99
Obr. 44 Detailní pohled na dílo v průběhu snímání lakové vrstvy, detail pravé ruky, UV	99
Obr. 45 Celkový pohled na dílo v průběhu snímání lakové vrstvy, líc, UV	100
Obr. 46 Detailní pohled na dílo v průběhu snímání lakové vrstvy, detail hlavy, UV	100
Obr. 47 Celkový pohled na dílo po sejmutí lakové vrstvy, VIS	101
Obr. 48 Celkový pohled na dílo po sejmutí lakové vrstvy, UV	101
Obr. 49 Zažehlení stripů pomocí restaurátorské tepelně regulované špachtle	102
Obr. 50 Detail stripů a intarzie, pravý dolní roh	102
Obr. 51 Celkový pohled na dílo se stripy, líc, VIS	103
Obr. 52 Celkový pohled na dílo se stripy, rub, VIS	103
Obr. 53 Opatření díla lakovou mezivrstvou	104
Obr. 54 Celkový pohled na dílo s lakovou mezivrstvou, VIS	104
Obr. 55 Nanášení kličokřídového tmelu jemným vlasovým štětcem	105
Obr. 56 Upravení morfologie povrchu doplňku z kličokřídového tmelu	105
Obr. 57 Celkový pohled na dílo po vypnutí na nový napínací rám, líc, VIS	106
Obr. 58 Celkový pohled na dílo po vypnutí na nový napínací rám, rub, VIS	106
Obr. 59 Detailní pohled na dílo před a po retušování, detail hlavy, VIS	107
Obr. 60 Detailní pohled na dílo před a po retušování, detail stolku, VIS	107
Obr. 61 Detailní pohled na dílo před a po retušování, detail nábytku u levé ruky, VIS	107
Obr. 62 Detailní pohled na dílo před a po retušování defektů, detail hrudi, VIS	108
Obr. 63 Detailní pohled na dílo před a po retušování defektů, detail pravé ruky, VIS	108
Obr. 64 Celkový pohled na dílo po retušování, rub, VIS	109
Obr. 65 Celkový pohled na dílo po retušování, líc, VIS	109

Obr. 66 Celkový pohled na dílo po restaurátorském zásahu, líc, VIS	110
Obr. 67 Celkový pohled na dílo po restaurátorském zásahu, rub, VIS	110
Obr. 68 Detailní pohled na dílo před restaurováním, detail hlavy, líc, VIS	111
Obr. 69 Detailní pohled na dílo po restaurování, detail hlavy, líc, VIS	111
Obr. 70 Detailní pohled na dílo před restaurováním, detail pravé ruky, líc, VIS	112
Obr. 71 Detailní pohled na dílo po restaurování, detail pravé ruky, líc, VIS	112
Obr. 72 Detailní pohled na dílo před restaurováním, detail mitry a koruny, líc, VIS	113
Obr. 73 Detailní pohled na dílo po restaurování, detail mitry a koruny, líc, VIS	113
Obr. 74 Detailní pohled na dílo po restaurování, detail adjustace, pravý horní roh, rub, VIS	114
Obr. 75 Detailní pohled na dílo po restaurování, detail adjustace, levý horní roh, rub, VIS	114
Obr. 76 Celkový pohled na novodobý přípisek před restaurováním, líc, VIS	115
Obr. 77 Celkový pohled na novodobý přípisek po restaurování, rub, VIS	115
Obr. 78 Celkový pohled na historický štítek před restaurováním, po sejmutí, líc, VIS	116
Obr. 79 Celoplošné podlepení historického přípisu	116
Obr. 80 Celkový pohled na novodobý přípisek po restaurování a adjustaci, líc, VIS	117
Obr. 81 Celkový pohled na historický přípisek po restaurování a adjustaci, líc, VIS	117
Obr. 82 Adjustace dřevěných klínek a kovových hřebíků	118

14.2 Seznam obrazové přílohy kulturně-historického průzkumu

Obr. 1 Znak klanu Hamilton	119
Obr. 2 Erb rodu Hamilton	119
Obr. 3 Erb biskupa Maxmiliána z Hamiltonu	119
Obr. 4 František Antonín Palko, Karetní společnost u biskupa Hamiltona	120
Obr. 5 František Antonín Palko, Olomoucký biskup Maxmilián, hrabě Hamilton, předává fundační listinu piaristickému knězi	120
Obr. 6 Vojenský řád Marie Terezie	121
Obr. 7 Dělení vojenského řádu Marie Terezie. Zleva: rytíř, komandér, velkokříž	121
Obr. 8 Královský uherský řád sv. Štěpána	122
Obr. 9 Dělení Královského uherského řádu sv. Štěpána. Zleva: malý kříž, komandér, velkokříž	122
Obr. 10 Celkový pohled na portrét biskupa Maxmiliána, katedrála sv. Václava, Olomouc	123
Obr. 11 Detailní pohled na text portrétu biskupa Maxmiliána, katedrála sv. Václava, Olomouc	123
Obr. 12 Detailní pohled na vyznamenání biskupa Maxmiliána, na portrétu v katedrále sv. Václava, Olomouc	124
Obr. 13 Erb biskupa Maxmiliána nade dveřmi v Zámecké arcibiskupské knihovně v Kroměříži	124
Obr. 14 Kaple sv. Šebestiána, druhé patro, arcibiskupský zámek Kroměříž	125

Obr. 15 Erb biskupa Maxmiliána nad hlavním oltářem v kapli sv. Šebestiána, arcibiskupský zámek Kroměříž.....	125
Obr. 16 Strop Sněmovního sálu, první patro, arcibiskupský zámek Kroměříž.....	126
Obr. 17 František Adolf z Freenthalu, Apoteóza biskupa Maxmiliána, hraběte Hamiltona, Sněmovní sál, arcibiskupský zámek Kroměříž.....	126
Obr. 18 František Adolf z Freenthalu, Reprezentační portrét biskupa Maxmiliána, hraběte Hamiltona, Sněmovní sál, arcibiskupský zámek Kroměříž.....	127
Obr. 19 Detail reprezentačního portrétu biskupa Maxmiliána, hraběte Hamiltona, Sněmovní sál, arcibiskupský zámek Kroměříž.....	127
Obr. 20 Listina obsahuje informace ohledně udělení řádu sv. Štěpána biskupovi z Hamiltonu. Za které zásluhy toto ocenění dostává, podobu a součásti velkokříže,.....	129
Obr. 21 Listina obsahuje informace k předání řádu,.....	131
Obr. 22 Tento list pojednává o prosbě biskupovi Maxmiliánovi, držiteli velkokříže sv. Štěpána k udržení olomouckého biskupství,.....	133
Obr. 23 Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc. Fond: Arcibiskupství Olomouc. Sign. HA3. Karton. 1460. Inv.č. 3333. Udělení velkokříže sv. Štěpána biskupu Hamiltonovi.	135
Obr. 24 Dnešní podoba biskupské mincovny, momentálně uzavřena, Kroměříž.....	136
Obr. 25 Intronizační medaile biskupa Maxmiliána z Hamiltonu, raženy ve Vídni.....	137
Obr. 26 Celkový pohled na portrét biskupa Maxmiliána, depozitář Arcidiecézního muzea Kroměříž.....	138
Obr. 27 Detailní pohled na ruku biskupa a kříž.....	139
Obr. 28 Detailní pohled na obličej biskupa.....	139
Obr. 29 Celkový pohled na portrét biskupa Maxmiliána, depozitář Arcidiecézního muzea Kroměříž.....	140
Obr. 30 Detailní pohled na obličej biskupa.....	141
Obr. 31 Detailní pohled na řád.....	141
Obr. 32 Celkový pohled na portrét biskupa Maxmiliána, depozitář Arcidiecézního muzea Kroměříž Anonym / inv. č. KE 2940, O 546.....	142
Obr. 33 Detailní pohled na obličej biskupa.....	143
Obr. 34 Detailní pohled na kříž.....	143
Obr. 35 Celkový pohled na portrét biskupa Maxmiliána, depozitář Arcidiecézního muzea Kroměříž Antonín Wolný / Maximilián, hrabě Hamilton biskup olomoucký / inv. č. KE 2908, O 533.....	144
Obr. 36 Detailní pohled na obličej biskupa.....	145
Obr. 37 Detailní pohled na ruku biskupa a kříž.....	145
Obr. 38 Celkový pohled na portrét biskupa Maxmiliána, depozitář Arcidiecézního muzea Kroměříž, inv. č. KE 2463, O 524.....	146

Obr. 39 Detailní pohled na obličej biskupa.....	147
Obr. 40 Detailní pohled na kříž.....	147

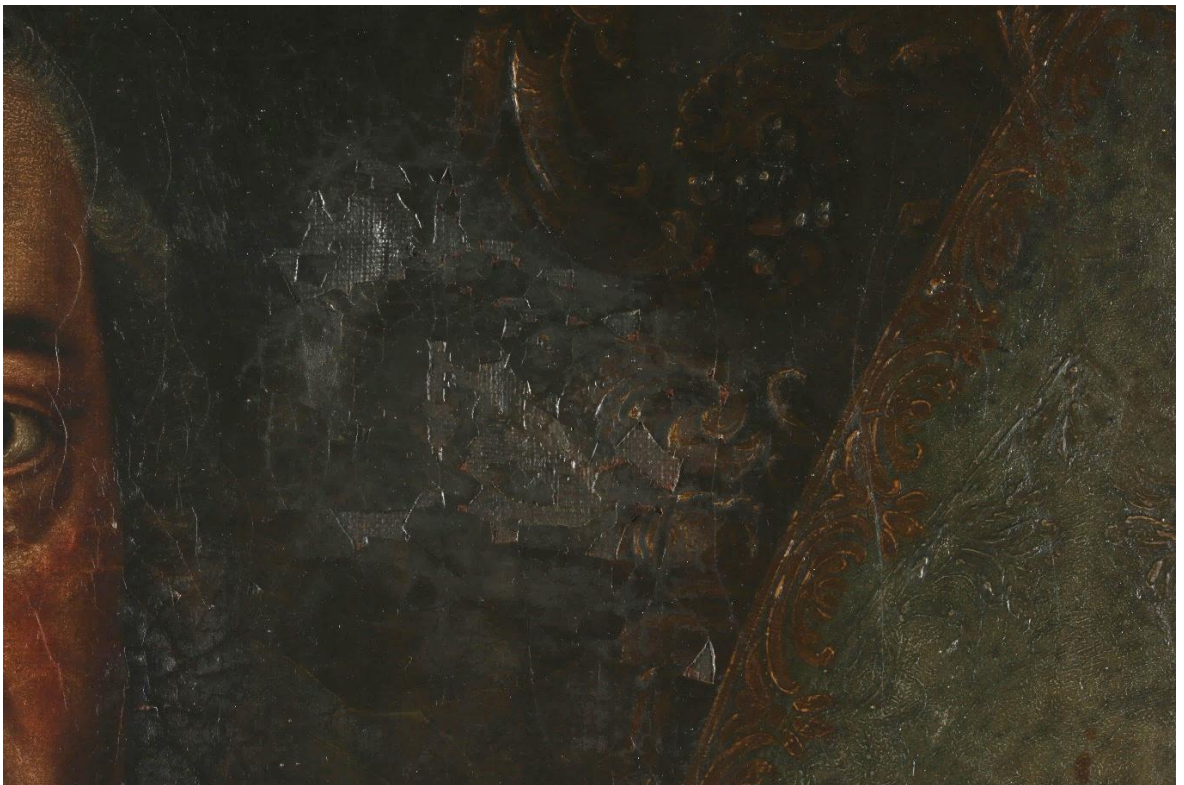
Obr. 1 Celkový pohled na dílo před restaurátorským zásahem, líc, VIS

Obr. 2 Celkový pohled na dílo před restaurátorským zásahem, rub, VIS

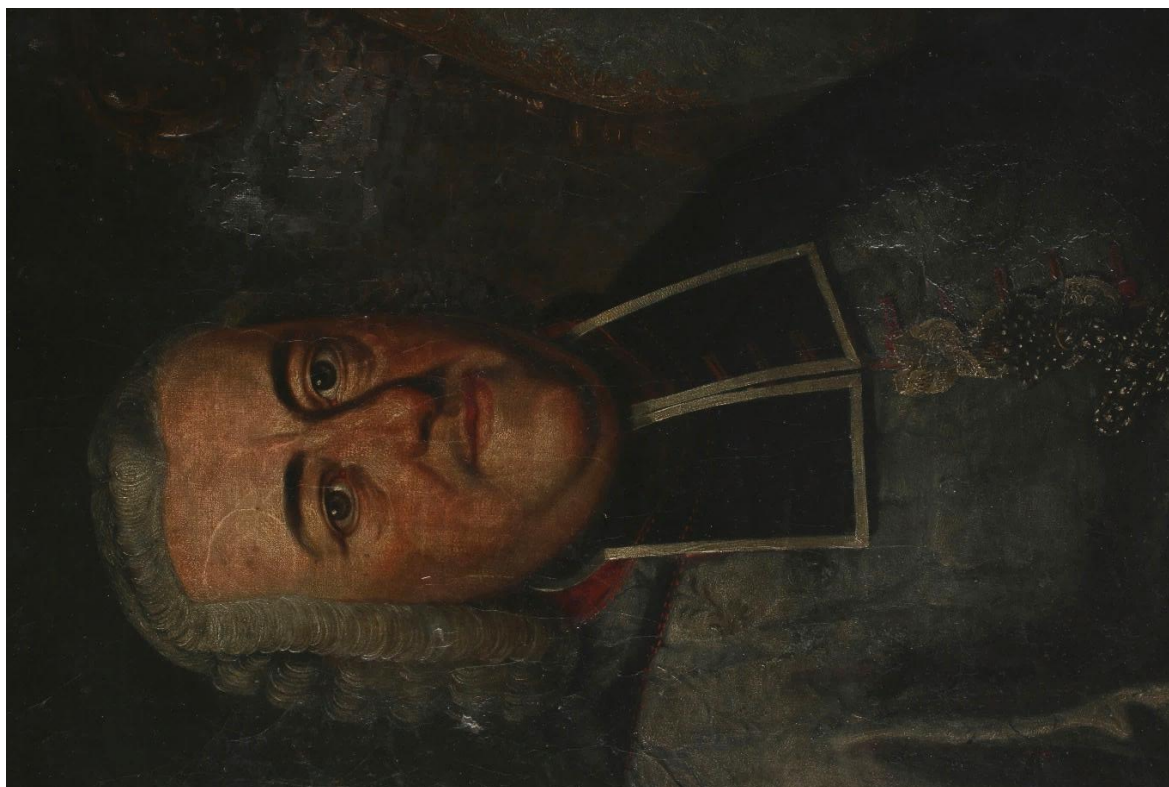
Obr. 3 Detailní pohled na dílo před restaurováním, degradace v oblasti pravé ruky, líc, VIS

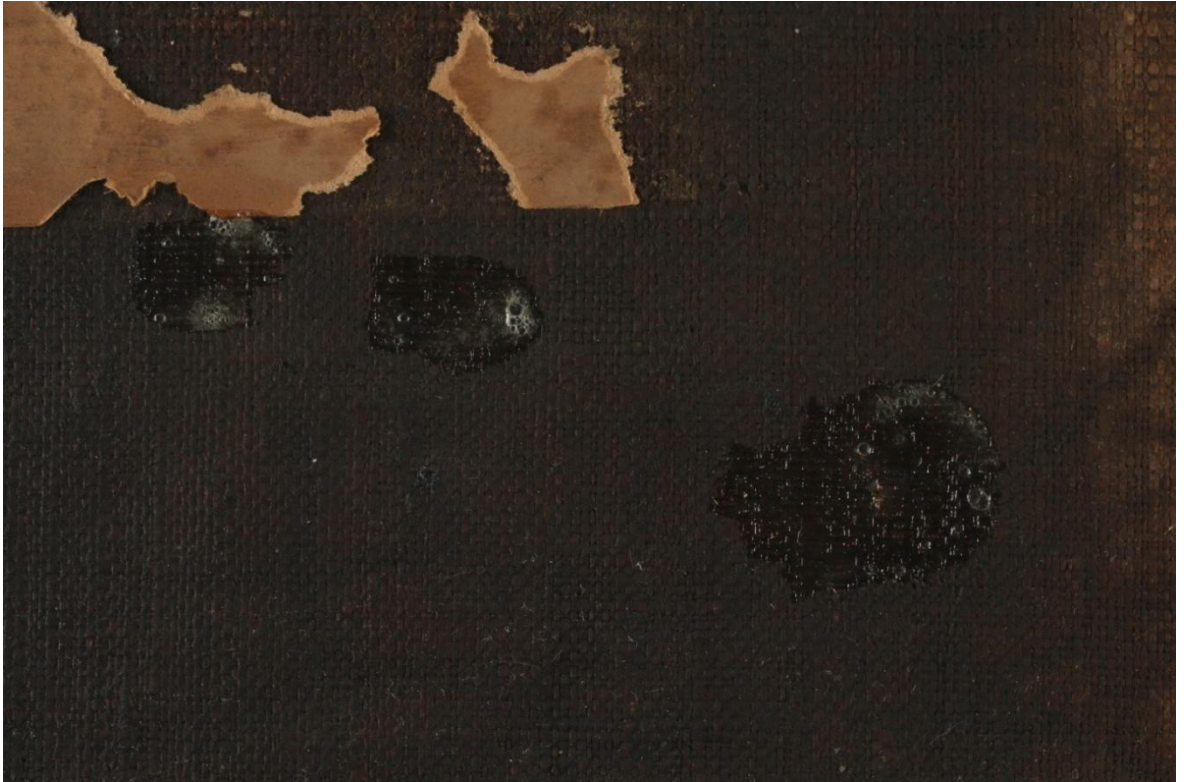
Obr. 4 Detailní pohled na dílo před restaurováním, výpadek barevné vrstvy včetně podkladu, líc, VIS

Obr. 5 Detailní pohled na dílo před restaurováním, mitra a koruna, líc, VIS

Obr. 6 Detailní pohled na dílo před restaurováním, degradovaná laková vrstva, líc, VIS

Obr. 7 Detailní pohled na dílo před restaurováním, blíže nespecifikované adhezivum, rub, VIS

Obr. 8 Detailní pohled na dílo před restaurováním, poškození napínacího rámu, rub, VIS

Obr. 9 Detailní pohled na dílo před restaurováním, textilní páska, líc, VIS

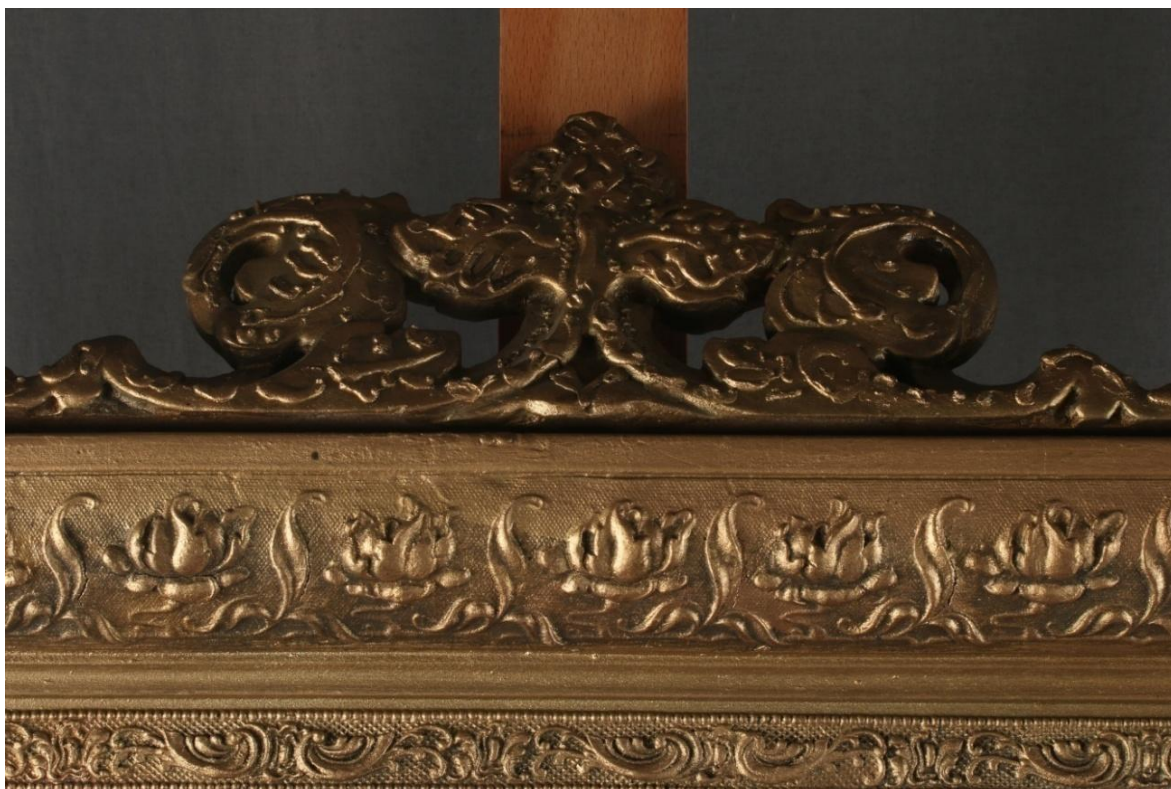
Obr. 10 Detailní pohled na dílo před restaurováním, pravý spodní roh, líc, VIS

Obr. 11 Celkový pohled na ozdobný rám před restaurováním, líc, VIS

Obr. 12 Celkový pohled na ozdobný rám před restaurováním, rub, VIS

Obr. 13 Detailní pohled na ozdobný rám před restaurováním, líc, VIS

Obr. 14 Detailní pohled na ozdobný rám před restaurováním, rub, VIS

Obr. 15 Detailní pohled na ozdobný rám před restaurováním, levý horní roh, líc, VIS

Obr. 16 Detailní pohled na ozdobný rám před restaurováním, levý spodní roh, líc, VIS

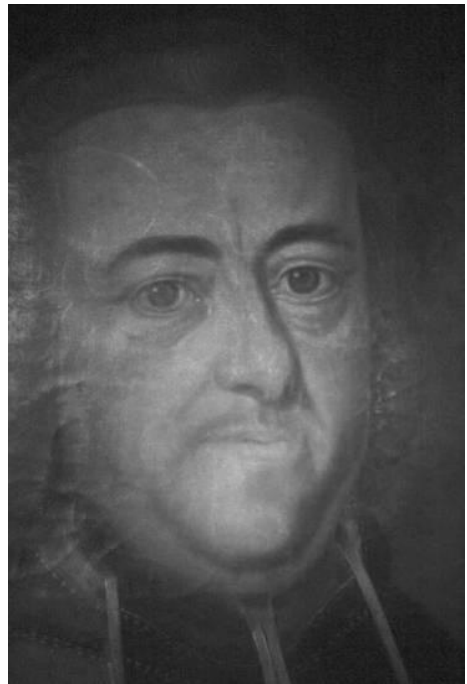
Obr. 17 Celkový pohled na dílo před restaurováním, líc, UV

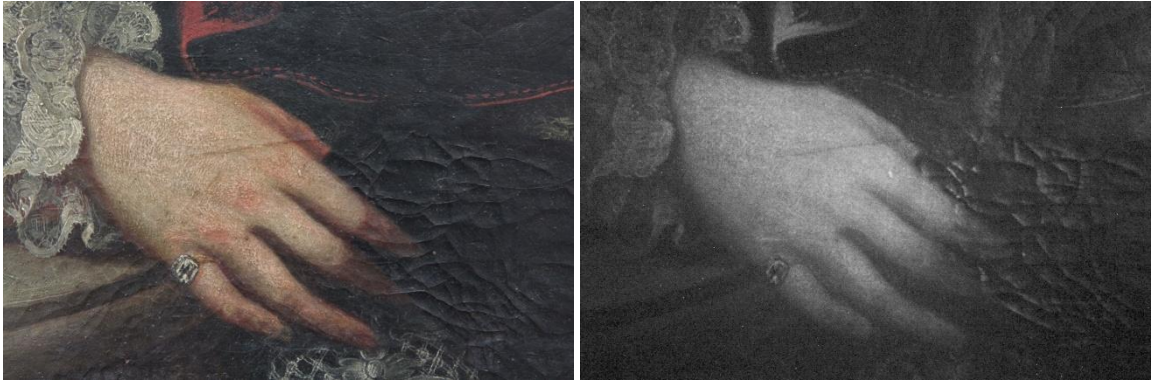
Obr. 18 Celkový pohled na dílo před restaurováním, rub, UV

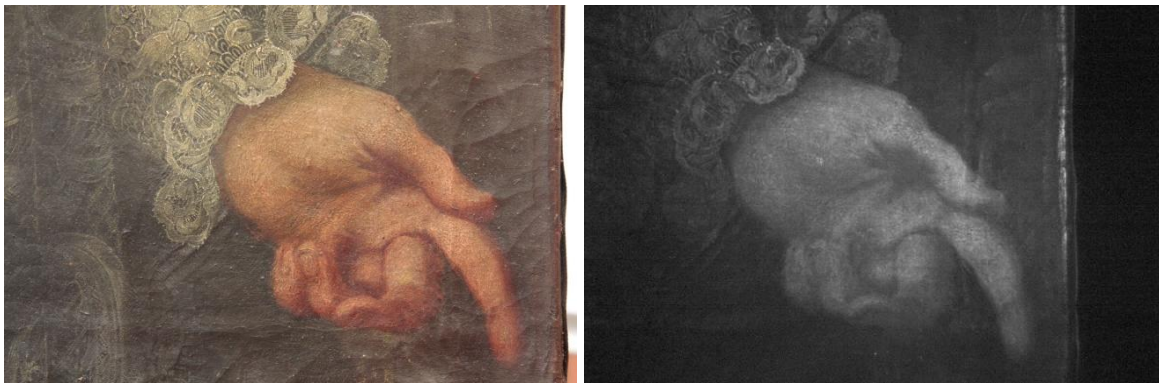
Obr. 19 Celkový pohled na dílo před restaurováním, líc, IRR

Obr. 20 Detailní pohled na dílo před restaurováním, detail hlavy, VIS × IRR

Obr. 21 Detailní pohled na dílo před restaurováním, detail pravé ruky, VIS × IRR

Obr. 22 Detailní pohled na dílo před restaurováním, detail levé ruky, VIS × IRR

Obr. 23 Detailní pohled na dílo před restaurováním, detail pravého ramene, VIS × IRR

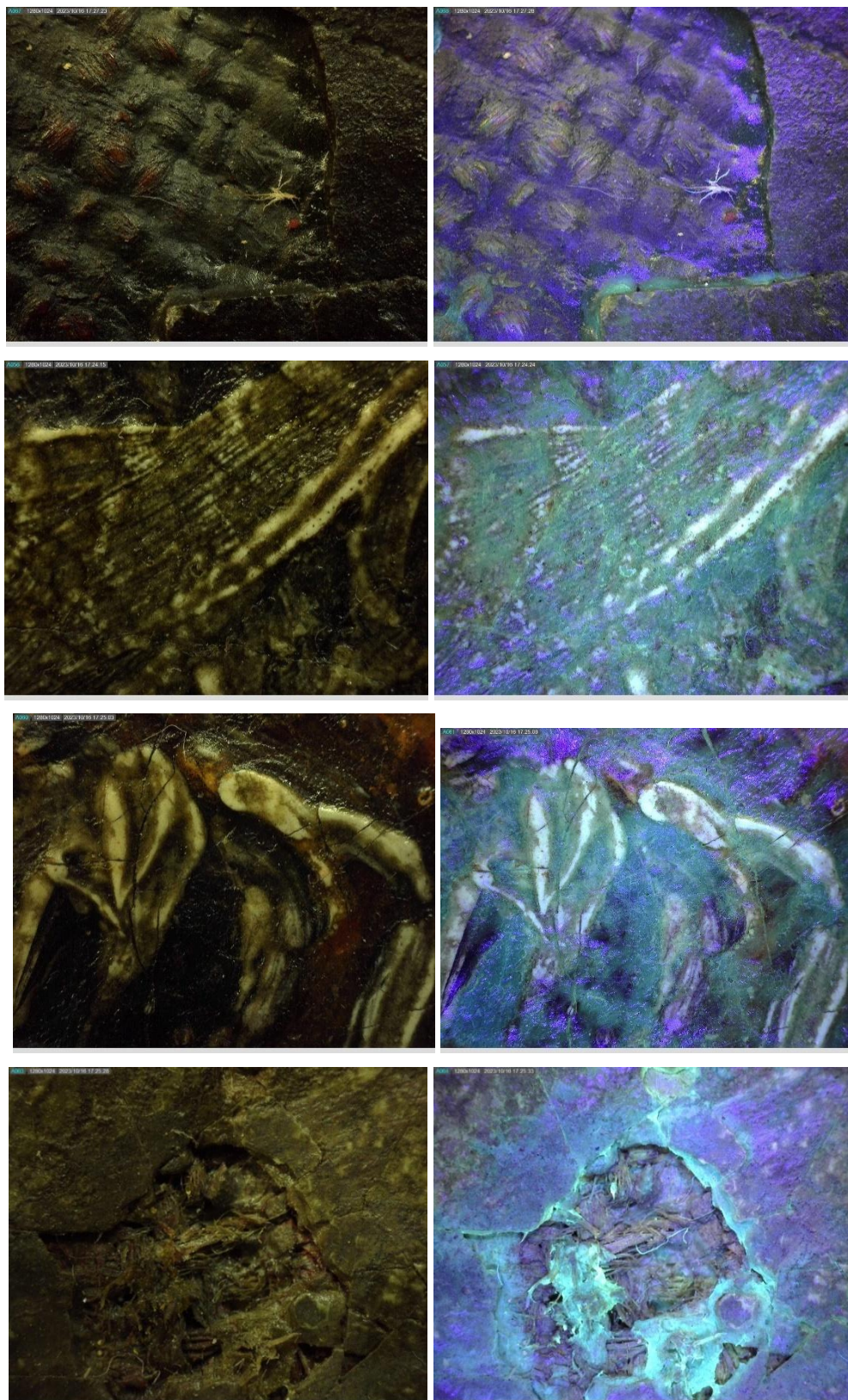
Obr. 24 Detailní pohled na dílo před restaurováním, detail hlavy, VIS × rentgen

Obr. 25 Detailní pohled na dílo před restaurováním, detail pravé ruky, VIS × rentgen

Obr. 26 Detailní pohled na dílo před restaurováním, detail levé ruky, VIS × rentgen

Obr. 27 Soubor fotografií v mikroskopickém měřítku, VIS × UV

VIS

VISTR

IRR

IRFC

Obr. 28 Celkový pohled na dílo před restaurováním, líc, VIS, VISTR, IRR, IRFC (foto: Vojtěch Krajíček DiS 2024)

Obr. 29 Celkový pohled na dílo před restaurováním, líc, IRFC (foto: Vojtěch Krajíček DiS 2024)

Obr. 30 Tabulka vzorků pigmentů v IRFC na průzkum barev ve falešných barvách (foto: Vojtěch Krajíček DiS 2024)

Obr. 31 Čištění povrchu díla před restaurováním pomocí vatového smotku a DEMI vody

Obr. 32 Snímání textilní obvodové pásky pomocí kovové špachtle

Obr. 33 Lokální přelepy z japonského papíru

Obr. 34 Celkový pohled na dílo před snímáním z napínacího rámu

Obr. 35 Přechná fixace taveninou Cyklododekanu

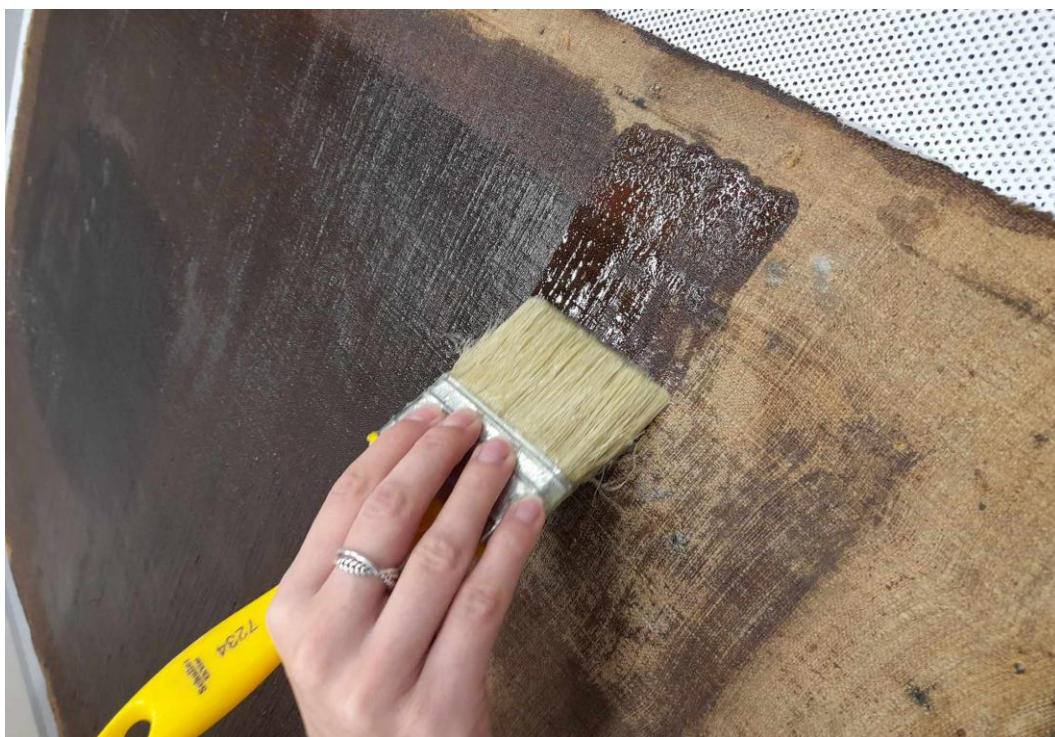
Obr. 36 Celkový pohled na historický štítek po sejmutí z textilní podložky

Obr. 37 Celkový pohled na dílo po sejmutí z napínacího rámu, líc, VIS

Obr. 38 Celkový pohled na dílo po sejmutí z napínacího rámu, rub, VIS

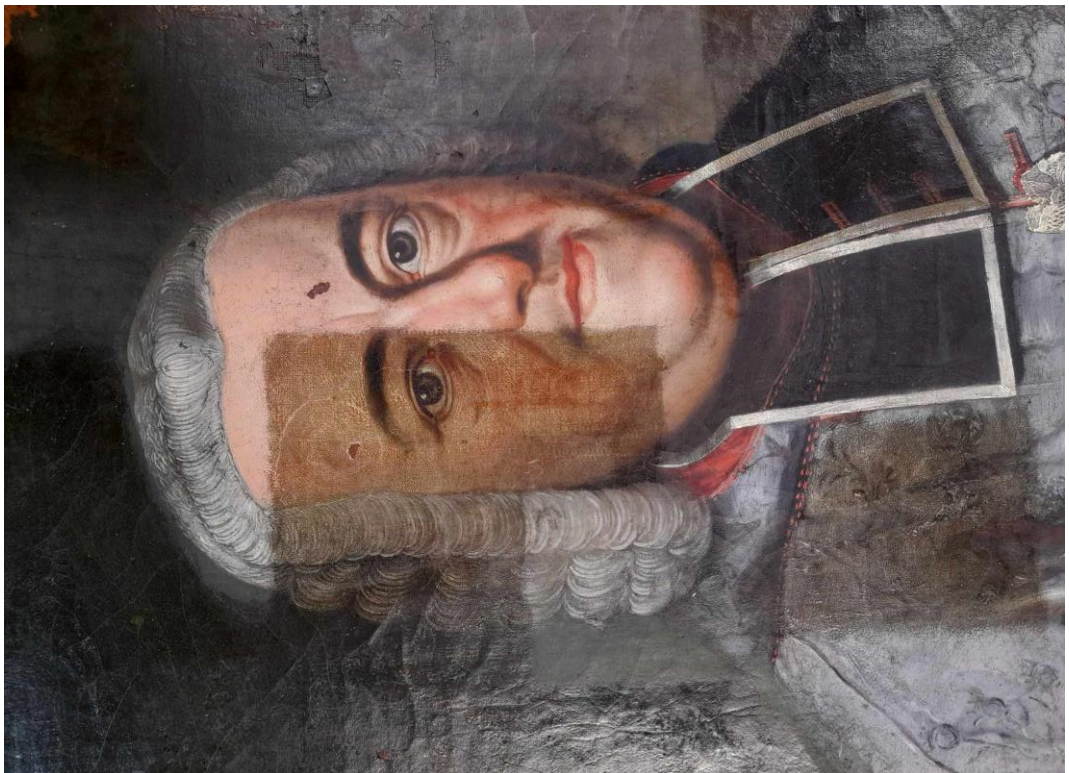
Obr. 39 Konsolidace barevné vrstvy 15% roztokem BEVA 375 ve White Spiritu

Obr. 40 Konsolidace barevné vrstvy pomocí nízkotlakového stolu

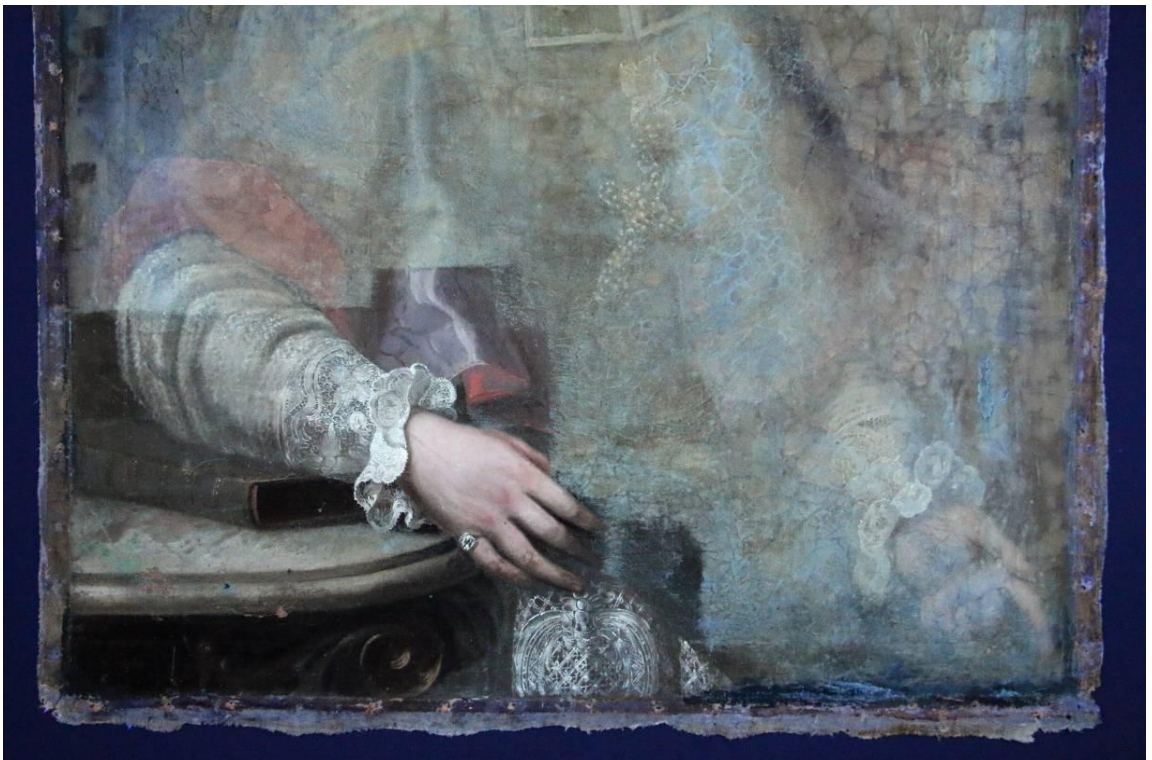
Obr. 41 Snímání silné lakové vrstvy pomocí roztoku Aceton: White Spirit (1 : 1)

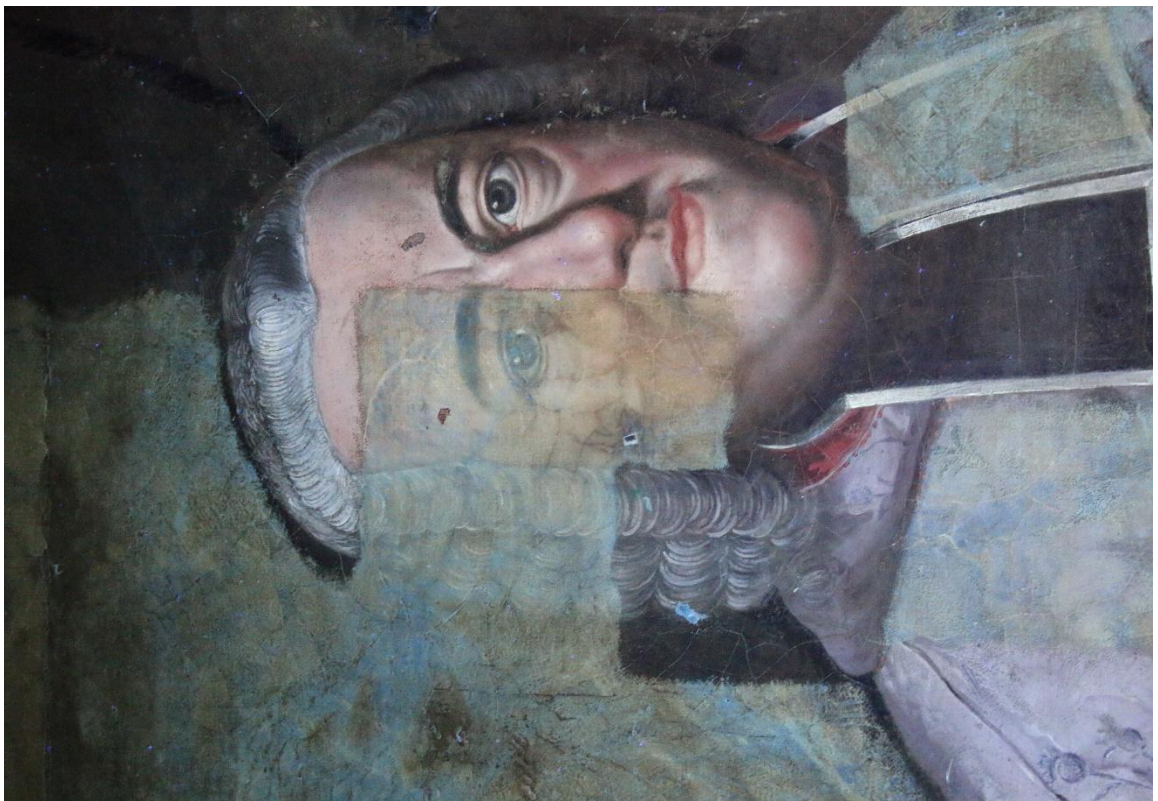
Obr. 42 Detail v průběhu snímání lakové vrstvy, VIS

Obr. 43 Celkový pohled na dílo v průběhu snímání lakové vrstvy, líc, UV

Obr. 44 Detailní pohled na dílo v průběhu snímání lakové vrstvy, detail pravé ruky, UV

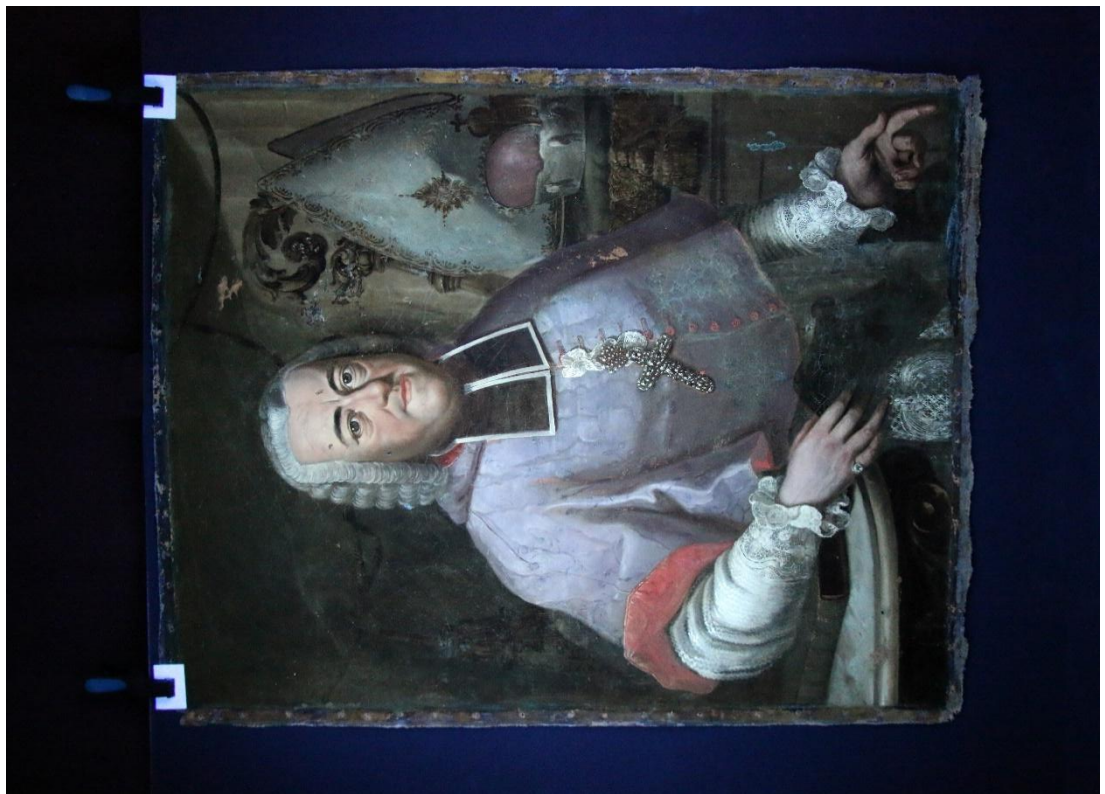
Obr. 45 Celkový pohled na dílo v průběhu snímání lakové vrstvy, líc, UV

Obr. 46 Detailní pohled na dílo v průběhu snímání lakové vrstvy, detail hlavy, UV

Obr. 47 Celkový pohled na dílo po sejmutí lakové vrstvy, VIS

Obr. 48 Celkový pohled na dílo po sejmutí lakové vrstvy, UV

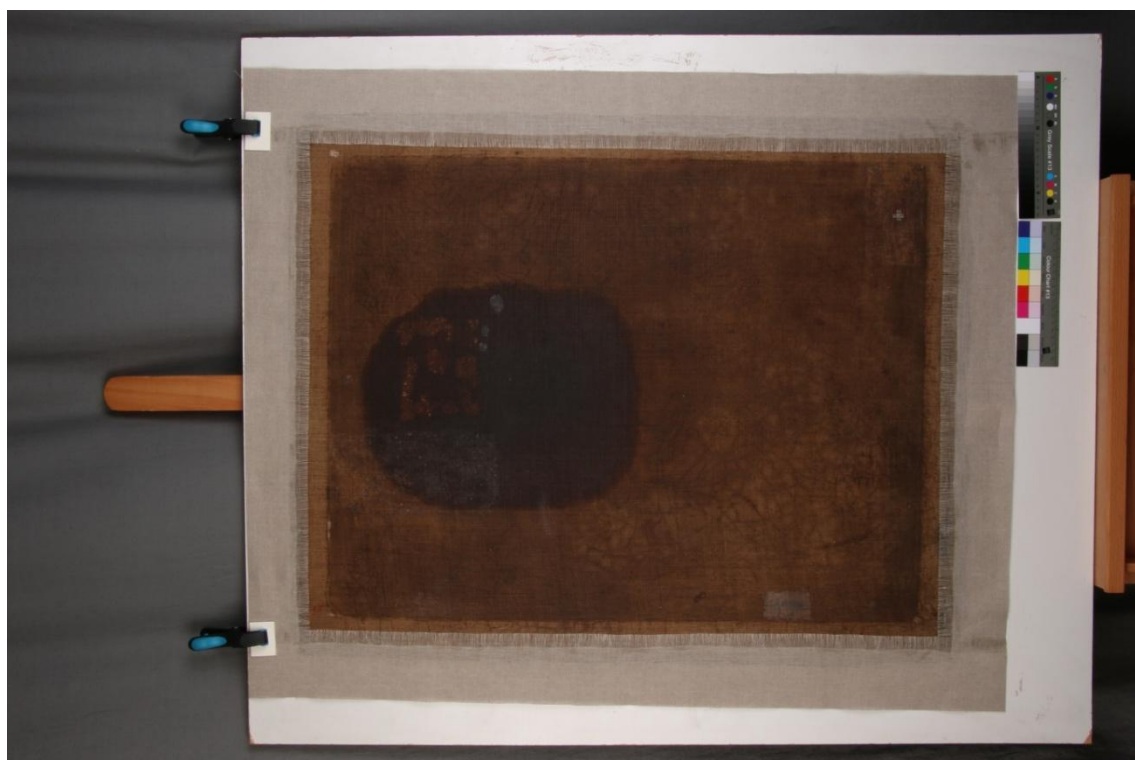
Obr. 49 Zažehlení stripů pomocí restaurátorské tepelně regulované špachtle

Obr. 50 Detail stripů a intarzie, pravý dolní roh

Obr. 51 Celkový pohled na dílo se stripy, líc, VIS

Obr. 52 Celkový pohled na dílo se stripy, rub, VIS

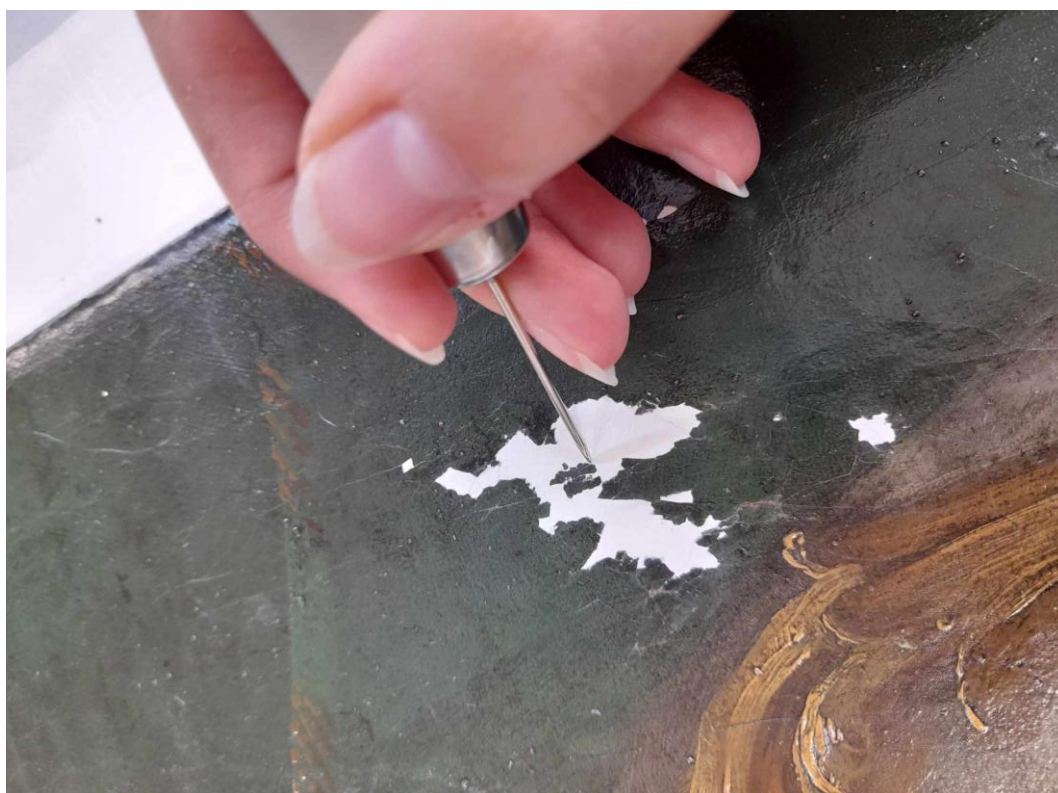
Obr. 53 Opatření díla lakovou mezivrstvou

Obr. 54 Celkový pohled na dílo s lakovou mezivrstvou, VIS

Obr. 55 Nanášení křídlového tmelu jemným vlasovým štětcem

Obr. 56 Upravení morfologie povrchu doplňku z křídlového tmelu

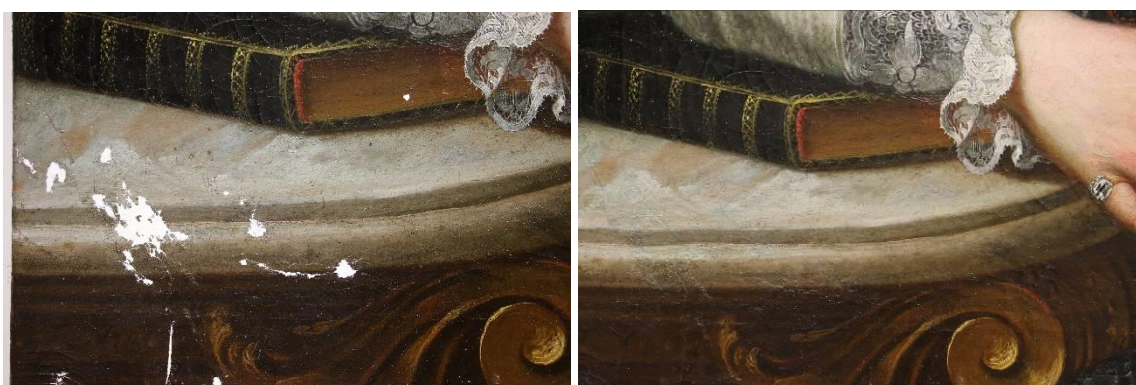
Obr. 57 Celkový pohled na dílo po vypnutí na nový napínací rám, líc, VIS

Obr. 58 Celkový pohled na dílo po vypnutí na nový napínací rám, rub, VIS

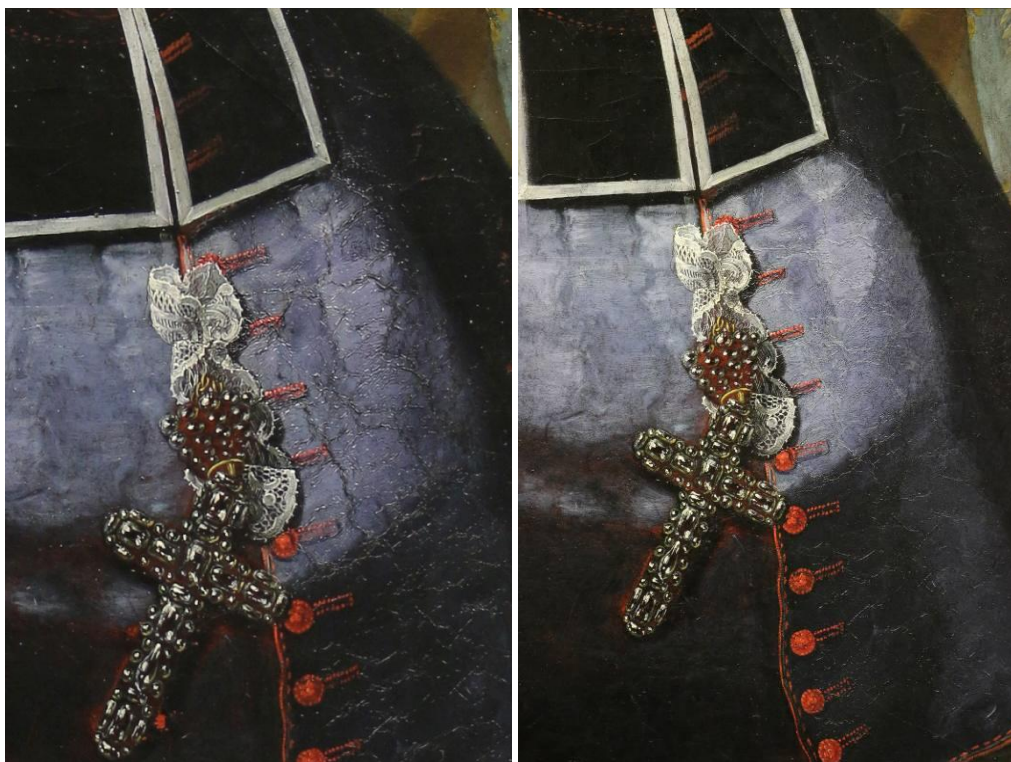
Obr. 59 Detailní pohled na dílo před a po retušování, detail hlavy, VIS

Obr. 60 Detailní pohled na dílo před a po retušování, detail stolku, VIS

Obr. 61 Detailní pohled na dílo před a po retušování, detail nábytku u levé ruky, VIS

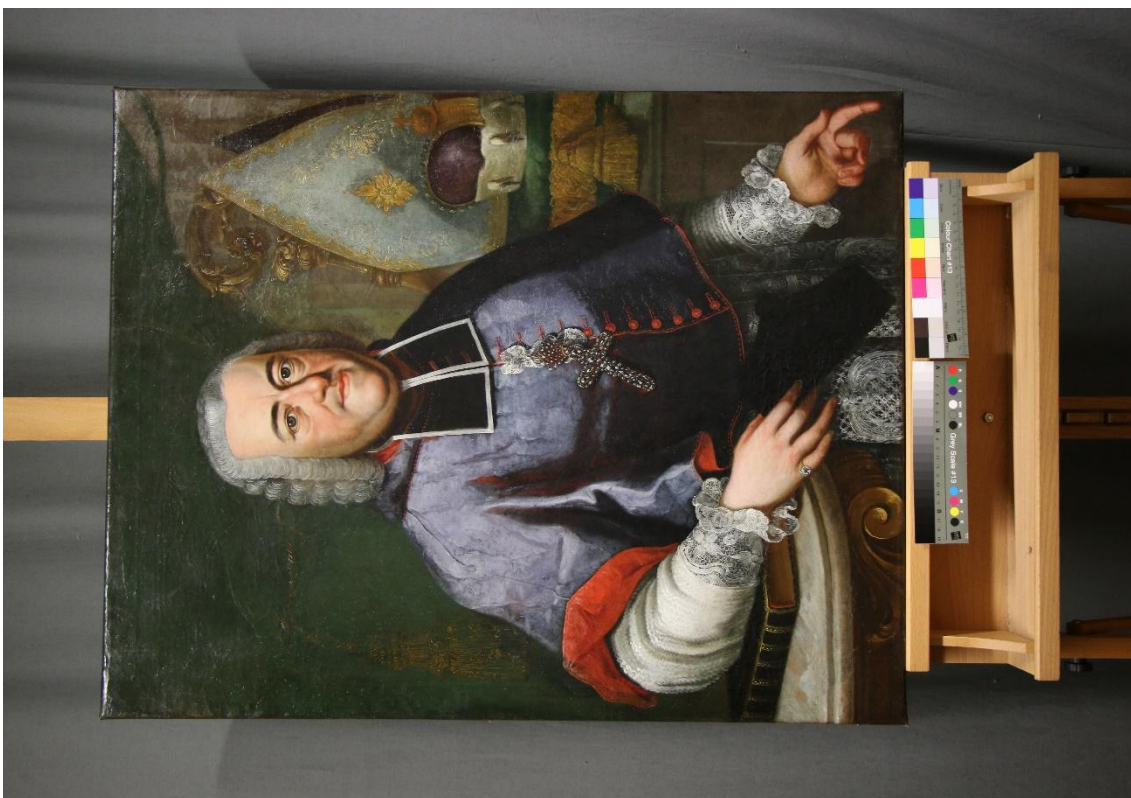
Obr. 62 Detailní pohled na dílo před a po retušování defektů, detail hrudi, VIS

Obr. 63 Detailní pohled na dílo před a po retušování defektů, detail pravé ruky, VIS

Obr. 64 Celkový pohled na dílo po retušování, rub, VIS

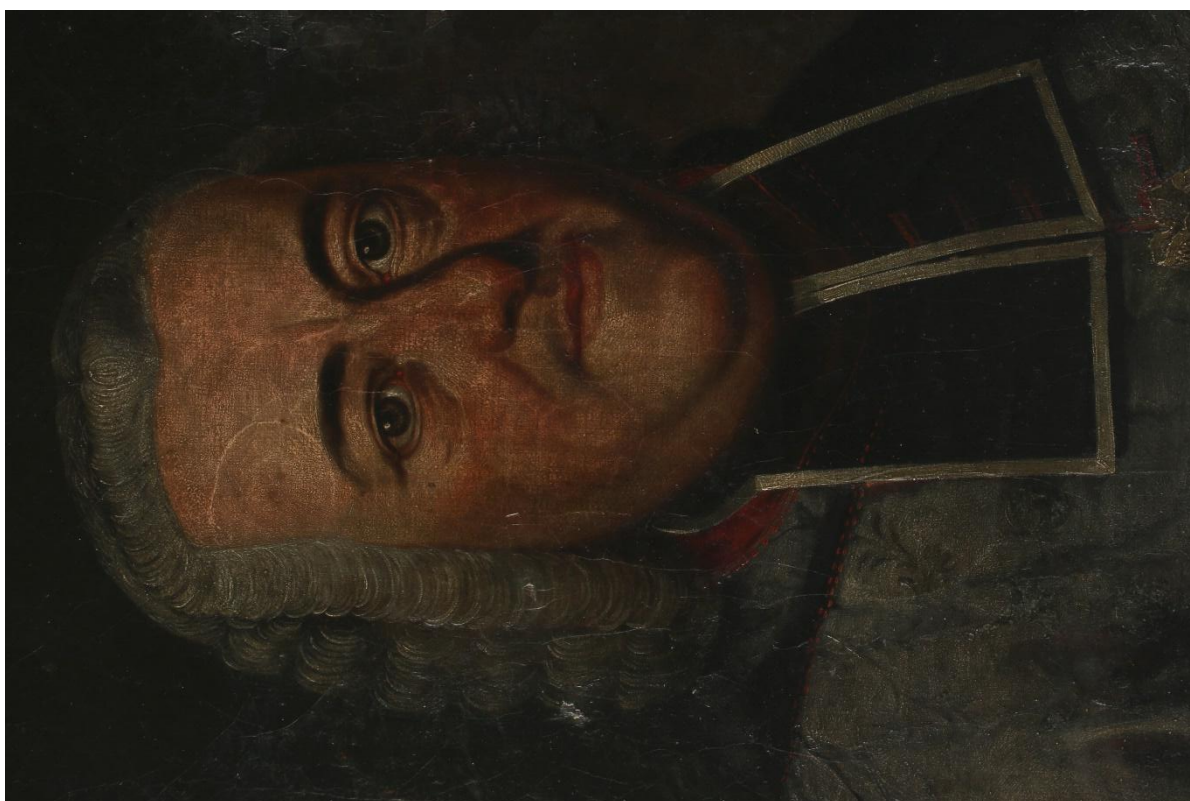
Obr. 65 Celkový pohled na dílo po retušování, líc, VIS

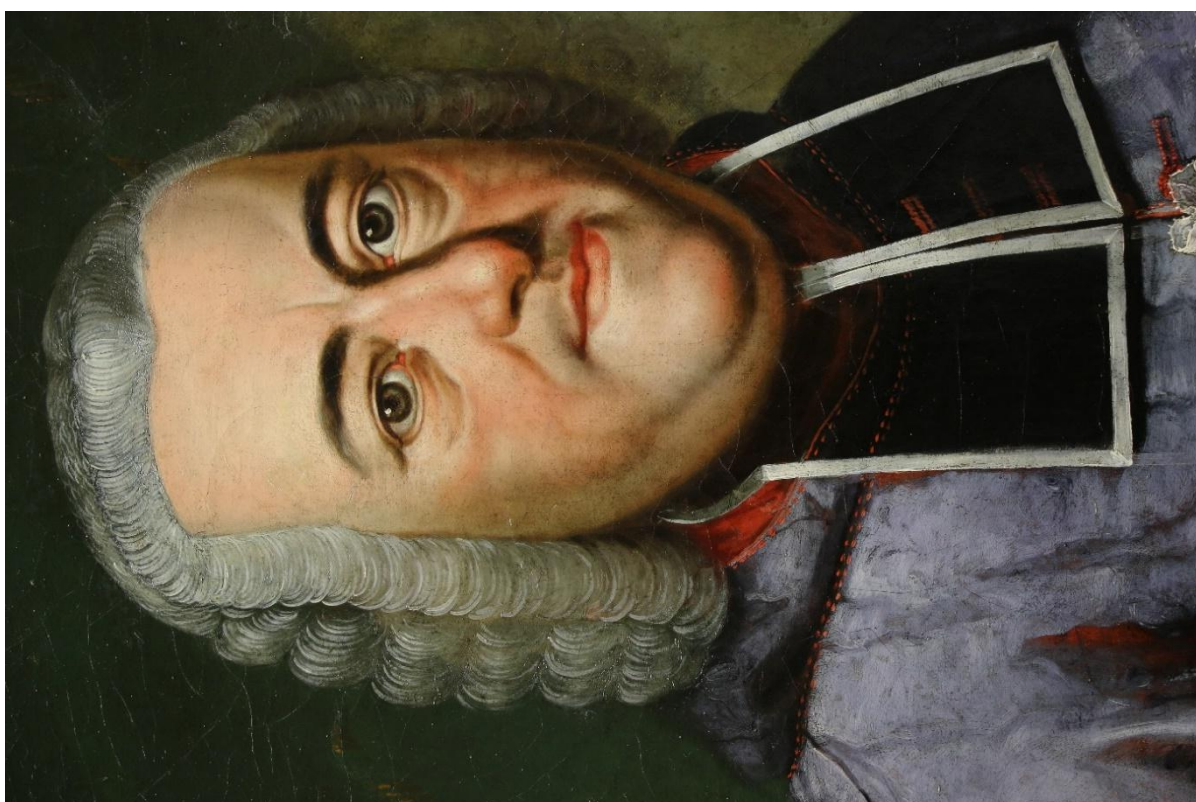
Obr. 66 Celkový pohled na dílo po restaurátorském zásahu, líc, VIS

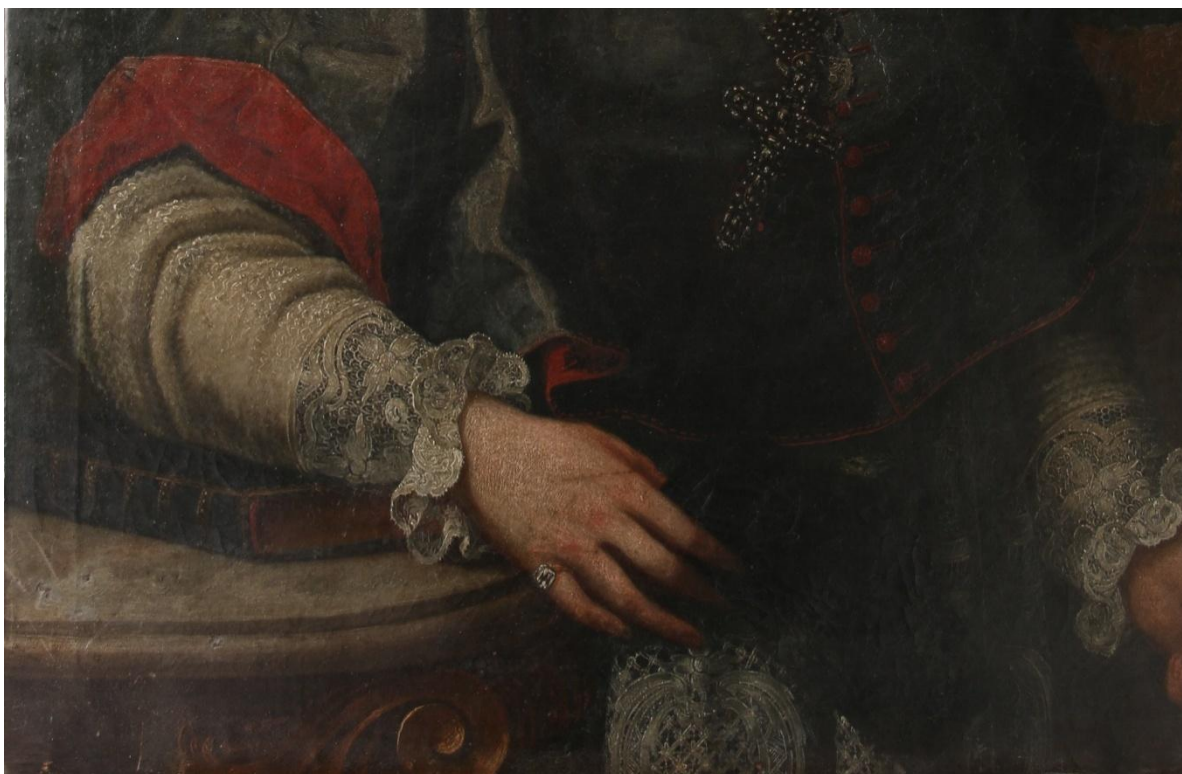
Obr. 67 Celkový pohled na dílo po restaurátorském zásahu, rub, VIS

Obr. 68 Detailní pohled na dílo před restaurováním, detail hlavy, líc, VIS

Obr. 69 Detailní pohled na dílo po restaurování, detail hlavy, líc, VIS

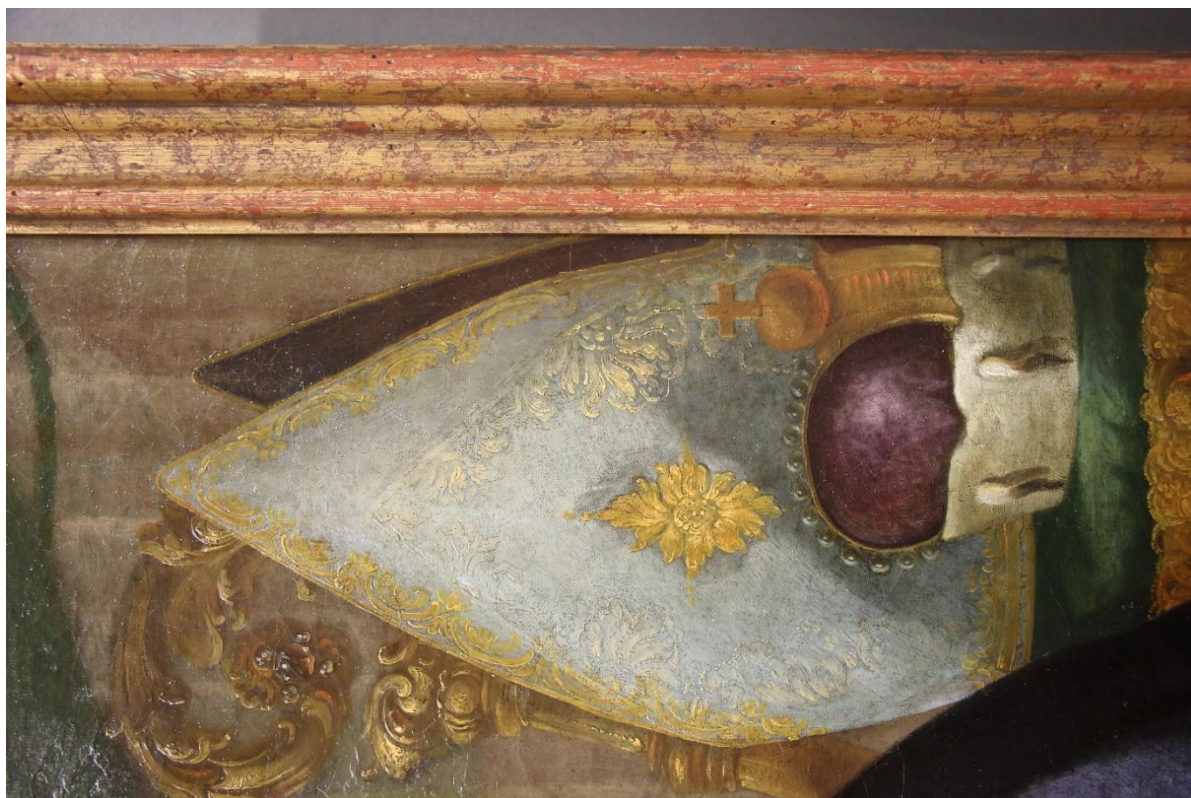
Obr. 70 Detailní pohled na dílo před restaurováním, detail pravé ruky, límec, VIS

Obr. 71 Detailní pohled na dílo po restaurování, detail pravé ruky, límec, VIS

Obr. 72 Detailní pohled na dílo před restaurováním, detail mitry a koruny, líc, VIS

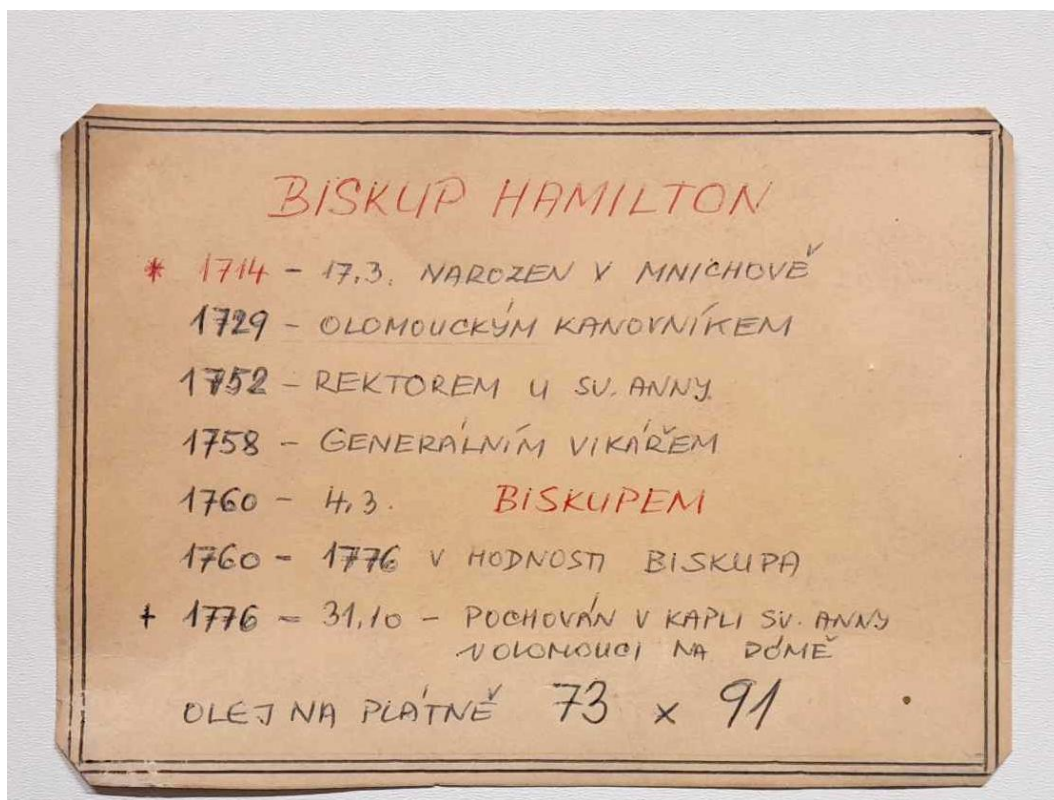
Obr. 73 Detailní pohled na dílo po restaurování, detail mitry a koruny, líc, VIS

Obr. 74 Detailní pohled na dílo po restaurování, detail adjustace, pravý horní roh, rub, VIS

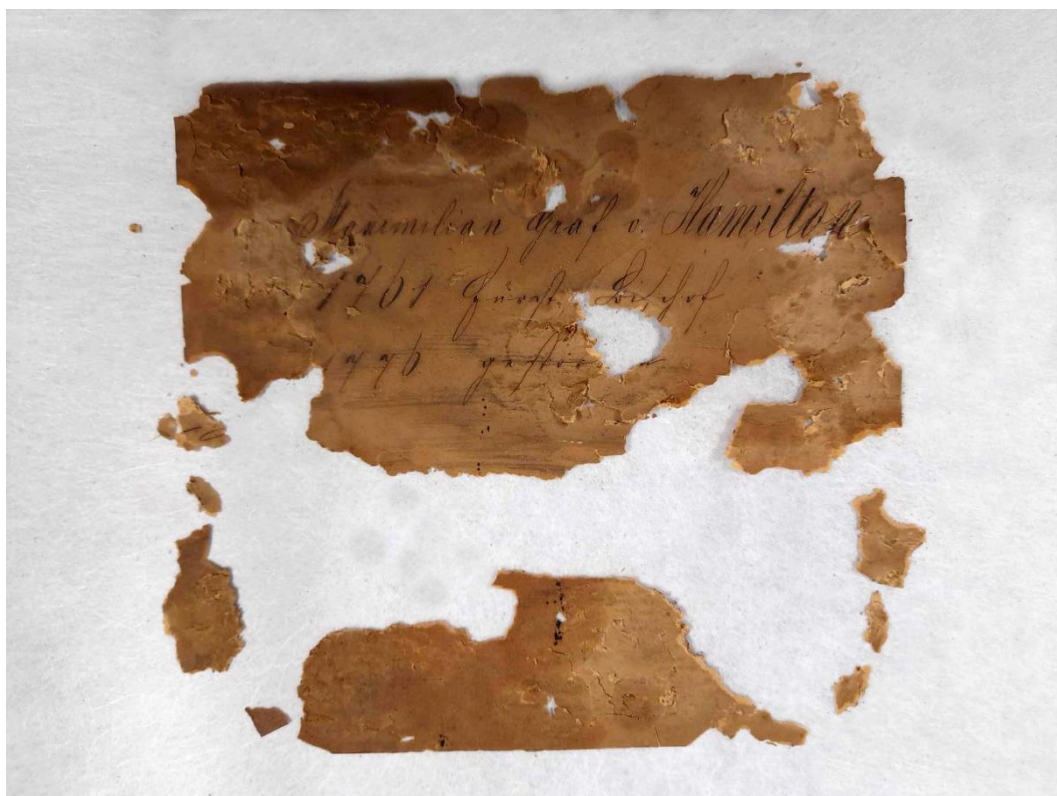
Obr. 75 Detailní pohled na dílo po restaurování, detail adjustace, levý horní roh, rub, VIS

Obr. 76 Celkový pohled na novodobý přípisek před restaurováním, líc, VIS

Obr. 77 Celkový pohled na novodobý přípisek po restaurování, rub, VIS

Obr. 78 Celkový pohled na historický štítek před restaurováním, po sejmutí, líc, VIS

Obr. 79 Celoplošné podlepení historického přípisu

Obr. 80 Celkový pohled na novodobý přípisek po restaurování a adjustaci, líc, VIS

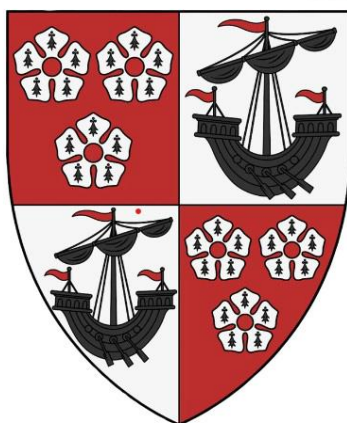
Obr. 81 Celkový pohled na historický přípisek po restaurování a adjustaci, líc, VIS

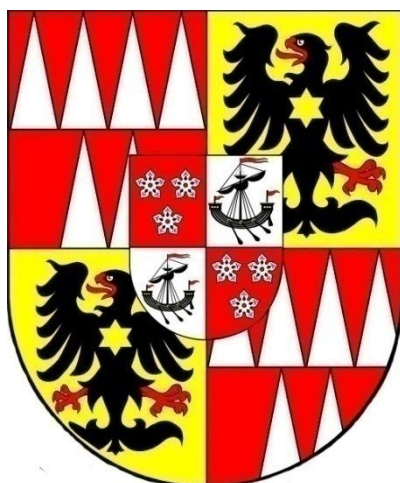
Obr. 82 Adjustace dřevěných klíků a kovových hřebíků

Obr. 1 Znak klanu Hamilton

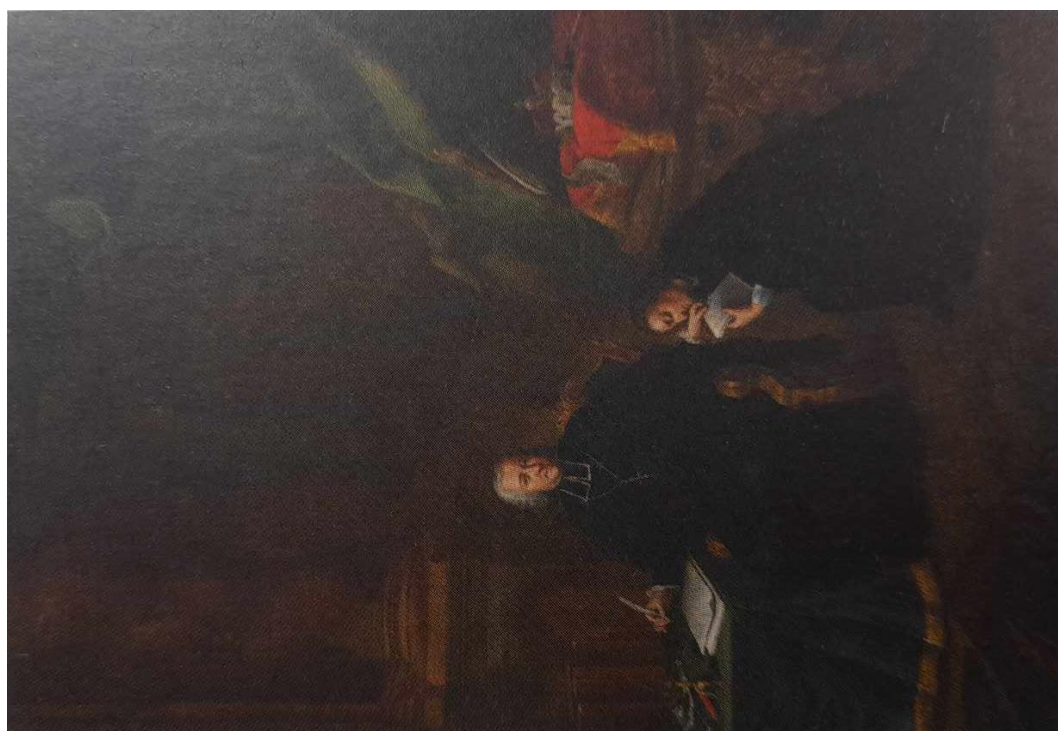
Obr. 2 Erb rodu Hamilton

Obr. 3 Erb biskupa Maxmiliána z Hamiltonu

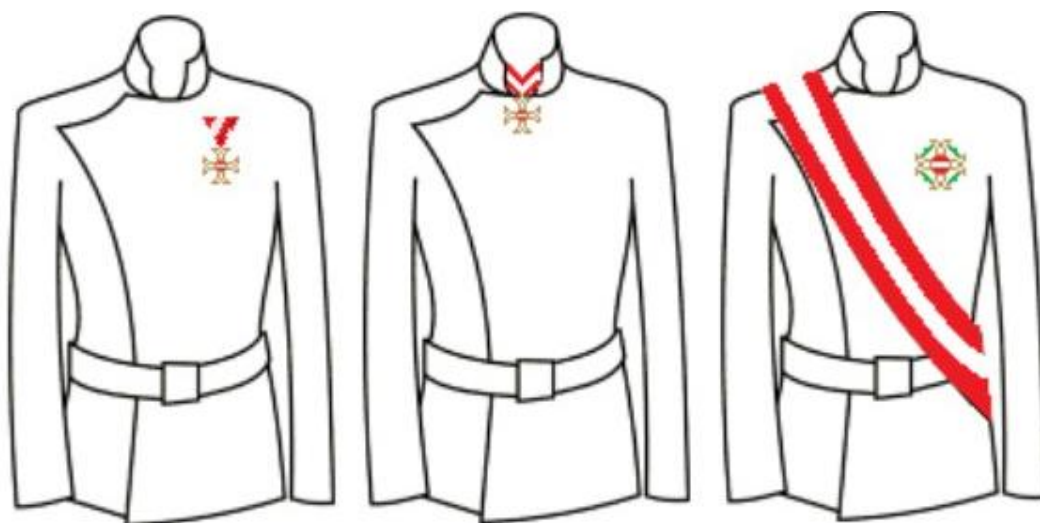
Obr. 4 František Antonín Palko, Karetní společnost u biskupa Hamiltona

Obr. 5 František Antonín Palko, Olomoucký biskup Maxmilián, hrabě Hamilton, předává fundační listinu piaristickému knězi

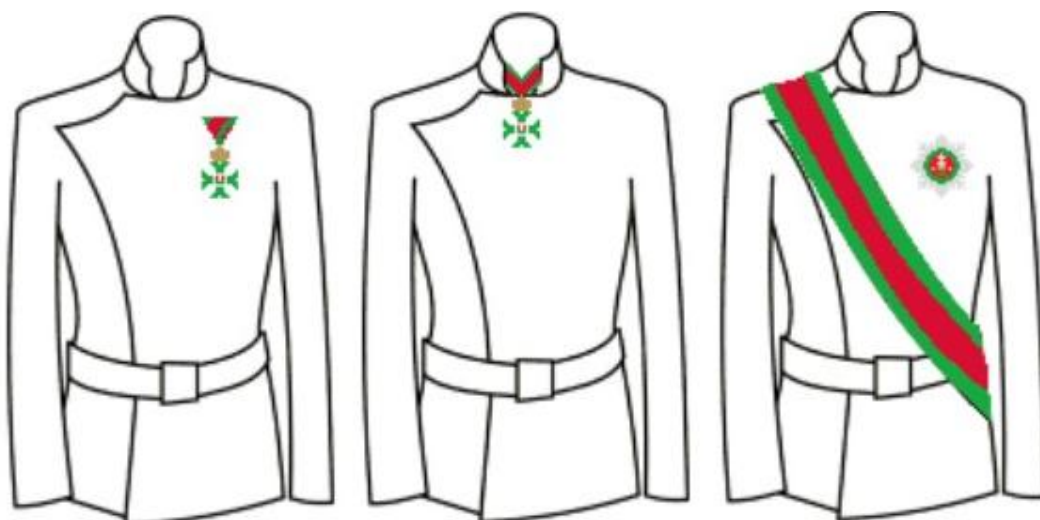
Obr. 6 Vojenský řád Marie Terezie

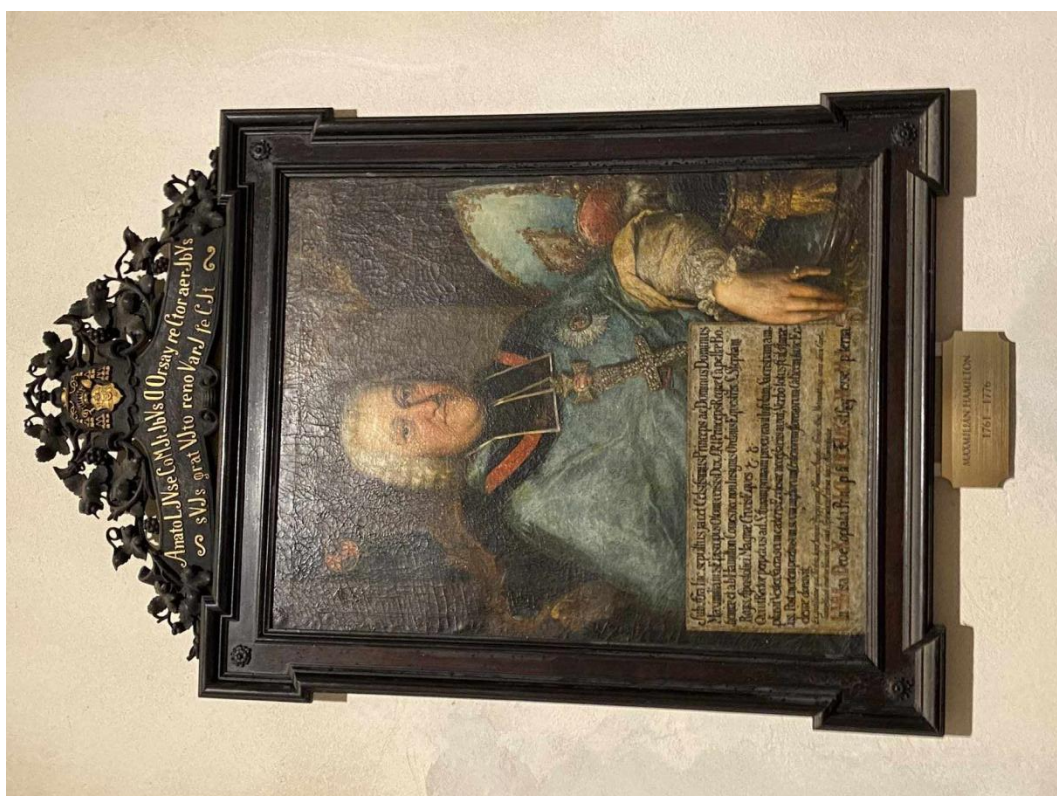
Obr. 7 Dělení vojenského řádu Marie Terezie. Zleva: rytíř, komandér, velkokříž

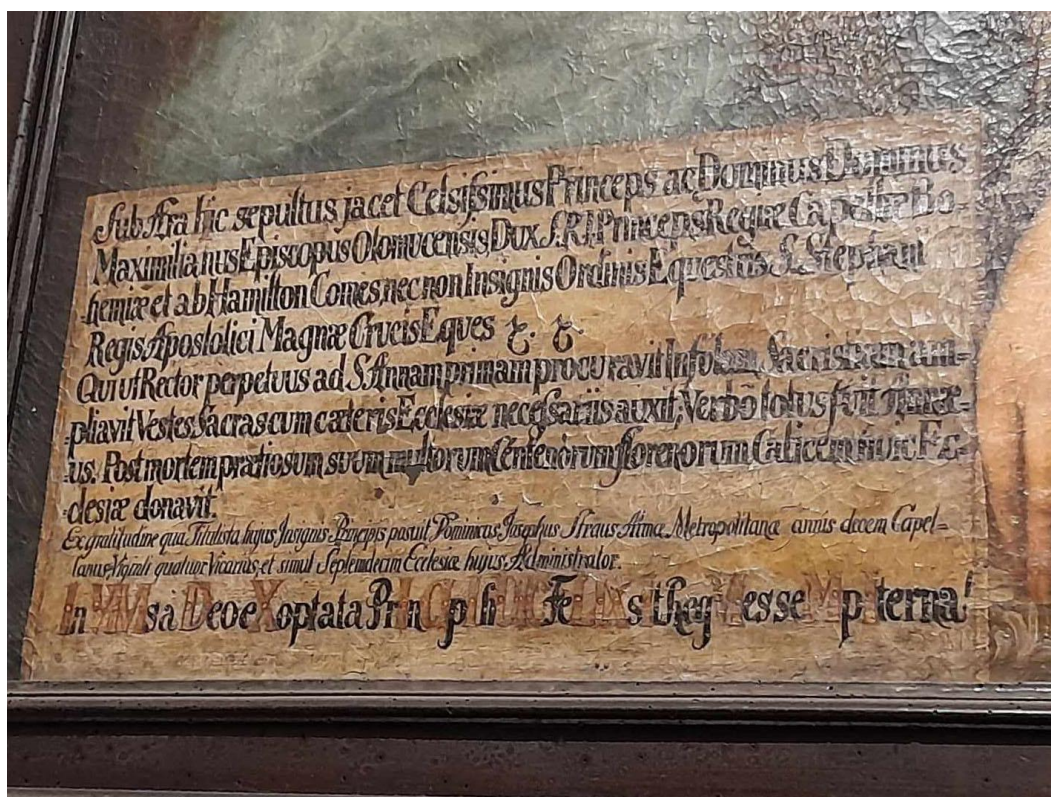
Obr. 8 Královský uherský řád sv. Štěpána

Obr. 9 Dělení Královského uherského řádu sv. Štěpána. Zleva: malý kříž, komandér, velkokříž

Obr. 10 Celkový pohled na portrét biskupa Maxmiliána, katedrála sv. Václava,
Olomouc

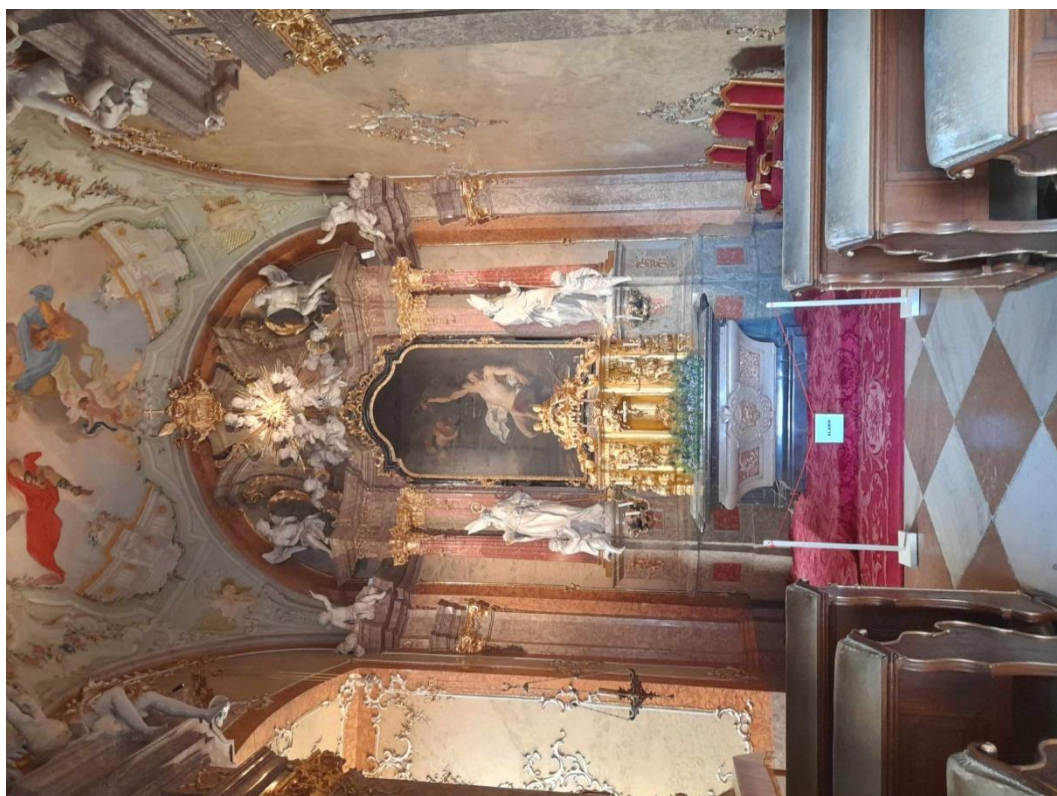
Obr. 11 Detailní pohled na text portrétu biskupa Maxmiliána, katedrála sv. Václava,
Olomouc

Obr. 12 Detailní pohled na vyznamenání biskupa Maxmiliána, na portrétu v katedrále sv. Václava, Olomouc

Obr. 13 Erb biskupa Maxmiliána nade dveřmi v Zámecké arcibiskupské knihovně v Kroměříži

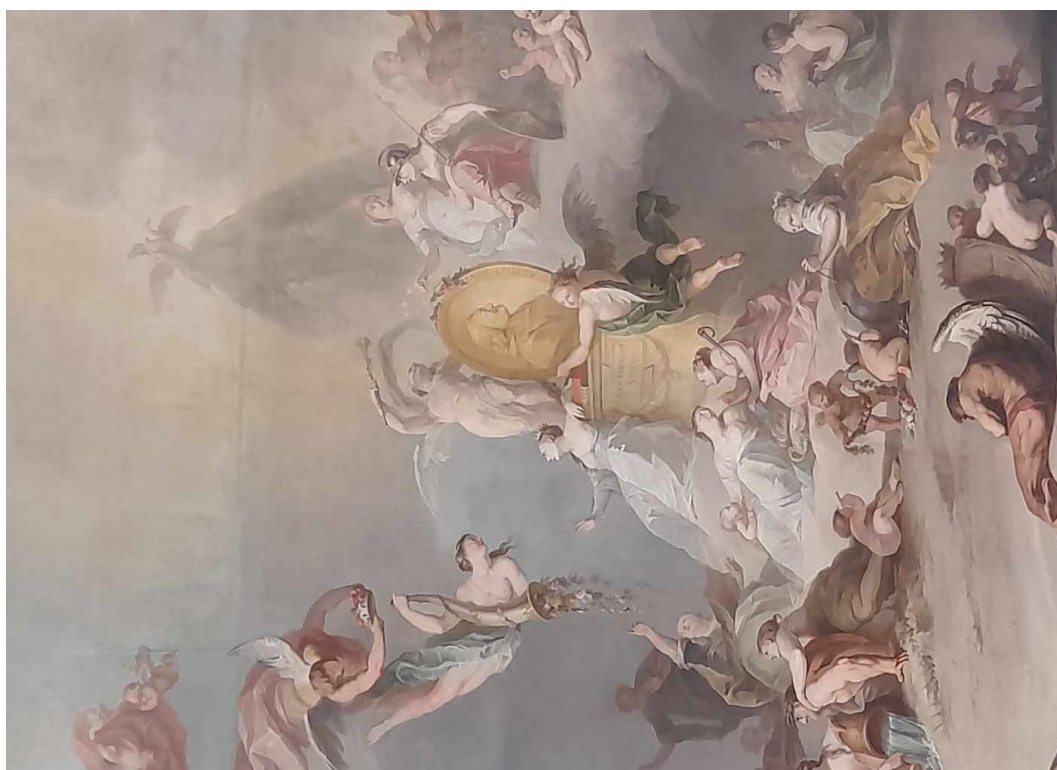
Obr. 14 Kaple sv. Šebestiána, druhé patro, arcibiskupský zámek Kroměříž

Obr. 15 Erb biskupa Maxmiliána nad hlavním oltářem v kapli sv. Šebestiána, arcibiskupský zámek Kroměříž

Obr. 16 Strop Sněmovního sálu, první patro, arcibiskupský zámek Kroměříž

Obr. 17 František Adolf z Freenthalu, Apoteóza biskupa Maxmiliána, hraběte Hamiltona, Sněmovní sál, arcibiskupský zámek Kroměříž

Obr. 18 František Adolf z Freenthalu, Reprezentační portrét biskupa Maxmiliána, hraběte Hamiltona, Sněmovní sál, arcibiskupský zámek Kroměříž

Obr. 19 Detail reprezentačního portrétu biskupa Maxmiliána, hraběte Hamiltona, Sněmovní sál, arcibiskupský zámek Kroměříž

Höchst E. Majestät von dem ansonst Statuten ungenügend
 üblichen fünf Hofbeamten für den, und dessen
 allseitigst dispensiert haben, Hierauf die Danks
 Litten nach Ablesung des allseitigst angelegten
 Formularis auf herbeimfata Art übergeben wol-
 len; mit dem finnen noch beigefügten finnen-
 nung, daß für den Excellenz über den Hölzig die
 allseitigst Anstalt gemacht die Anstalt zu
 sein zu werden beliebt wollen. Das mit all-
 gebräuchlicher Gelehrtheit besandt
 Für den Excellenz

Wien, den 24. Maji,
 1775.

gebräuchlicher Danks
 Johannes Baptist
 Eymers & Compagnie Wien

Obr. 20 Listina obsahuje informace ohledně udělení řádu sv. Štěpána biskupovi z Hamiltonu.
 Za které zásluhy toto ocenění dostává, podobu a součásti velkokříže,...

7.

Celsissime S. R. I. Princeps, et Episcopo p.
Domine mihi singulariter Colendissime.

Ex corameto Ordinis Intimatorio Decreto jam percipere placuit Celsitudini Vestre, quod Sua Majestas Sacratissima Augustissimus Imperator Insignis Ordinis S. Stephani Regis Apostolici Magnus Magister Celsitudinem Vestram in Societatem ejusdem Insignis Ordinis Magna Crucis Equitum recipere, atq; in ea, qua imminet publica Solemnitate Magna Crucis Insigni decorare elementer constituerit.

Et licet quidem ex Ordinis Statutorum Prescripto illud Ordinis Insigne in publica eadem consecrata Functione alias recipi deberet.

quia tamen altifata Sua Majestas Sacratissima habita Celsitudinem Vestra adrema Valetudinis benignissima reflexione, eandem Celsitudinem Vestram non tantum a publica ejusmodi Functione, verum etiam ab ipsa corameti alias Juramenti depositione demerenter dispensare, una autem Excellentissimo ac Illustrissimo Domini Comiti Antonio Joanni Nepomuceno S. R. I. Comiti ab Hamilton Ordinis Militaris S. Joannis Hierosolymitani Comendatori, S. C. et Ap. R. Al. Camerario, et Consiliario Actuali Intimo, Generalis Campi Marchalli Lieutenanti, nec non Nobili Pretoriana Turma Capitano eam specialem Provinciam benignissimi deferre dignata fuisset, ut

24
5/1775

idem

idem Dominus Comes Generalis tempore à se hunc in
finem designando Ordinis Magnam Crucem, una cum
aureo Torque, et Stella altissimo Sua Majestatis Ho-
mine Celsitudini Vestre tradat, et consignet.

Hinc gratam hanc repente occasionem, qua mi-
hi è clementissima Caesarea Sua Majestatis Resolu-
tione ad indicandum istud Honoris Incrementum
affulsit. qui de reliquo dum Taxam eadem ad dca-
riam Camerale deponendam in 300. Ancis consistero
fiducialiter significo, insimul nullo non tempore di-
stineta cum veneratione maneo

Celsitudini Vestre

Vienna 24. Maji, 1775.

Humillimus Servus.
Josephus Bajzath
Officiarius Imperialis

Obr. 21 Listina obsahuje informace k předání řádu,...

[Decorative flourish]

Vore des Hochwüirdigst. Vergebodenen
fürsten und Herrn, Herrns Maximilian
Erstlings zu Olmütz, Herzogens, des Groß
Fürstlichen Fürstums, des Hofen Königl. St.
phani Ritter Reichs Grafen, des Königl.
Kaisers, Erzherzogs, und des Fürstlichen
Fürstums: Unseres Erbprinzen, Herrns
Anton: ihm gesunden Griffs, Olmützer
Erbsitz, Erbsitz, Erbprinzen, und Herrns,
Herrn Johann zu Buchstein: Christen
Ihr Königl. Königl. Königl. als des Hofen
Ritterlichen Reichs des Groß Apostolischen
Stephani Grafen, der Herr Griffs, Erzherzogs
Unserer Erbprinzen Fürsten, und Herrn in
Griffs, Stephan Ritter Reichs, und
grüßlich, ungrüßlich, und zu dem Ende
mit dem Hofen, Königl. zu dem Hofen
haben.

Als wird mir solches schon selbst
einmal currendal, ungrüßlich, Herrns zu
und mit dem ungrüßlich, Herrns, des
Königl. Hofen in dem, ungrüßlich, Herrns
Griffs, Erzherzogs, ungrüßlich, Herrns

29
51775

[Decorative flourish]

RE VERENDISSIMI & CELSISSIMI
 PRINCIPIS, AC DOMINI DOMINI MA-
 XIMILIANI EPISCOPI OLOMUCENSIS,
 DUCIS, S. R. I. PRINCIPIS, INSIGNIS ORDINIS
 S. STEPHANI REGIS APOSTOLICI MAGNÆ CRUCIS
 EQUITIS, REGIÆ CAPELLÆ BOHEMIÆ, NEC NON AB
 HAMILTON COMITIS VICARIUS IN SPIRITUALIBUS GE-
 NERALIS, ET OFFICIALIS LEOPOLDUS ANTONIUS S. R.
 I. COMES PODSTATSKY LIB. BARO DE PRUSSINOWITZ,
 DOMINUS IN SCHLAKAU & ALTENDORF, EJUSDEM-
 QUE INSIGNIS ORDINIS S. STEPHANI REGIS APOSTOLI-
 CI COMMENDATOR, SACRÆ CÆSAREÆ, NEC NON
 SACRÆ CÆSAREO - REGIÆ & APOSTOLICÆ MAJE-
 STATUM ACTUALIS INTIMUS CONSILIARIUS, CATHE-
 DRALIS ECCLESIE OLOMUCENSIS PRÆLATUS PRIMUS
 INFULATUS, & DECANUS, METROPOLITANÆ ECCLE-
 SIE SALISBURGENSIS CANONICUS SCHOLASTICUS,
 IBIDEMQUE COLLEGIATÆ ECCLESIE B. V. M. AD
 NIVES PRÆPOSITUS, TOTUMQUE EPISCO-
 PALE CONSISTORIUM.

Univerſo Venerabili Clero tam Marchiona-
 tus Moraviæ, quam Ducatus Sileſiæ Al-
 mæ Diœceſis Olomucenſis Salutem
 in Domino ſempiternam.

Felicem ſane quiſque Jure optimo dixerit Diœceſim, cujus
 Princeps tantis relucet Virtutibus, ut harum Intuitu præ-
 ter Gloriam, quam per Regimen ſuum in Eccleſia Dei ſibi
 comparavit, etiam ab ipſomet Monarcha Honoribus prorfus pe-
 cularibus condecorari mereatur.

Cum igitur Sacratiffima Sua Majeſtas Auguſtiſſimus Impera-
 tor Joſephus II^{us} ſupradicti inſignis Ordinis S. Stephani Regis
 Apoſtolici magnus Magiſter in Teſtimonium Auguſtiſſimæ Bene-
 volentiæ & peculiaris Propenſionis ſuæ Reverendiſſimam ſuam
 Celſitudinem Principem & Episcopum noſtrum gratioſiſſimum
 pen-

9/6/1775

pensatis Ejusdem tum Sanguinis tum meritorum Prærogativis pro suo, quo nihil antiquius habere consuevit, quemvis pro Ratione meriti Clementiæ suæ Participem reddendi desiderio summis Honoribus admove, eundemque in Societatem prælaudati Ordinis magnæ Crucis, Equitum recipere, Convenientibusque Insignibus nimirum magna Cruce cum Torque Aurea, & Stella clementissime providere dignatus sit;

Eapropter gloriosam hanc Condecorationem Univerſo Venerabili Clero Diœceſano præſentibus eo Fine notam facimus, ut ſuæ Reverendiſſimæ Celſitudini ſublimis hujus Prærogativæ Titulus non ſolum omni Occaſione exhibeatur, verum etiam Divina Majeſtas pro Ejusdem in majus Almæ Diœceſeos Incrementum longæva incolumi omnique Benediçtione Cœleſti repleta Conſervatione interpelletur.

Quam Inſinuationem noſtram Domini Decani ſuis ſubordinatis, æque ac Regularium Superioribus pro Direcçione communicare noverint.

Decretum in Curia Episcopali Olomucii Die 9. Junii Anno 1775.

LEOPOLDUS
ANTONIUS
S. R. I. Comes
PODSTATSKY,
Vicarius Generalis
& Officialis.

Joannes Norbertus Bergmann,
Aſſeſſor, & Notarius.

Obr. 23 Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc. Fond: Arcibiskupství Olomouc. Sign. HA3. Karton. 1460. Inv.č. 3333. Udělení velkokříže sv. Štěpána biskupu Hamiltonovi. Listina obsahuje nejuctivější gratulace biskupu Maxmiliánovi k získání velkokříže sv. Štěpána,...

Obr. 24 Dnešní podoba biskupské mincovny, momentálně uzavřena, Kroměříž

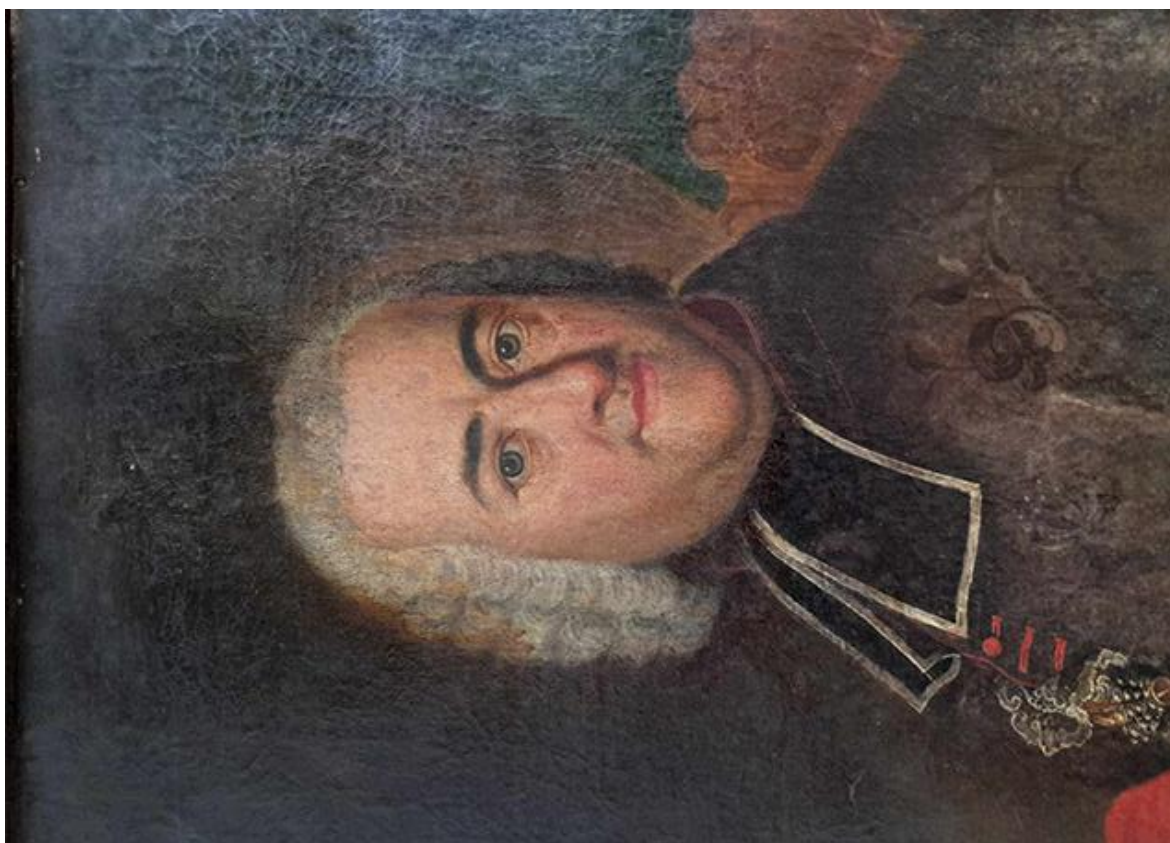

Obr. 25 Intronizační medaile biskupa Maxmiliána z Hamiltonu, raženy ve Vídni

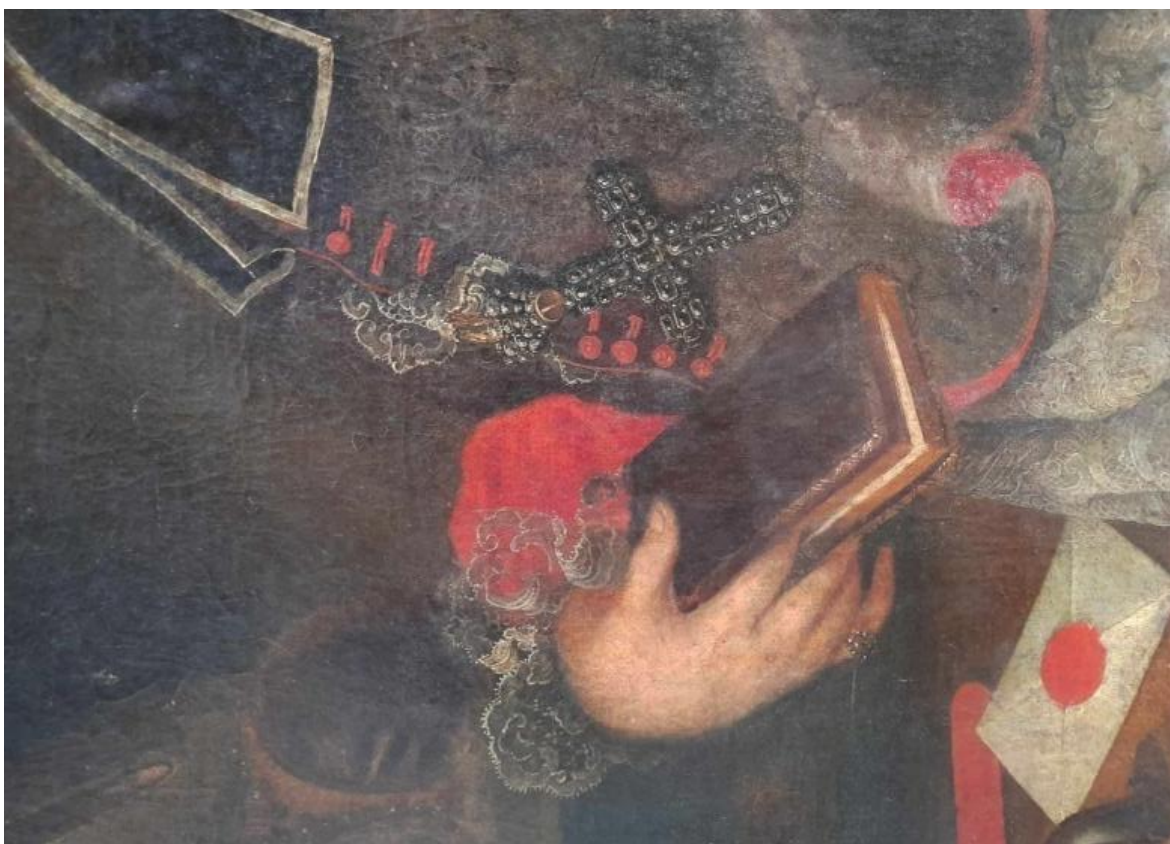

Obr. 26 Celkový pohled na portrét biskupa Maxmiliána, depozitář Arcidiecézního muzea
Kroměříž

Moravský malíř po pol. 18. st. / Maximilián, hrabě Hamilton, biskup olomoucký / kolem 1760
(?) / Olej, plátno, 96 × 75 cm; nezn. / inv. č. KE 2920, O 282

Obr. 27 Detailní pohled na ruku biskupa a kříž

Obr. 28 Detailní pohled na obličej biskupa

Obr. 29 Celkový pohled na portrét biskupa Maxmiliána, depozitář Arcidiecézního muzea
Kroměříž

Moravský malíř po pol. 18. st. / Maximilián, hrabě Hamilton, biskup olomoucký? / kolem
1760 (?) / Olej, plátno, 90 × 73 cm; nezn. / Inv. č. KE 3244, O 282a

Obr. 30 Detailní pohled na obličej biskupa

Obr. 31 Detailní pohled na řád

Obr. 32 Celkový pohled na portrét biskupa Maxmiliána, depozitář Arcidiecézního muzea
Kroměříž Anonym / inv. č. KE 2940, O 546

Obr. 33 Detailní pohled na obličej biskupa

Obr. 34 Detailní pohled na kříž

Obr. 35 Celkový pohled na portrét biskupa Maxmiliána, depozitář Arcidiecézního muzea Kroměříž Antonín Wolný / Maximilián, hrabě Hamilton biskup olomoucký / inv. č. KE 2908, O 533

Obr. 36 Detailní pohled na obličej biskupa

Obr. 37 Detailní pohled na ruku biskupa a kříž

Obr. 38 Celkový pohled na portrét biskupa Maxmiliána, depozitář Arcidiecézního muzea Kroměříž,
inv. č. KE 2463, O 524

Obr. 39 Detailní pohled na obličej biskupa

Obr. 40 Detailní pohled na kříž

15 Seznam textových příloh

15.1 Chemicko-technologický průzkum

Chemicko-technologický průzkum

Objekt: „Portrét biskupa Maxmiliána z Hamiltonu“ Arcibiskupství olomoucké, Wurmova 562/9, 779 00 Olomouc. Dílo je nedatováno, pravděpodobně cca 1761–1776 (episkopát biskupa Maxmiliána z Hamiltonu).

Zadavatel průzkumu: Ateliér restaurování uměleckých děl na papíru, BcA. Karolína Bartoníková

Průzkum provedla: Katedra chemické technologie, Fakulta restaurování, Univerzita Pardubice, Jiráskova 3, Litomyšl, 570 01, Ing. Alena Hurtová

Datum zadání průzkumu: listopad 2023

Datum vyhodnocení průzkumu: duben 2024

Počet stran ve zprávě: 18

Objekt před restaurováním (fotografie: Karolína Bartoníková).

1. Metodika průzkumu

Optická mikroskopie (OM) – provedeno na stereomikroskopu SMZ 800 (Nikon) při zvětšení 10×, 20×, 30× a 40× v bílém odraženém světle. Pro větší zvětšení byl použit optický mikroskop ECLIPSE LV100 (Nikon) při zvětšení 50×, 100×, 200× a 500× v procházejícím bílém světle, v odraženém bílém světle, UV fluorescenci a modrém světle. Vlnová délka emitovaného UV záření je 330–380 nm a modrého světla je 450–490 nm.

Vlákninové složení papíru a textilií – Herzbergova vybarvovací zkouška ČSN ISO 9184-3. Vzorky byly rozvlákněny v destilované vodě. Po vysušení byla vlákna zakápnuta Herzbergovým činidlem, zakryta krycím sklíčkem a pozorována v mikroskopu ECLIPSE LV100 v procházejícím bílém světle.

Identifikace textilií – v roztoku fluoroglucínu. Metoda slouží k odlišení lnu, konopí od juty a dalších lýkových vláken pomocí 2% roztoku fluoroglucínu v etanolu a kyselině chlorovodíkové. Výsledná barevná změna byla pozorována stereomikroskopem SMZ 800.

Identifikace textilií – „stáček“ test. Test je určen pro rozlišení lnu a konopí a je založen na jejich opačné orientaci vnitřní struktury vlákn. Vzorky textilií byly ponořeny do destilované vody a po 5 minutách byl sledován směr otáčení vlákna během vysoušení nad topným tělesem o teplotě 90°C. Po směru hodinových ručiček se otáčí len, proti směru hodinových ručiček se otáčí konopí.

Skenovací (rastrovací) elektronová mikroskopie s energiodisperzním analyzátozem (SEM-EDX) – mikroskopický průzkum odebraných vzorků, prvková analýza. SEM-EDX analýza byla provedena na elektronovém mikroskopu MIRA 3 LMU (Tescan) s analyzátozem EDS (Bruker) a vyhodnocena pomocí programu Quantax 2000 (Bruker) kombinací několika metod: plošné, bodové i mapovací analýzy. Obsah prvků byl vyjádřen v atomárních procentech.

Příprava vzorků: Průzkum vzorků byl proveden na úlomcích vzorků, příčných řezech (nábrusech) vzorků. Nábrusy byly připraveny zalitím do transparentní polyesterové pryskyřice Polylite 32032-20. Po zalití byly vybrušeny a vyleštěny (bez kontaktu s vodou) na brusných papírech Hermes se zrní karbidu křemíku WS Flex 18 C a oxidu hlinitého FB 632. Vyleštění bylo provedeno na lapovacích fóliích 3M. Pro analýzu SEM-EDX byly nábrusy pokryty vodivou uhlíkovou vrstvou.

Literatura:

1. ĎUROVIČ, M., et al. *Restaurování a konzervace archiválií a knih*. 1st ed. 2002. ISBN 80-7185383-6.
2. WIENER, J., KOVAČIČ, V., DEJLOVÁ, P. Differences between flax and hemp. *AUTEX Research Journal*, 2003, vol. 3, no. 2, p. 58–63.
3. ŠIMŮNKOVÁ, E., BAYEROVÁ, T. *Pigmenty*. 2., dopl. vyd. Praha: STOP - Společnost pro technologie ochrany památek, 2008, ISBN 978-80-86657-11-0.
4. STERGIOS, A., Identification of fibre components in packaging grade papers. *LAWA Journal* 2006, 27 (2), 153–172.
6. EASTAUGH, N., WALSH, V., CHAPLIN, T., SIDDALL, R. *Pigment Compendium*, 2008, ISBN 978-0-7506-8980-9.

2. Vzorky k analýze

Objekt	Vzorek	Identifikační číslo vzorku	Místo odběru	Povrchová úprava	Stručný popis	Cíl analýzy	Metoda analýzy
„Portrét biskupa Maxmiliána z Hamiltonu“	Vz.1	11410	oblast defektu, vpravo od hlavy biskupa Maxmiliána z Hamiltonu	ano	barevná vrstva	stratigrafie, identifikace pigmentů, určení typu pojiva, identifikace lakové vrstvy	OM, SEM-EDX
	Vz.2	11411	spodní část textilní podložky	ne	textilní podložka	vláknové složení	OM, Herzbergovo činidlo, roztok fluoroglučinu, „stáček“ test
	Vz.3	11412	oblast defektu, v levém dolním rohu	ano	barevná vrstva	stratigrafie, identifikace pigmentů, určení typu pojiva, identifikace lakové vrstvy	OM, SEM-EDX
	Vz.4	11471	v oblasti defektu, na čele hlavy biskupa Maxmiliána z Hamiltonu	ano	barevná vrstva	stratigrafie,	OM
	Vz.5	11472	u pravého rukávu biskupa Maxmiliána z Hamiltonu	ano	barevná vrstva	stratigrafie	OM

Identifikační číslo vzorku dle systému označování a archivace vzorků zpracovávaných Katedrou chemické technologie Fakulty restaurování, Univerzity Pardubice.

Objekt před restaurováním s vyznačenými místy odběrů (fotografie: Karolína Bartoníková).

3. Výsledky chemicko-technologického průzkumu

Vzorek č. Vz.1/11410, barevná vrstva

Lokalizace: oblast defektu, vpravo od hlavy biskupa Maxmiliána z Hamiltonu

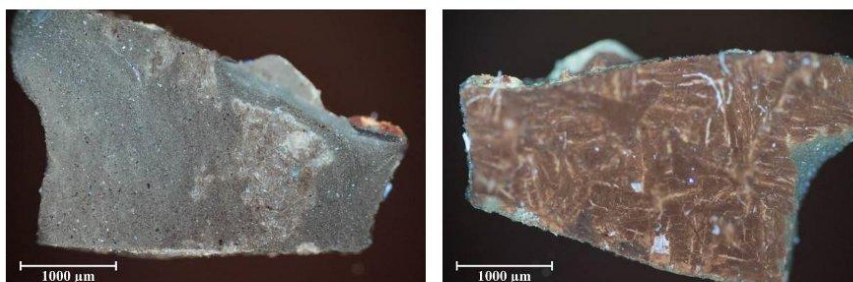
Detail místa odběru vzorku a detail vzorku

Místo odběru (fotografie: Karolína Bartoníková). Makrosnímek líčové strany (vlevo) a rubové strany (vpravo) vzorku Vz.1/11410. Fotografováno na stereomikroskopu SMZ 800 (Nikon), bílé dopadající světlo, zvětšení na mikroskopu 20 \times .

Jiráskova 3, 570 01 Litomyšl, telefon/fax 461 612 565, e-mail dekanat.FR@upce.cz,
bankovní spojení KB Pardubice 37030561/0100, IČO 00216275, DIČ CZ00216275

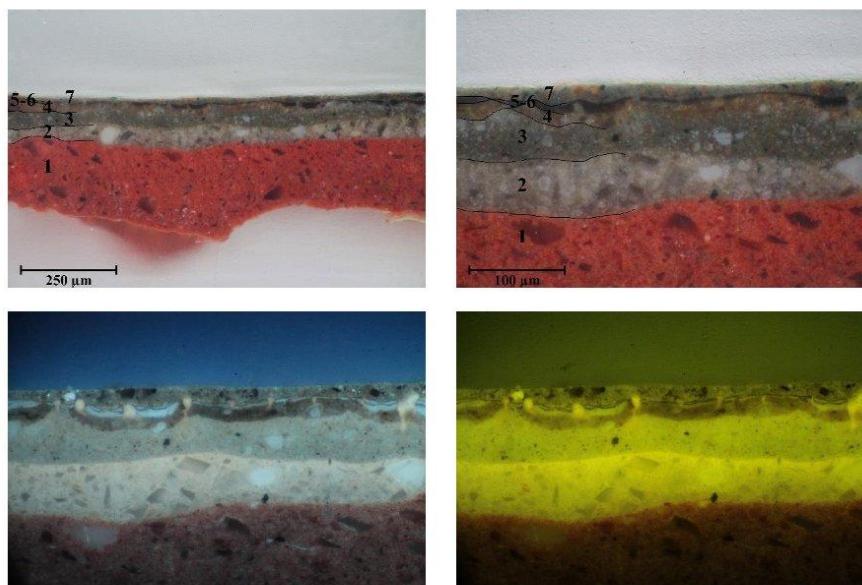

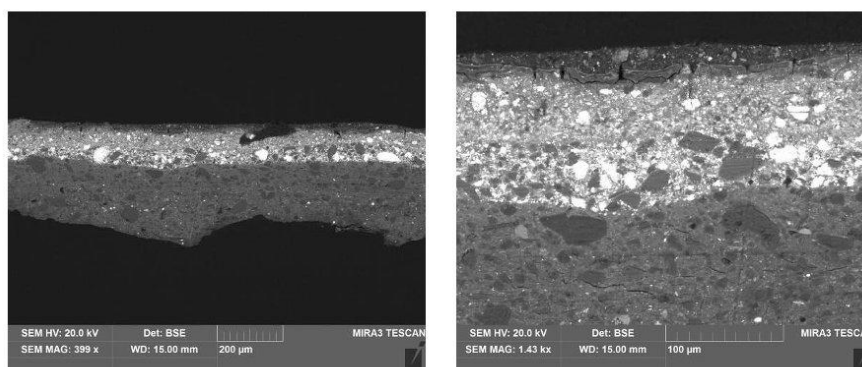
Místo odběru (fotografie: Karolína Bartoníková). Makrosnímek líčové strany (vlevo) a rubové strany (vpravo) vzorku Vz.1/11410v bílém dopadajícím světle a UV světle. Fotografováno na optickém mikroskopu Nikon ECLIPSE LV100 při zvětšení na mikroskopu 50×.

Makroskopický popis vzorku:

Červená podkladová vrstva má reliéfní strukturu – otisk plátěné podložky. Povrch má modrošedou barevnost a není homogenní. Pod nesouvislou hladkou povrchovou vrstvou je v místech ztenčení až absence možno pozorovat zrnitější strukturu spodnější vrstvy.

Optická mikroskopie nábrusu v bílém a UV světle a SEM

Snímek příčného řezu vzorkem Vz. I/11410. Fotografováno na optickém mikroskopu Nikon ECLIPSE LV100 při zvětšení na mikroskopu 200× a 500× (zleva nahore): a, b) bílé dopadající světlo, c) UV fluorescence, d) modré světlo, e, f) snímek ze skenovacího elektronového mikroskopu Tescan MIRA3 LMU v režimu zpětně odražených elektronů (BSE), HV, 20 kV.

Stratigrafie, prvková analýza SEM-EDX:

Stratigrafie vrstev	Popis úpravy	Prvkové složení dle SEM-EDX
1 Červená bez fluorescence	Červená podkladová vrstva je tvořená hlinitokřemičitany s oxidy železa – červené hlinky. Bílá zrna jsou tvořená olovnatou bělobou, olovo by mohlo tvořit i červené minium. Pojivo je nejspíše organického původu.	Celkové složení: <u>Si</u> , Al, Fe, (Pb, Ca, K, Ti, Mg) Zrno 1: <u>Si</u> , (Al) Zrno 2: <u>Pb</u> , (Fe, Si, Al) Zrno 3: <u>Fe</u> , Al, (Si, Pb, S) Zrno 4: <u>Si</u> , Al, Fe, (Pb, Ca, K)
2 Světle šedá se žlutomodrou fluorescencí	Světle šedá vrstva je tvořená uhlíčanem vápenatým, olovnatou bělobou a ojediněle hlinitokřemičitany s oxidy železa – pravděpodobně ojedinělá červená zrna. Pojivo je nejspíše organického původu.	Celkové složení: <u>Ca</u> , Pb, (Si, Al, Fe, Mg) Zrno 1: <u>Pb</u> , Na, (Ca) Zrno 2: <u>Ca</u> , (Pb, Mg)
3 Šedá se žlutomodrou fluorescencí	Šedá vrstva je tvořená převážně olovnatou bělobou a ojediněle hlinitokřemičitany s oxidy železa – pravděpodobně ojedinělá červená zrna. Pojivo je nejspíše organického původu.	Celkové složení: Pb, Si, (Ca, Fe, Al, K) Zrno 1: <u>Pb</u> , (Al) Zrno 2: <u>Pb</u> , Fe, (Ca, Al, Si)
4 Světle hnědá bez výrazné fluorescence	Světle hnědá vrstva je tvořená hlinitokřemičitany s oxidy železa – hlinky červených a hnědých odstínů a olovnatou bělobou. Pojivo je nejspíše organického původu.	Celkové složení: Pb, Fe, Si, (Al, Ca, K) Zrno 1: <u>Fe</u> , Si, Pb, (Al, Ca, K)
5 Lak	Tenká transparentní laková vrstva tvořená organickými látkami.	Celkové složení: org. <u>Pb</u> , Ca, (Si, Fe, Al)
6 Lak	Tenká transparentní laková vrstva tvořená organickými látkami.	

7	Hnědá	Hnědá vrstva na povrchu je tvořená nejspíše červenými zrnky na bázi oxidů železa s příměsí hlinitokřemičitanů – pravděpodobně železitě červeně a hlínky. Zelená zrna tvoří nejspíše chromoxid. Dále jsou přítomna zrna barytové běloby a nejspíše kostní černi. Barytová běloba a chromoxid – začátek používání v 1. polovině 19. století.	Celkové složení: Fe, Si, (Al, Ca, Zn, Pb, Cr, P, Ba, S, K) Zrno 1: Fe, Al, Si, (Zn, P) Zrno 2: Ba, S, (Al) Zrno 3: Ca, P, C, (Na, Fe, Pb, Si, Al, Mg) Zrno 4: Al, Si, Fe, (Zn, Na, S, Ca) Zrno 5: Cr, (S, Na)

Prvková analýza SEM-EDX vzorku Vz.1/11410. Prvky v závorce jsou zastoupeny ve stopovém množství.

Vzorek č. Vz.2/11411, textilní podložka

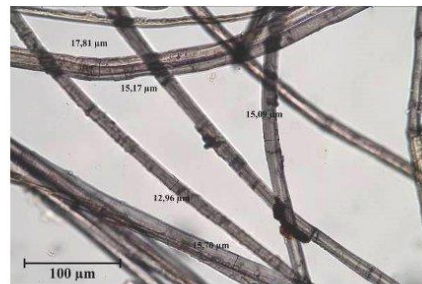
Lokalizace: spodní část textilní podložky

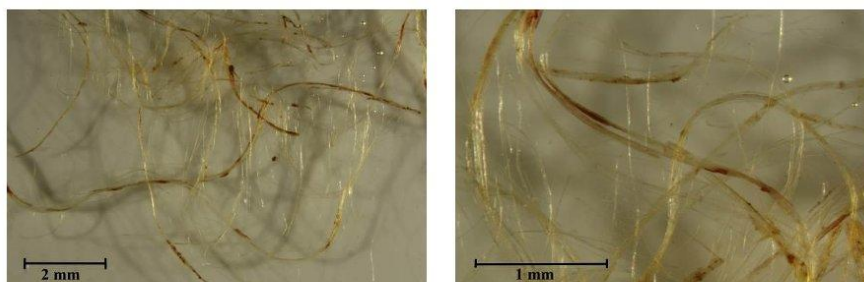
Detail místa odběru vzorku a detail vzorku

Místo odběru (fotografie: Karolína Bartoníková). Makrosnímek vzorku Vz.2/112411 v bílém dopadajícím světle. Fotořafováno na stereomikroskopu SMZ 800 (Nikon), zvětšení na mikroskopu 20 \times .

Identifikace vláken - optická mikroskopie

Snímek vláken vzorku Vz.2/11411 v Herzbergově činidle. Fotořafováno na optickém mikroskopu Nikon ECLIPSE LV100 při zvětšení na mikroskopu 50 \times , 100 \times , 200 \times a 500 \times v bílém procházejícím světle. V roztoku fluoroglučinu fotořafováno na stereomikroskopu SMZ 800, bílé dopadající světlo, zvětšení na mikroskopu 10 \times a 30 \times .

Vyhodnocení:

Vzorek tvořila textilie, jejíž jednotlivá vlákna mají viditelná kolénka, úzký lumen, tloušťku vláken mezi 10 až 20 μm . Po styku s Herzbergovým činidlem došlo k zřůžovění vláken. Tyto znaky jsou typické pro lýková vlákna (například len, konopí, kopřiva, juta...). Po reakci s roztokem fluoroglučinu nedošlo k celkové barevné změně, pravděpodobně se tedy jedná o len nebo konopí.

„Stáčečí“ test – vlákna vzorku se při vysoušení otáčela po směru hodinových ručiček, mělo by se tedy jednat o vlákna lnu.

Vzorek č. Vz.3/11412, barevná vrstva

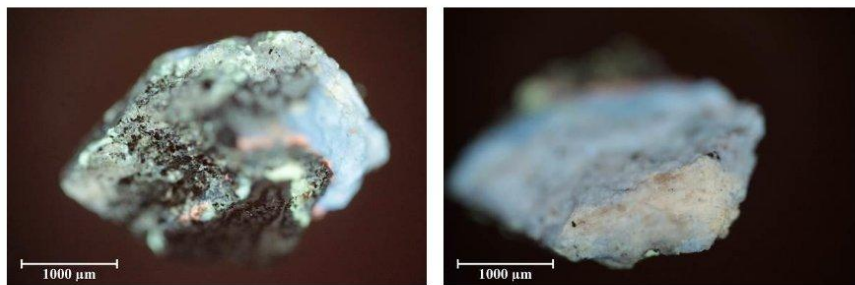
Lokalizace: oblast defektu, v levém dolním rohu

Detail místa odběru vzorku a detail vzorku

Místo odběru (fotografie: Karolína Bartoníková). Makrosnímek líčové strany (vlevo) a rubové strany (vpravo) vzorku Vz.3/11412. Fotografováno na stereomikroskopu SMZ 800 (Nikon), bílé dopadající světlo, zvětšení na mikroskopu 20 \times .

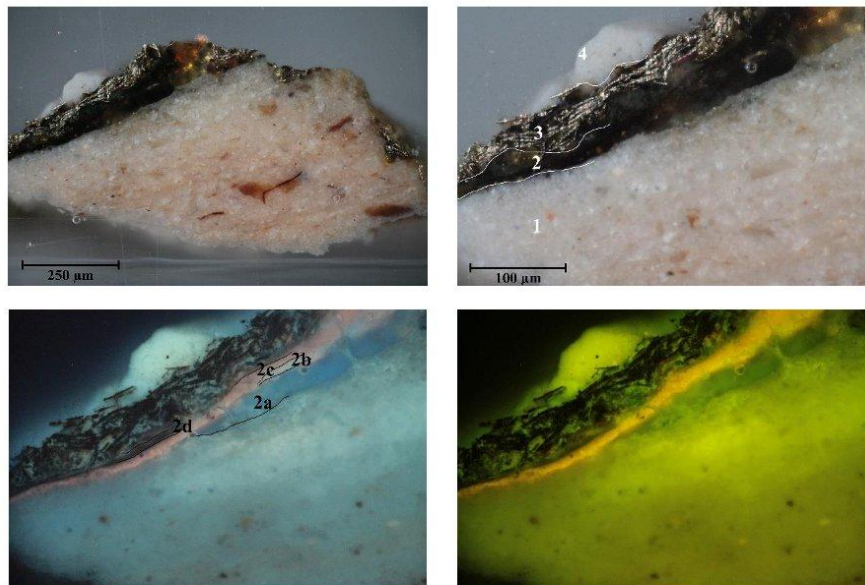

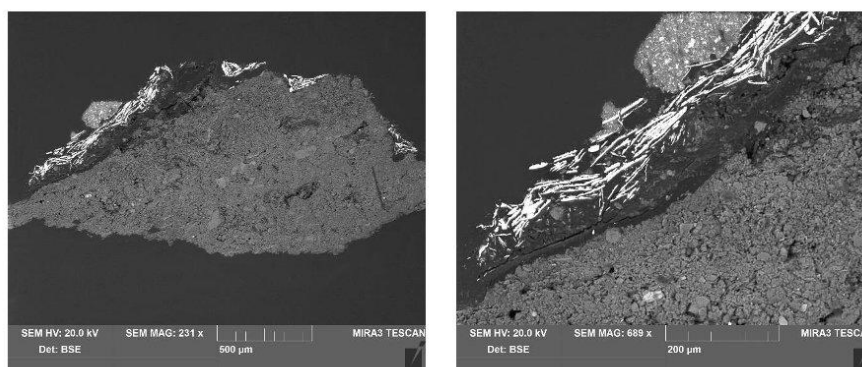
Místo odběru (fotografie: Karolína Bartoníková). Makrosnímek líčové strany (vlevo) a rubové strany (vpravo) vzorku Vz.3/11412 v bílém dopadajícím světle a UV světle. Fotořováno na optickém mikroskopu Nikon ECLIPSE LV100 při zvětšení na mikroskopu 50×.

Makroskopický popis vzorku:

Vzorek tvoří světlé modelační vrstvy a povrchová zlatolesklá úprava na organické vrstvě s růžovou fluorescencí.

Optická mikroskopie nábrusu v bílém a UV světle a SEM

Snímek příčného řezu vzorkem Vz.3/11412. Fotografováno na optickém mikroskopu Nikon ECLIPSE LV100 při zvětšení na mikroskopu 200× a 500× (zleva nahore): a, b) bílé dopadající světlo, c) UV fluorescence, d) modré světlo, e, f) snímek ze skenovacího elektronového mikroskopu Tescan MIRA3 LMU v režimu zpětně odražených elektronů (BSE), HV, 20 kV.

Stratigrafie, prvková analýza SEM-EDX:

Stratigrafie vrstev	Popis úpravy	Prvkové složení dle SEM-EDX	
1	Světlí podklad s modrozlutou fluorescencí	Podklad modelační vrstvy je tvořen převážně světlými hlinitokřemičitany – bílé hlínky s ojedinělými příměsemi oxidů železa nebo barytu. Pojivo je nejspíše organického původu.	Celkové složení: Si, Al, (K, Na) Zrno 1: Si, Al, K, (Mg, Fe, Na) Zrno 2: <u>S</u> , <u>Ba</u> , Al, Si Zrno 3: <u>Si</u> Zrno 4: <u>Al</u> , Si, (K)
2a	Transparentní hnědá s modrou fluorescencí	Transparentní hnědá nesouvislá vrstva s modrou fluorescencí je tvořená převážně organickou látkou.	
2b	Transparentní hnědá s bílou fluorescencí	Tenká transparentní hnědá nesouvislá vrstva s bílou fluorescencí je tvořená převážně organickou látkou.	
2c	Transparentní hnědá s růžovou fluorescencí	Tenká transparentní nesouvislá hnědá vrstva s růžovou fluorescencí je tvořená převážně organickou látkou (na základě fluorescence by se mohlo jednat o šelak).	
2d	Transparentní hnědá bez fluorescence	Tenká transparentní hnědá nesouvislá vrstva bez fluorescence je tvořená převážně organickou látkou.	
3	Šupinky – lesklé	Zlatolesklý povrch je tvořen šupinkovým pigmentem z mosazi v organickém pojivu hnědé barvy s modrou fluorescencí.	Celkové složení: <u>Cu</u> , <u>Zn</u> Okolo 67at. % a 66hm. %mědi
4	Bílá se žlutavou fluorescencí	Bílá nesouvislá vrstva je tvořená uhličitánem vápenatým, barytovou a zinkovou bělobou a hlinitokřemičitany. Pojivo je nejspíše organického původu.	Celkové složení: <u>Ca</u> , S, (Si, Zn, Ba, Al) Zrno 1: <u>S</u> , <u>Ba</u> , Ca, Al, (Si, Zn) Zrno 2: <u>Ca</u> , (S, Zn, Si, Al, Ba) Zrno 3: <u>Ca</u> , (Al, Si, S, Zn, Na, Mg)

Prvková analýza SEM-EDX vzorku Vz.3/11412. Prvky v závorce jsou zastoupeny ve stopovém množství

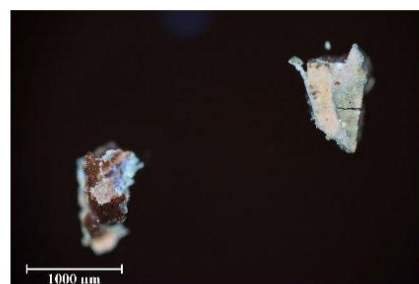
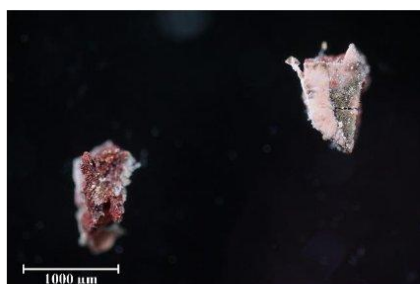
Vzorek č. Vz.4/11471, barevná vrstva

Lokalizace: v oblasti defektu, na čele hlavy biskupa Maxmiliána z Hamiltonu

Detail místa odběru vzorku a detail vzorku

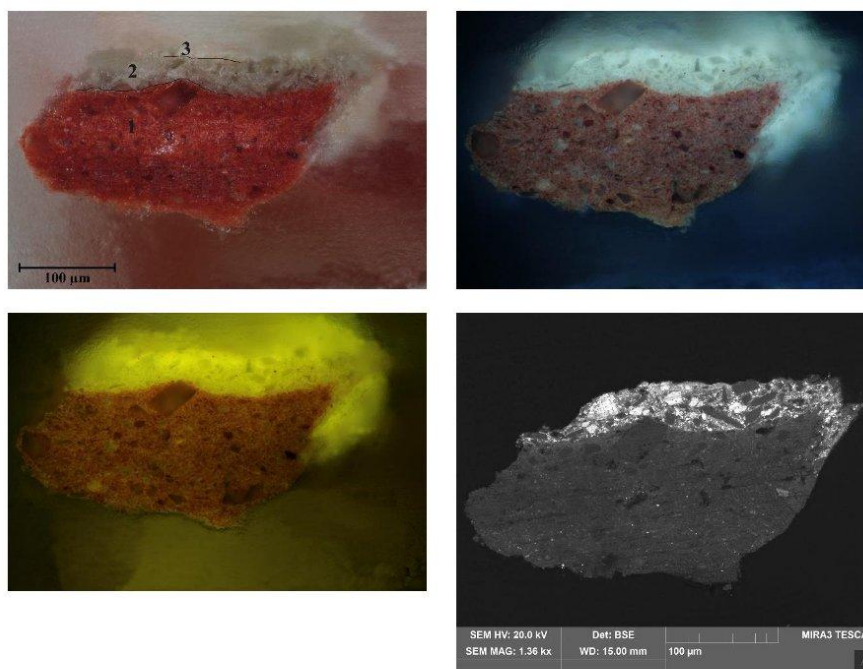
Místo odběru (fotografie: Karolína Bartoníková). Makrosnímek vzorku Vz.4/11471. Fotografováno na stereomikroskopu SMZ 800 (Nikon), bílé dopadající světlo, zvětšení na mikroskopu 10 \times .

Místo odběru (fotografie: Karolína Bartoníková). Makrosnímek vzorku Vz.4/11471 v bílém dopadajícím světle (vlevo) a UV světle (vpravo). Fotografováno na optickém mikroskopu Nikon ECLIPSE LV100 při zvětšení na mikroskopu 50 \times .

Makroskopický popis vzorku:

Podkladové vrstvy jsou červené. Povrch má světlou barevnost se žlutavou fluorescencí.

Optická mikroskopie nábrusu v bílém a UV světle a SEM

Snímek příčného řezu vzorkem Vz.4/11471. Fotografováno na optickém mikroskopu Nikon ECLIPSE LV100 při zvětšení na mikroskopu 500× (zleva nahoře): a) bílé dopadající světlo, b) UV fluorescence, c) modré světlo, d) snímek ze skenovacího elektronového mikroskopu Tescan MIRA3 LMU v režimu zpětně odražených elektronů (BSE), HV, 20 kV.

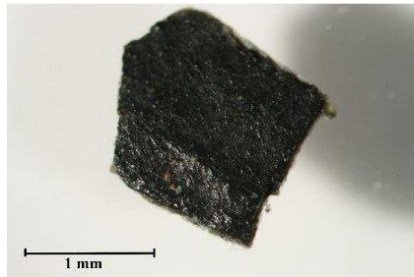
Stratigrafie:

Stratigrafie vrstev		Popis úpravy
1	Červená bez fluorescence	Červená vrstva bez fluorescence s červenými a transparentními a ojedinělými bílými zrní různých velikostí.
2	Bělavá se žlutomodrou fluorescencí	Bělavá vrstva s transparentními šedými zrní nehomogenní velikostí. Pojivo je nejspíše organického původu.
3	Bílá se žlutomodrou fluorescencí	Bílá vrstva s bílými zrní a ojedinělými jemnými červenými zrní. Pravděpodobně zbytky inkarnátu.

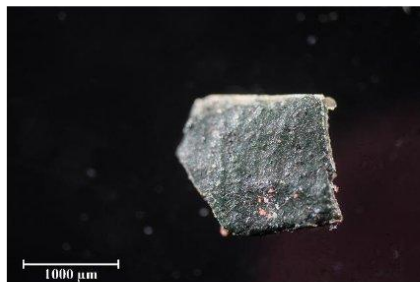
Vzorek č. Vz.5/11472, barevná vrstva

Lokalizace: u pravého rukávu biskupa Maxmiliána z Hamiltonu

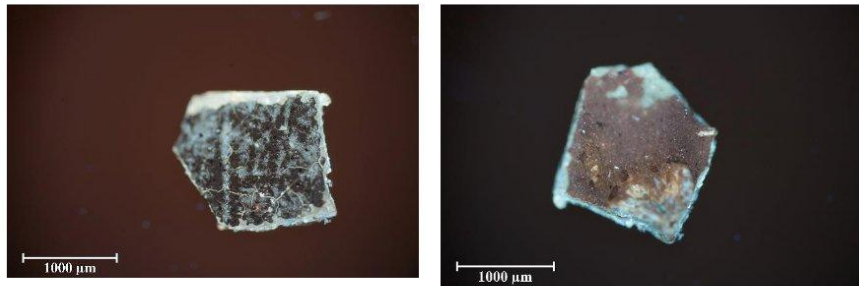
Detail místa odběru vzorku a detail vzorku

Místo odběru (fotografie: Karolína Bartoníková). Makrosnímek licové strany (vlevo) a rubové strany (vpravo) vzorku Vz.5/11472. Fotografováno na stereomikroskopu SMZ 800 (Nikon), bílé dopadající světlo, zvětšení na mikroskopu 30 \times .

Jiráskova 3, 570 01 Litomyšl, telefon/fax 461 612 565, e-mail dekanat.FR@upce.cz,
bankovní spojení KB Pardubice 37030561/0100, IČO 00216275, DIČ CZ00216275

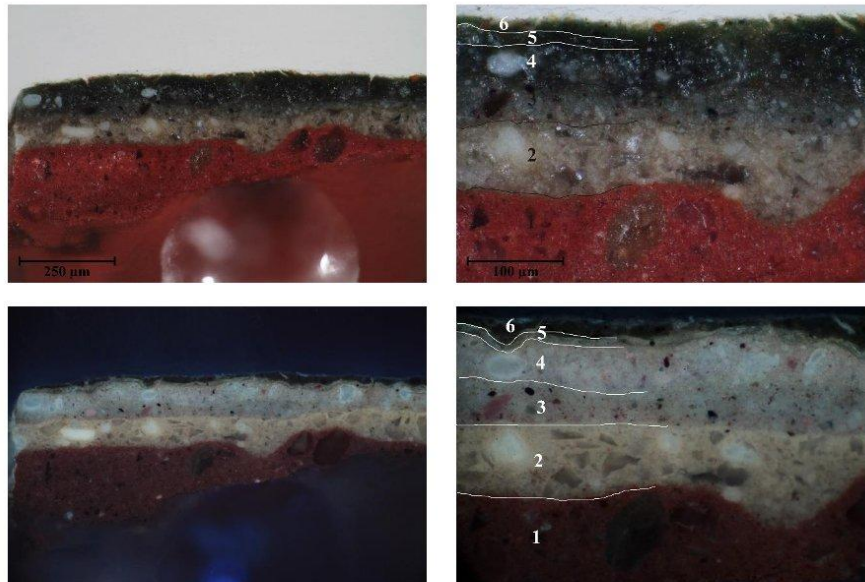

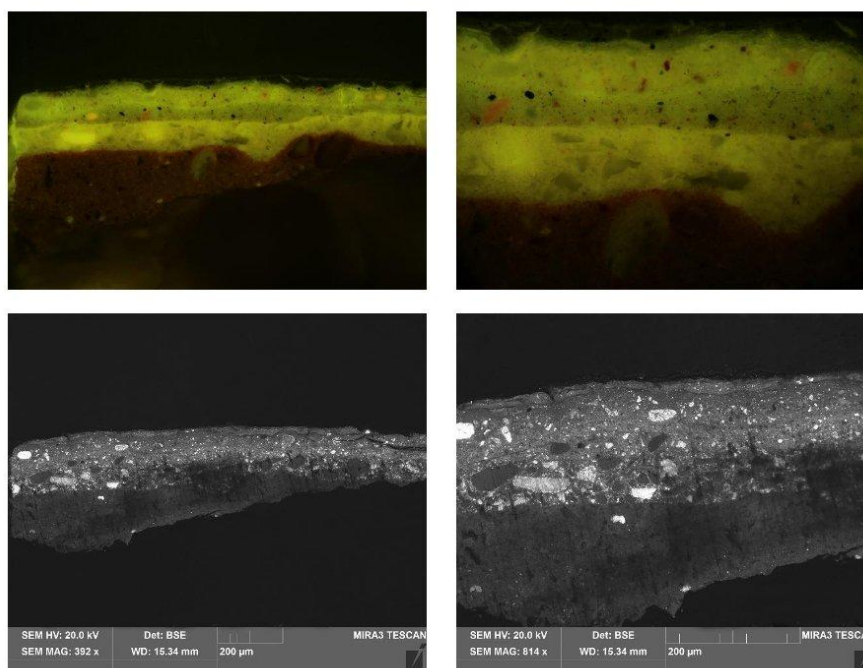
Místo odběru (fotografie: Karolína Bartoníková). Makrosnímek líčové strany (vlevo) a rubové strany (vpravo) vzorku Vz.5/11472v bílém dopadajícím světle a UV světle. Fotografováno na optickém mikroskopu Nikon ECLIPSE LV100 při zvětšení na mikroskopu 50×.

Makroskopický popis vzorku:

Vzorek má červenou podkladovou vrstvu. Povrch má lesklou modrozelenou barevnost s modrou fluorescencí.

Optická mikroskopie nábrusu v bílém a UV světle a SEM

Snímek příčného řezu vzorkem Vz.5/11472. Fotografováno na optickém mikroskopu Nikon ECLIPSE LV100 při zvětšení na mikroskopu 200× a 500× (zleva nahoře): a, b) bílé dopadající světlo, c, d) UV fluorescence, e, f) modré světlo, g, h) snímek ze skenovacího elektronového mikroskopu Tescan MIRA3 LMU v režimu zpětně odražených elektronů (BSE), HV, 20 kV.

Stratigrafie:

Stratigrafie vrstev		Popis úpravy
1	Červená bez fluorescence	Červená vrstva bez fluorescence má červená, transparentní a ojedinělá bílá zrna různých velikostí. Pojivo je nejspíše organického původu.
2	Světle šedá se žlutomodrou fluorescencí	Světle šedá vrstva se žlutou fluorescencí obsahuje transparentní, šedá a bílá zrna nehomogenních velikostí. Pojivo je nejspíše organického původu.
3	Šedá se žlutomodrou fluorescencí	Šedá vrstva se žlutou fluorescencí je tvořená bílými, černými zrny menších velikostí a ojedinělá velmi jemná červená zrna. Pojivo je nejspíše organického původu.
4	Tmavá vrstva s modrou fluorescencí	Tmavá vrstva s modrou fluorescencí tvoří černá báze a velká bílá zrna. Pojivo je nejspíše organického původu.
5	Tmavá se žlutomodrou fluorescencí	Tenká tmavá vrstva se žlutomodrou fluorescencí. Pojivo je nejspíše organického původu.
6	Tmavá bez fluorescence	Tenká tmavá zelená vrstva bez fluorescence obsahuje zelená a oranžová zrna. Pojivo je nejspíše organického původu.

Shrnutí výsledků průzkumu, vyhodnocení:

Závěsný obraz „Portrét biskupa Maxmiliána z Hamiltonu“, je proveden na podložce z lýkových vláken nejspíše lnu (Vz.2/11411).

Podkladová vrstva (č.1) vzorku Vz.1/11410 (Vz.4/11471 a Vz.5/11472) je tvořena zrný červených hlinek a ojediněle pigmenty olova – olovnaté běloby.

Následující barevné vrstvy vzorku Vz.1/11410 jsou v odstínech světle šedá, šedá a světle hnědá a tvoří je olovnatá běloba a hlinky převážně červených odstínů v koncentraci odpovídající odstínům barevné vrstvy (vrstvy č. 2–4). Světle šedá vrstva obsahuje i významné množství zrn na bázi uhličitanu vápenatého.

Z UV fluorescence je patrná přítomnost dvou lakových úprav.

Na povrchu vzorku je tenká hnědá sekundární barevná vrstva tvořená řadou pigmentů: železité červeně, barytová běloba, chromoxid, která mohla vzniknout nejdříve v 1. polovině 19. století.

U vzorku Vz.5/11472 první dvě šedé vrstvy odpovídají šedým vrstvám vzorku Vz.1/11410. Následují tmavé vrstvy jedna silnější a druhá tenká. Na povrchu je tenká zelená vrstva.

Barevné vrstvy vzorku Vz.4/11471 tvoří silná bělavá vrstva a tenká bílá vrstva s ojedinělými červenými zrny.

Vzorek rámu Vz.3/11412 tvoří světlá modelační vrstva na bázi světlých hlinek a organického pojiva. Na části vzorku je možné pozorovat organické nesouvislé vrstvy s různou fluorescencí, pravděpodobně se jedná o různé typy organických látek. Na rozhraní vrstev nebyly pozorovány úpravy na bázi kovů.

Povrch tvoří vrstva pigmentu z mosazných šupinek v organickém pojivu.

V Litomyšli 26. 4. 2024

Ing. Alena Hurtová

Fakulta restaurování
Univerzita Pardubice

15.2 Mikrobiologické zkoušky

doc. Ing. Marcela Pejchalová, Ph.D.
mikrobiolog

MIKROBIOLOGICKÉ ZKOUŠKY

Místo odběru: Karolína Bartoníková, Malba Ateliér UDP, 6. ročník	Materiál: Stěry provedeny sterilním vatovým tampónem na plastové špejli

Datum provedení: odběr??; začátek mikrobiologické analýzy 11. 12. 2023.	
Provedené zkoušky: Pomocí sterilních vatových tampónů byly provedeny stěry části analyzovaných předmětů. Pevné částice získané tímto způsobem byly přeneseny roztěrem na povrch kultivační půdy MALT. Inkubace 7 dní při laboratorní teplotě.	
Výsledky: Po kultivaci nebyla zjištěna kontaminace mikroskopickými vláknitými houbami.	
Závěr: Není potřeba provádět desinfekční zásah!	
Datum 18. 12.. 2023	Podpis: doc. Ing. Marcela Pejchalová, Ph.D.

doc. Ing. Marcela Pejchalová, Ph.D.
mikrobiolog

MIKROBIOLOGICKÉ ZKOUŠKY

Místo odběru: Karolína Bartoníková, Rám Ateliér UDP, 6. ročník	Materiál: Stěry provedeny sterilním vatovým tampónem na plastové špejli

Datum provedení: odběr??; začátek mikrobiologické analýzy 11. 12. 2023.	
Provedené zkoušky: Pomocí sterilních vatových tampónů byly provedeny stěry části analyzovaných předmětů. Pevné částice získané tímto způsobem byly přeneseny roztěrem na povrch kultivační půdy MALT. Inkubace 7 dní při laboratorní teplotě.	
Výsledky: Po kultivaci nebyla zjištěna kontaminace mikroskopickými vláknitými houbami.	
Závěr: Není potřeba provádět desinfekční zásah!	
Datum 18. 12.. 2023	Podpis: doc. Ing. Marcela Pejchalová, Ph.D.

16 Seznam použitých pramenů

16.1 Seznam použité literatury

Zkrácený název citace

Celá citace

ANTONOVÍČ, JAKUBEC, PERŮTKA 2010

ANTONOVÍČ, Vladan, JAKUBEC, Ondřej a PERŮTKA, Marek (ed.). *Olomoucké baroko: výtvarná kultura let 1620–1780. 2, Katalog*. Olomouc: Muzeum umění Olomouc, 2010.

ISBN 978-80-87149-39-3.

BLÁHA, ELBEL, JAKUBEC, PERŮTKA 2010

BLÁHA, Josef, ELBEL, Martin, JAKUBEC, Ondřej a PERŮTKA, Marek (ed.). *Olomoucké baroko: proměny ambicí jednoho města. 1, úvodní svazek*. Olomouc: Muzeum umění Olomouc,

2010. ISBN 978-80-87149-38-6.

BORTLOVÁ, JAKUBEC, PERŮTKA 2011

BORTLOVÁ, Ivana, JAKUBEC, Ondřej a PERŮTKA, Marek (ed.). *Olomoucké baroko: výtvarná kultura let 1620–1780. 3, Historie a kultura*. Olomouc: Muzeum umění Olomouc,

2011. ISBN 978-80-87149-40-9.

BREITENBACHER 1925–1927

BREITENBACHER, Antonín. *Dějiny arcibiskupské obrazárny v Kroměříži: archivní studie*.

Kroměříž: L. Prečan, 1925–1927.

DANIEL 2010

DANIEL, Ladislav. *Olomoucké baroko: výtvarná kultura let 1620-1780: průvodce*. Olomouc:

Muzeum umění Olomouc, 2010. ISBN 978-80-87149-42-3.

DANIEL, HRADIL 2012

DANIEL, Ladislav a HRADIL, Filip (ed.). *Město v baroku, baroko ve městě*. Olomouc: Univerzita

Palackého v Olomouci, 2012. ISBN 978-80-244-3373-8.

ĎUROVIČ 2002

ĎUROVIČ, Michal. *Restaurování a konzervování archiválií a knih*. Praha: Paseka, 2002.

ISBN 80-7185-383-6.

ELBELOVÁ, PERŮTKA 2011

ELBELOVÁ, Gabriela, PERŮTKA, Marek (ed.). *Arcibiskupský zámek a zahrady v Kroměříži:*

průvodce. Kroměříž: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Kroměříži,

2011. ISBN 978-80-87231-06-7.

HANDKE 1994

HANDKE, Jan Kryštof. *Jan Kryštof Handke – Vlastní životopis: 1694–1774*. Olomouc: Muzeum umění Olomouc, 1994. ISBN 80-85227-13-4.

JELÍNKOVÁ 2017

JELÍNKOVÁ, Dagmar (ed.). *Jak zarámovat obraz?* V Praze: Národní galerie, Metodické centrum pro muzea výtvarného umění, 2017. ISBN 978-80-7035-662-3

KOLÁČNÝ 2006

KOLÁČNÝ, Ivan, 2006. *Řády a vyznamenání Habsburské monarchie do roku 1918*. Praha: Elka Press, 2006. ISBN 978-80-902745-9-5.

KOPECKÁ 2002

KOPECKÁ, Ivana. *Preventivní péče o historické objekty a sbírky v nich uložené. Odborné a metodické publikace, sv. 25*. Praha: Laurus press servis, 2002. ISBN 80-86234-28-2.

KRAMÁŘ 1881

KRAMÁŘ, Josef. *Olomouc, královské hlavní město Moravy*. Olomouc: Kramář a Procházka, 1881. [online]. [cit. 18. 6. 2024]. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:990f21f0-4139-11dd-b88c-000d606f5dc6>

LOBKOWICZ 1995

LOBKOWICZ, František, 1995. *Encyklopedie řádů a vyznamenání*. Praha: Libri, 1995. ISBN 80-901579-9-8.

MARTÍNEK 2014

MARTÍNEK, Radek, *Všechny barvy církve: barevnost křesťanského oděvu a její význam v tradici západní církve*. Ostrava: MORAVAPRESS, 2014. ISBN 978-80-87853-09-2.

MYŠÁK, VIDEMAN, ENGELBRECHT 2014

MYŠÁK, Miroslav, VIDEMAN, Jan a ENGELBRECHT, Wilken W. K. H. *Kroměřížský kabinet mincí a medailí. I, Ražby porýnských arcibiskupů a kurfiřtů – Mohuč, Trevír, Kolín. Sbírkový katalog Arcibiskupství olomouckého*. Olomouc: Muzeum umění Olomouc ve spolupráci s Českou numismatickou společností, 2014. ISBN 978-80-87149-78-2.

NICOLAUS, WESTPHAL 1999

NICOLAUS, Knut, WESTPHAL, Christine (ed.). *The restoration of paintings*. Cologne: Könemann, 1999. ISBN 3-89508-922-2.

ŘEZNÍČEK 1915

ŘEZNÍČEK, Václav. *Jan Leopold Hay: vypsání jeho života a působení*. V Praze: Zemědělské knihkupectví A. Neubert, 1915. [online]. [cit. 18. 6. 2024]. Dostupné z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:045c55e0-9301-11e7-a9a4-005056827e51>

SLÁNSKÝ 2003a

SLÁNSKÝ, Bohuslav. *Technika malby, díl I. malířský a conservační materiál*. Vyd. 2. Praha: Paseka, 2003.

SLÁNSKÝ 2003b

SLÁNSKÝ, Bohuslav. *Technika malby, díl II. Průzkum a restaurování obrazů*. Vyd. 2. Praha: Paseka, 2003.

SVÁTEK 1898

SVÁTEK, Josef. *Česko-moravská kronika*. Praha: I. L. Kober, 1898. [online]. [cit. 11. 6. 2024].

Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:5d408990-e52a-11dc-aa29-000d606f5dc6>

TOGNER 2008

TOGNER, Milan. *Barokní malířství v Olomouci. Monografie*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2008. ISBN 978-80-244-1952-7.

ZATLOUKAL, KINDL, ZATLOUKAL 2018

ZATLOUKAL, Pavel, KINDL, Miroslav a ZATLOUKAL, Ondřej. *Zámek a zahrady*

v Kroměříži. Světové památky UNESCO. Praha: Foibook Books s.r.o, 2018.

ISBN 978-80-88258-13-1.

16.2 Seznam použitých internetových zdrojů

Clan Hamilton, a history. In: Clan Hamilton [online]. [cit. 6. 6. 2024]. Dostupné

z: https://www.clanhamilton.org/_files/ugd/3d6f6d_85f662211f384eec9fd7f99c721adb80.pdf

František Adolf z Freenthalu. In: abART. [online]. [cit. 18. 6. 2024]. Dostupné

z: <https://cs.isabart.org/person/13729>

František Antonín Palko. In: abART. [online]. [cit. 18. 7. 2024]. Dostupné

z: <https://www2.isabart.org/person/31145>

Posloupnost biskupů. In: Arcibiskupství olomoucké. [online]. [cit. 20. 5. 2024]. Dostupné

z: <https://www.ado.cz/arcidieceze/historie/posloupnost-biskupu/>

Adolf Karel Josef. In: Biografický slovník českých zemí. [online]. [cit. 15. 4. 2024]. Dostupné

z: https://biography.hiu.cas.cz/wiki/ADOLF_Karel_Josef_3.9.1715-5.1.1771

Adolf František Freenthalu. In: Encyklopedie Kroměříže [online]. 14. 12. 2022 [cit. 20. 5. 2024].

Dostupné z: <https://www.enkm.cz/frantisek-adolf-de-friental>

Maxmilián Hamilton. In: Encyklopedie Kroměříže [online]. 19. 12. 2022. [cit. 20. 5. 2024].

Dostupné z: <https://www.enkm.cz/maximilian-hamilton>

Posloupnost biskupů a arcibiskupů Olomoucké arcidiecéze. In: Arcibiskupství olomoucké [online].

[cit. 22. 5. 2024]. Dostupné z: <https://www.ado.cz/wp-content/uploads/2019/09/posloupnost-biskupu.pdf>

- 32. Hamilton.** In: Rodinný erb [online]. [cit. 13. 4. 2024]. Dostupné z: <https://www.rodinny-erb.cz/?32-hamilton,377>
- Katedrála Olomouc.** In: Římskokatolická církev sv. Václava [online]. [cit. 10. 4. 2024]. Dostupné z: <https://katedralaolomouc.cz/clanek.php?id=611>
- Hamilton clan history.** In: ScotClans [online]. [cit. 19. 7. 2024]. Dostupné z: <https://www.scotclans.com/blogs/clans-new/hamilton-clan-history>
- Biskupská mincovna.** In: CNS-Kromeris [online]. [cit. 30. 7. 2024]. Dostupné z: <http://www.cns-kromeriz.cz/biskupska-mincovna/>
- Klan Hamilton.** In: Slzy nasich predku. [online]. [cit. 2. 8. 2024]. Dostupné z: https://slzy-nasich-predku.fandom.com/cs/wiki/Klan_Hamilton
- Vojenský řád Marie Teresie.** In: Wikipedie [online]. [cit. 3. 8. 2024]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Vojensk%C3%BD_%C5%99%C3%A1d_Marie_Terezie
- Vojenský řád Marie Teresie.** In: Numis bids [online]. [cit. 3. 8. 2024]. Dostupné z: <https://www.numisbids.com/n.php?p=lot&sid=1527&lot=897>
- Královský uherský řád sv. Štěpána.** In: Wikipedie [online]. [cit. 3. 8. 2024]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Kr%C3%A1lovsk%C3%BD_uhersk%C3%BD_%C5%99%C3%A1d_sv._%C5%A0t%C4%9Bp%C3%A1na
- Královský uherský řád sv. Štěpána.** In: filatelie klim. [online]. [cit. 3. 8. 2024]. Dostupné z: https://filatelie-klim.com/cz/detail-salove-aukce/kralovsky-uhersky-rad-sv-stepana-maly-kr_53-6220

16.3 Seznam použitých pramenů

BÁRTOVÁ, 2012

BÁRTOVÁ, Pavla *Restaurování Urbáře klášterního panství Pšovka z roku 1611 a Urbáře panství Mělník z roku 1625, z fondů Státního oblastního archivu v Litoměřicích*, 2012, bakalářská práce. Univerzita Pardubice, fakulta Restaurování. Vedoucí práce Mgr. et BcA. Radomír Slovík

EGER 2005

EGER, Claudia, 2005. *Die traditionelle „Wiener Retusche“ am Beispiel des Barockgemäldes „Blumenstillleben mit Kaninchen“ von Franz Werner von Tamm*. DIPLOMAUFGABE. Wien: Universität für angewandte Kunst Wien.

MARTÍNEK 2013

MARTÍNEK, Radek. *Stavovský oděv katolického kněžstva a jeho zobrazení ve výtvarném umění: historie – proměny – význam*. Doktorská disertační práce. Praha: Univerzita Karlova, Katolická teologická fakulta Ústav dějin křesťanského umění. 2013

Zemský archiv v Opavě pobočka Olomouc

Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc. Fond: Arcibiskupství Olomouc. Sign. HA3. Karton.

1460. Inv.č. 3333. Udělení velkokříže sv. Štěpána biskupu Hamiltonovi

Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc. Fond: Arcibiskupství Olomouc. Karton. 1844. Inv.

č. 4564. Mincovnictví

16.4 Ústní sdělení

MARTÍNEK, Radek. *Konzultace k slavnostnímu chórovému oděvu biskupa Maxmiliána z Hamiltonu zobrazeného na restaurovaném díle.* 1. 6. 2024 (e-mailová korespondence v držení autora práce)

MILÁČEK, Jiří. *Sdělení podmínek, nutných pro povolení k nahlédnutí a následné publikaci děl nacházející se v depozitáři Arcibiskupského zámku v Kroměříži.* 18. 7. 2024 (e-mailová korespondence v držení autora práce)

ARIJČUK, Petr Arijčuk. *Konzultace nad možným autorstvím restaurovaného díla.* 14. 5. 2024 (e-mailová korespondence v držení autora a ústní sdělení)

MĚSÍC Cyril. *Konzultace nad biskupem Maxmiliánem z Hamiltonu a poskytnutí kontaktů a přístupů do Arcibiskupského zámku v Kroměříži.* 17. 7. 2024 (e-mailová korespondence v držení autora práce), Kroměříž, 23. 7. 2024 (Ústní sdělení)

17 Seznam použitých symbolů a zkratek

AO	Arcibiskupství olomoucké
AMK	Arcidiecézní muzeum Kroměříž
(v × š)	(výška × šířka)
μ-FTIR	mikroskopická Fourierova transformace infračervené spektroskopie
70D, 80D, 600D	konkrétní model fotoaparátů společnosti Canon
ARUDP	ateliér Uměleckých děl na papíru a souvisejících materiálech
BLB	speciální druh UV zářivky („Black Light Blue“) od společnosti Philips Conservation of Historic and Artistic
DEMI	Demineralizovaná voda
FCHT	Fakulta chemicko-technologická
FTIR	Fourierova transformace infračervené spektroskopie
FR UPCE	Fakulta restaurování Univerzita Pardubice
IR	infračervená/ý
IRR	infračervená reflektografie
IRRFC	falešné barvy infračervené reflektografie
KHV	Katedra humanitních věd
MUO	Muzeum umění Olomouc
NMgA	Navazující magisterské studium
OM	optická mikroskopie („Optical Microscopy“)
PDX	modelová řada zábleskových světel Jimbei
PDX S6D	model stereomikroskopu Leica
SEM	skenovací elektronová mikroskopie („Scannig Electron Microscopy“)
SEM-EDX	skenovací elektronová mikroskopie s detekcí rentgenové spektroskopie („Scannig Electron Microscopy energy-dispersive X-ray spectroscopy“)
UPCE	Univerzita Pardubice
UV	ultrafialový/á
UVF	viditelná fluorescence indukovaná ultrafialovým zářením
UVR	ultrafialová reflektografie
UVRFC	falešné barvy ultrafialové reflektografie
VIS	viditelné světlo